T A R T U R I I K L I K Ü L I K O O L
N S V L i i d u a j a l o o k a t e e d e r

ÕPETAJATE ETTEVALMISTAMISEST TALLINNAS KODANLIKU DIKTATUURI PERIOODIL
(1910 - 1940)

D i p l o m i t ö ö

Ajaloo-keeleteaduskonna Ajaloo osakonna üliõpilane
J . L e p p

Juhendaja ajalooteaduste kandidaat E . L a u l

NSV Liidu aj. kat.
inv. nr. 1935

Tallinn 1966

Sissejuhatus

Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena likvideeriti Eestis rahvuslik rõhumine, mis soodustas demokraatliku kultuuri arengut. Kuid rahvas ei saanud kuigi kaua vabadust kasutada. Reaktsioon alustas pealetungi ja saavutas võidu. Kontrrevolutsiooni võit ei suutnud aga kohe täielikult hävitada revolutsiooni mõju. Kodanlik valitsus tunnistas kehtetuks küll Eesti Töörahva Kommuuni poolt teostatud ümberkorraldused hariduse alal, kuid samal ajal püüti järgida demokraatlikke vabadusi ja luua ühtluskool, mille esimeseks astmeks oli algkool, teiseks astmeks keskkool ja kolmandaks - ülikool. Seega kujunes Eestis 1920.aastate algul Oktoobrirevolutsiooni saavutuste mõjul ja klassijõudude vahekorrast tingitult vormiliselt demokraatlik, ühtlasi ilmalik ja emakeelne koolisüsteem.

Ühtluskooli esimese astme läbiviimist takistas kutsega algkooliõpetajate vähesus. Juba tsaariajal tunti Eestis puudust kutsega algkooliõpetajatest[1] ja kodanliku diktatuuri algaastaiks kutseta õpetajate arv mitte ei vähenenud, vaid isegi kasvas. Sellest tingitult ei suutnud tsaariaeg-

[1] 1908/09.õ.a. oli näiteks Eestimaa kubermangus 64 % vallakoolide õpetajaid ilma kutseta. (Vt. Eesti NSV ajalugu kolmes köites. II köide. Tallinn, 1963, lk. 610.)

sed seminarid Tartus ja Rakveres rahuldada vajadusi õpetajate järele. Tuli avada uusi õpetajate seminare. Ühe esimesena avati õpetajate seminar Tallinnas. Paar aastat hiljem avati õpetajate seminar Võrus ja Läänemaal. Nii hakkas kodanlikus Eestis tööle 5 õpetajate seminari.

Kõigi teiste seminaride hulgas etendas Tallinna Õpetajate Seminar algkooliõpetajate ettevalmistamisel Eestis küllaltki tähtsat osa. Teisest küljest - revolutsioonine liikumine siin ei olnud eriti ulatuslik ja selle poolest ei saa Tallinna Õpetajate Seminari võrrelda Võru ega Läänemaa Õpetajate Seminariga. Kuid ka Tallinna Õpetajate Seminar, tema järglane Tallinna Pedagoogium ja uuesti Tallinna Õpetajate Seminar ning mitmesugused õpetajate täienduskursused väärivad uurimist, kuna nende kaudu valmistati ette mitte ainult kodanlikule korrale truid teenreid, vaid ka demokraatlikult meelestatud pedagooge, kes võitlesid ametliku reaktsioonilis-klerikaalse suuna vastu ning juurutasid uusi progressiivseid õppemeetodeid algkoolides.

Seminarid olid ainukesed keskhariduslikud õppeasutused kodanlikus Eestis, kus ei olnud õppemaksu. Õppemaksu puudumise ja mõnede teiste soodustuste tõttu moodustas nende õpilaspere rahva vaesemate kihtide lapsed. Seevastu tegutses kodanliku diktatuuri perioodil palju maksulisi eraalgkoole ja -gümnaasiume, kuhu lihtrahva lapsed ei pääsenud. Just neid koole kasutas kodanluse koorekiht oma võsukeste kasvatamiseks ja harimiseks.

Käesoleva töö kirjutamisel on kasutatud suuremalt osalt Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku

Ülesehitustöö Riiklikus Keskarhiivis leiduvaid materjale (ORRKA). Teema seisukohalt kõige olulisemateks fondideks olid siin Tallinna Õpetajate Seminari ja Pedagoogiumi kaksikfond nr. 1829/1830 ja Haridusministeeriumi fond nr. 1108. Tallinna Linna Riiklikust Arhiivist (TLA) on kasutatud Tallinna Linnavalitsuse fondi nr. 52. Lisaks arhiivimaterjalile on kasutatud kodanlikus ajakirjanduses ilmunud kirjutusi, eriti selles osas, mis puudutavad seminaride sulgemise ja pedagoogiumide asutamise ulatuslikku poleemikat. Nende leidmisel oli aluseks Eesti NSV Teaduste Akadeemia Teadusliku Raamatukogu Haruldaste ja Käsikirjaliste raamatute sektoris leiduv käsikirjaline bibliograafia.[1]

Omapärase ülevaate Tallinna Õpetajate Seminari ja Tallinna Pedagoogiumi tegevusest on andnud pedagoogiumi omaaegne direktor August Kuks. Tema käsikirjana säilinud töö "Algkooliõpetajate ettevalmistamisest Tallinnas aastail 1917-1937" koostati seoses tema ettekandega 1964.a. sügisel Tallinna Linnamuuseumi Kodu-uurimise Ringis. Käsikiri valmis Võrumaal Viitinas 1963.-1964.a. Hiljem (veel autori eluajal) kirjutati see masinal ümber ning ühe eksemplari andis A.Kuks säilitamisele Eesti NSV Teaduste Akadeemia Teadusliku Raamatukogu Haruldaste ja käsikirjaliste raamatute sektorisse. Autor on selles töös

---

1 Pedagoogilise hariduse ajalugu Eestis. /Bibliograafia masinkirjas 31 lk. Käesoleva töö juhendajalt saadud andmetel koostatud Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi 1947. a. või 1948. a./.

peatähelepanu pööranud Tallinna Pedagoogiumi ja tema juhtimisel töötanud õpetajate täienduskursuste tegevusele, kuna Tallinna Õpetajate Seminari tegevust on käsitletud lühidalt. Teatavasti töötas A.Kuks Tallinna Õpetajate Seminaris ja Tallinna Pedagoogiumis 1925.-1937.aastani. Seepärast on tema töö peale kõige muu hinnatav kui mälestuslikke andmeid ja olustikku kajastav ülevaade. Just sedalaadi materjale on eelkõige kasutatud tema osalt arhiivile toetuvast ülevaatest.

Tallinna Õpetajate Seminari ja Pedagoogiumi fond on suhteliselt hästi säilinud (nimistute järgi otsustades sisaldab 503 säilitusüksust). Kirjavahetuse, aruandluse jm. dokumentide hulgas on säilinud "Kroonika raamat". "Kroonika raamatu" kirjutamise korralduse andis direktor A.Kuks. Seda on väga hoolikalt ja süstemaatiliselt pidanud seminari töötaja Rebane kuni 1932.aastani. Hiljem jäi kahjuks sellise süstemaatilise allika, nagu on "Kroonika raamat" pidamine lohakile ja aastaist 1936-1937 on säilinud vaid mustandmärkmed kroonika koostamiseks. "Kroonika raamat" kajastab mitmesuguseid seminari ja pedagoogiumi elu sündmusi ja pakub andmeid ning materjale, mis üldkokkuvõttes oma ülevaatlikkuse tõttu olid headeks tugipunktideks kõigi teiste fondides leiduvate arhiivimaterjalide otsimisel ja läbitöötamisel.

Pedagoogikanõukogu protokolliraamat samast fondist kajastab õppetöösse ja õpilastesse puutuvaid küsimusi aastaist 1919-1930. Kahjuks seegi süstemaatiline ja sisukas allikas ei anna õppeasutuse mitmepalgelisest ja pulbit-

sevast elust kõigekülgset pilti. Pealegi ei ole hilisemast ajast protokolliraamatuid säilunud.[1] Seda arvestades on töös püütud jõudumööda kasutada ka teisi arhiivmaterjalide liike, nagu kirjavahetust, aruandeid jne.

Käsitletav ajajärk haarab aastaid 1919-1940. See on kodanliku diktatuuri ajajärk, mis moodustab omaette terviku ning sellisena peaks õigustama eraldi käsitlemist.

Kodanluse võimu algaastail oli eesti kodanlus veel nõrk ja EKP tegevuse mõju tugev rahvahulkades, seetõttu olid lubatud mõned demokraatlikud vabadused (näiteks usuõpetus vabatahtliku õppeainena). Kodanliku diktatuuri kindlustudes kärbiti demokraatlikke vabadusi, eriti pärast 1.detsembri ülestõusu 1924.aastal.[2] Reaktsionäärid hakkasid nõudma hariduse piiramist. Seminarid olid esimesed õppeasutused, mida hakati sulgema, põhjendades seda õpetajate ülikülllusega. Algkoolide koondamise tõttu rakendati algkooliõpetajad tööle mitme klassikomplektiga, mis halvas õpitava aine omandamist, sest õpetajal tuli tunni ajal töötada 2-4 klassiga. Vallandatud õpetajatest tekkis nn. õpetajate ülikülllus. Fašistliku diktatuuri perioodil suleti õpetajate seminarid, ja loodi algkooliõpetajate ettevalmistusasutusteks 2-aastased pedagoogiumid. 1937.aastal asutati pedagoogiumide asemele uuesti õpetajate seminarid. Kuid uus seminar erines tunduvalt varasematest õpetajate

---

[1] "Pedagoogikanõukogu protokolliraamat" aastaist 1937-1941 on nimistus nr. 1 küll arvel, kuid kahjuks arhiivis seda ei leidu. Nähtavasti on see jäänud asutuse poolt üle andmata.

[2] Eesti NSV ajalugu. Tallinn 1957, lk. 451.

seminaridest nii õppetöö korralduse kui ka õpilaste ideoloogilise kasvatuse poolest.

Käesoleva tööga on tahetud anda arhiivmaterjalile jt. allikatele rajanev ajalooline ülevaade kogu õpetajate ettevalmistamise süsteemist märgitud ajavahemikul Tallinnas. Seepärast käsitletakse siin mitte ainult algkooliõpetajaid ettevalmistavaid õppeasutusi, vaid ka mitmesuguseid õpetajate kvalifikatsiooni tõstmise kursusi. Töös on püütud analüüsida ja võrrelda käsitletud õppeasutuste ja kursuste õppeplaane ja nende lõpetajate teadmiste taset.

Spetsiaalset pedagoogilise ajaloo käsitlust autor endale eesmärgiks ei ole seadnud. See eeldaks ulatusliku arhiivmaterjali õige põhjalikku ja detailset läbitöötamist, millega kaasneks praegu veel elavate seminari ja pedagoogiumi õppejõudude, õpilaste ja kursantide intervjueerimine, nende mälestuste kogumine, võib-olla isegi vastavate ankeetide väljatöötamine ja nende alusel laialdasem küsitluse korraldamine. Nii ulatuslikku tööd ei olnud võimalik üritada. Ja just sellepärast ei olnud võimalik endale püstitada ka puhtpedagoogilise ajaloo aspekti, kuigi ka õppe-pedagoogilisest tööst, pedagoogilisest kaadrist nendes õppeasutustes ja kursustel, samuti nende lõpetajate pedagoogilisest tasemest jne. käesolevas töös täiesti mööda ei minda.

Töös on piirdutud ainult Tallinnaga - ühe tolleaegse pedagoogilise kaadri ettevalmistamise keskusega, sest selliseid keskusi oli tol ajal 5 (Tallinn, Tartu,

Rakvere, Haapsalu, Võru) ning igaüks neist eraldi moodustab omaette suure terviku, mille kaasatõmbamine käesolevasse töösse ei olnud võimalik.

II TALLINNA ÕPETAJATE SEMINAR (1919 - 1930)

1. Seminari asutamine ja tegevus esimesel õppeaastal (1919/20)

Haridusministeeriumis tehti ettevalmistusi seminari avamiseks. Eriti suurt muret valmistas ruumide küsimus. Tulevase seminari jaoks ei võetud kavasse maja ehitamist. Püüti rahulduda olemasolevate ruumidega. Lõpuks otsustati avada seminar Tütarlaste Kommertsgümnaasiumi (praeguse Tallinna Merekooli) ruumides Jaani tänaval (Pärnu mnt.) nr. 13. Direktor ja osa õpetajaid määrati ametisse Haridusministeeriumi poolt 1.juulil 1919.aastal.[1] Seda päeva on loetud seminari asutamise päevaks. Õigem on aga seminari asutamise aluseks võtta 18.oktoober 1919, millal algas tegelik õppetöö, mitte aga kodanliku valitsusasutuse formaalse akti, direktori ja esimeste õpetajate ametisse määramise kuupäeva. 18.oktoobrit võiks Tallinna Ed.Vilde nimeline Pedagoogiline Instituut tähistada oma kooli asutamise päevana, kuna tema kunagisest eelkäijast - Tallinna Õpetajate Seminarist kasvas ajajooksul välja praegune pedagoogiline õppeasutus, mis on pidevalt tegutsenud kuni tänapäevani.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1 (Tallinna Õpetajate Seminari ja Pedagoogiumi Kroonika raamat), leht 1.

Haridusministeeriumi korraldusel avati kolm ettevalmistusklassi, kolm I klassi, üks II klass ja üks III klass.[1]

Esimeseks direktoriks oli Villem Nano, kellele Haridusministeerium tegi korralduse komplekteerida õpetajate koosseis. Ainult nädal aega töötas esimene direktor õppetöö ajal omal kohal, siis määrati direktori kohusetäitjaks Hans Roos, kes direktori kohale valitsuse poolt kinnitati 1.jaanuarist 1921.[2]

Seminar oli algkooli õpetajaid ettevalmistav riiklik õppeasutus, mille kursus vastas keskkooli (gümnaasiumi) kursusele. Seetõttu olid seminari lõpetajal võrdsed õigused keskkooli lõpetajaga, kes võis minna edasi õppima ka ülikooli. Seminaril oli oma harjutuskool - algkool, kus seminaristid käisid praktikal.

Esialgu oli seminaril kasutada Tütarlaste Kommertsgümnaasiumi ruumides 8 klassituba, saal, füüsikakabinet, füüsika auditoorium, võimla, käsitöötuba, söögisaal, köök, õpetajate tuba ja garderoob.[3] Seminari võeti vastu 6-kl. algharidusega õpilasi.

Esimesel õppeaastal võeti ettevalmistusklassi vastu 92 õpilast, neist oli poeglapsi 31 ja tütarlapsi 61.[4] Seminari

---

[1] TLA, f. 52, s.-ü. 133 (kooli ja allasutuste statistilised andmed ja kirjavahetus 1919-1920), leht 98.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 11.

[3] Samas, leht 1.

[4] Samas, leht 3.

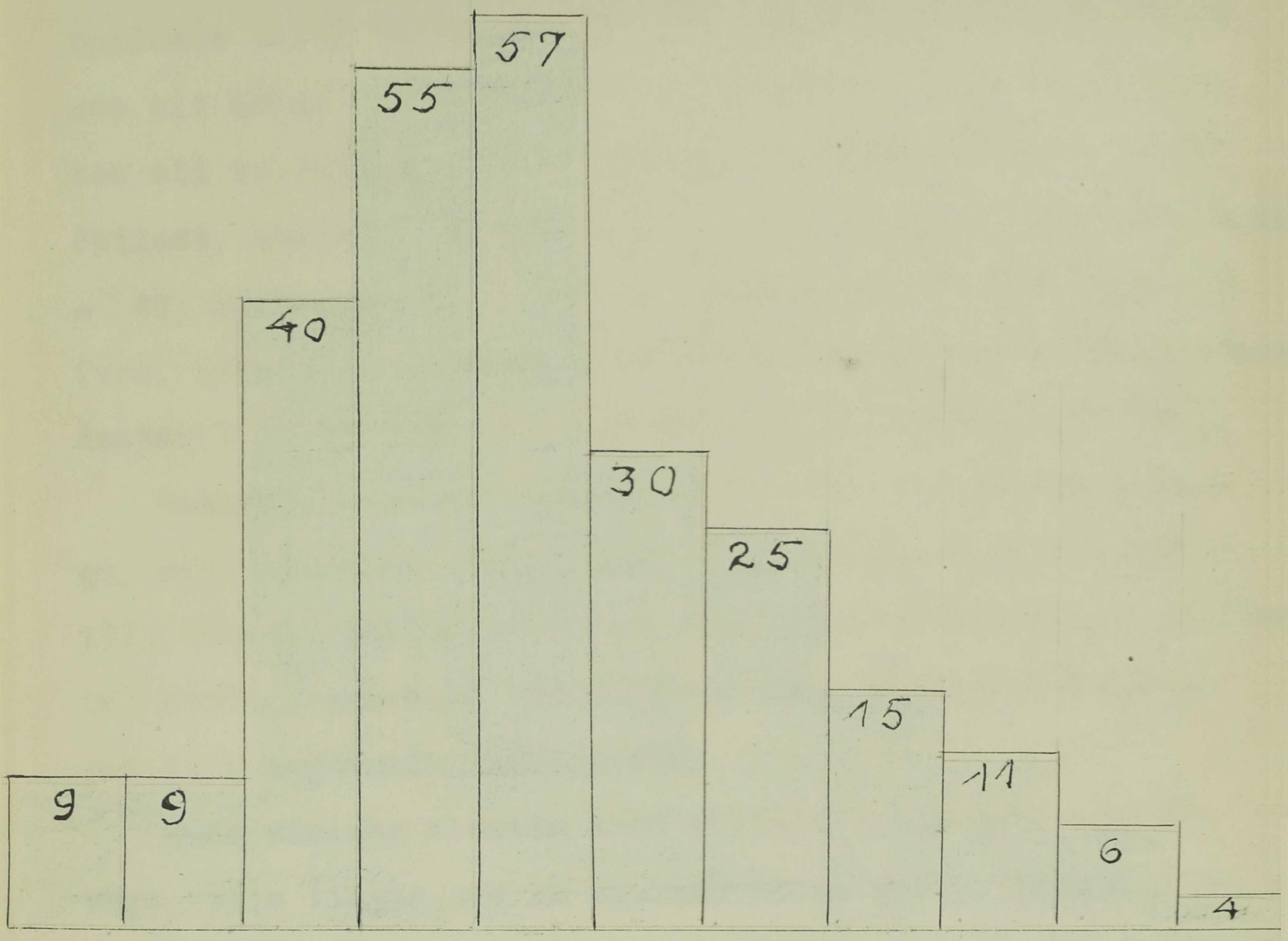

Seminari õpilaste arv ja vanus 1919/20 õppeaastal.

3 esimesse klassi võeti vastu 29 poeg- ja 70 tütarlast. Kokku õppis esimesel kooliaastal seminaris 256 õpilast.[1] Üle poole seminari õpilastest olid pärit maalt - 131 õpilast. Pedagoogikanõukogu protokolliraamatus märgitakse, et õpilaste valik olevat olnud juhuslikku laadi ja et suurem osa oli mõisa- ja linnatööliste lapsi.[2] Vanuse järgi võttes oli 1919/20.õppeaastal kõige enam 18-aastaseid - 57 õpilast, seejärel 17-aastaseid - 55 õpilast, 16-aastaseid - 40, 19-aastaseid - 30 ja 20-aastaseid - 25 õpilast (vrd. graafikut eelneval lehel). Seega valdava enamuse moodustasid 16-20-aastased seminaristid (kokku 207 õpilast).

Seminari esimese õppeplaani koostas pedagoogikanõukogu, sest seminari seadus anti välja valitsuse poolt alles 1923.aastal. Seminari seaduse väljaandmise viibimine takistas muidugi seminari töö korraldamist. Pedagoogikanõukogul tuli tegutseda iseseisvalt.

Kuna seminar alustas tööd küllalt suure õpilaste arvuga, siis tingis see ka suurearvulist õpetajaperet. Esimesel kooliaastal oli seminaril 30 õpetajat ja nad õpetasid järgmisi aineid:[3]

---

[1] TLA, f. 52, nim. 1, s.-ü. 133, leht 98.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 129 (õppenõukogu protokolliraamat), leht 9.

[3] TLA, f. 52, nim. 1, s.-ü. 133, leht 98.

Õpetaja nimi	Õppeaine ja tööle asumise aeg
1. Jansen, August	joonistamine, 1.juulist 1919.
2. Koppel, Oskar	saksa keel, - " -
3. Kotkas, Amalie	vene keel, - " -
4. Nano, Villem	matemaatika, 1.juuli-20.okt. 1919.
5. Päss, Viktor	- " - 1.juuli 1919-1.aug. 1920.
6. Topman, August	muusika, 1.aug. 1919.
7. Visnapuu-Mikk,Mathilde	- " - 1.nov. 1919.
8. Kalkun, Julius	looduslugu, 1.aug. 1919.
9. Kents, Jakob	maateadus ja looduslugu, 1.sept. 1919.
10. Mirka, Olli	ajalugu, 1.aug.1919 - 1.aug.1920.
11. Õunapuu, Johannes	eesti keel, 1.okt. 1919.
12. Jõgi, Aleksander	käsitöö, 1.dets.1919 - 1.aug.1920.
13. Brüller, Christian	matemaatika metoodika 1.juuli 1919.
14. Gustavson, Konstantin	matemaatika, 1.juuli 1919.
15. Georgin, Artur	füüsika, - " -
16. Kevend, Elise	ilulugemine, 1.juuli 1919 - 1.jaan. 1920.
17. Kuusik, Timotheus	eesti keel, 1.juulist 1919.
18. Laarman, Martin (Märt)	- " - 1.okt.1919 - 1.jaan. 1920.
19. Lindpere, Samuel	muusika, 1.nov. 1919 - 1.aug. 1920.
20. Luhaäär, A.	kodanikuteadus, 1.veebr. 1920.
21. Nael, Helmi	näputöö, 1.juuli 1919 - 1.aug. 1920.
22. Orgussaar, Tõnis	vene keel, 20.okt.1919 - 1.aug.1920.
23. Püüman, Mait	tervishoid, 1.juuli 1919.
24. Raudkats, Anna	võimlemine, 1.juuli 1919 - 1.aug. 1920.
25. Roos, Hans	pedagoogika ja psühholoogia, 1.juuli 1919.
26. Rägo, Richard	kodanikuteadus, 1.juuli 1919 - 1.aug. 1920.
27. Soodla, August	võimlemine, 1.juuli 1919.
28. Taska, Eduard	käsitöö, 1.juuli 1919 -1.jaan.1920.
29. Välbe, Mihkel	ajaloo metoodika, 1.juuli 1919.
30. Henchman, Villiam	inglise keel, 28.nov.1919 - 1.aug. 1920.

Õpetajatest lahkus esimesel kooliaastal juba õppetöö ajal eespool mainitud Villem Nano, kes õpetas matemaatikat, Märt Laarman, eesti keele õpetaja, ja Elise Kevend, kes õpetas ilulugemist, käsitööõpetaja Eduard Taska ja kodanikuteaduse õpetaja A. Luhaäär. Kuid õppeaasta lõpul lahkus seminarist veel terve rida õpetajaid: matemaatika õpetaja Viktor Päss, ajaloo õpetaja Olli Mirka, käsitööõpetaja Alekdander Jõgi, muusikaõpetaja Samuel Lindpere, käsitööõpetaja Helmi Nael, vene keele õpetaja Tõnis Orgussaar, inglise keele õpetaja Villiam Henchman ja võimlemisõpetaja Anna Raudkats.

Nagu me näeme, töötas seminari juures meile tuntud pedagooge, nagu Anna Raudkats, keda me uhkusega nimetame eesti rahvatantsu emaks. Hiljem tuli Anna Raudkats tagasi seminari juurde tööle ja töötas seal innuga oma elu paremad aastad.

Teiseks väljapaistvaks pedagoogiks oli maateaduse õpetaja ja kaasaegse eestikeelse geograafiaalase koolikirjanduse rajaja Jakob Kents. Seminari silmapaistvamate õppejõudude hulgas oli muusikaõpetaja August Topman, maalikunstnik August Jansen, kes õpetas seminaris joonistust, käsitööõpetaja, eesti nahkehistöö rajaja Eduard Taska jt.

1919/20. õppeaastaks väljatöötatud õppeplaan oli järgmine:[1]

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 2.

	Õppeaine	Ettevalmistuskl.	Klass I	II	III	IV	V	Kokku põhiklassides
1.	Pedagoogika, pedagoogika ajalugu, didaktika, hingeteadus, loogika, eetika	-	-	-	2	3	3	8
2.	Kooli tervishoid	-	-	-	-	2	-	2
3.	Kodulugu	-	-	-	-	1	-	1
4.	Praktika ja pealtkuulamise tunnid	-	-	-	-	2	5	7
5.	Eesti keel	4	3	3	4	4	3	17
6.	I võõrkeel (vene k.)	3	3	3	3	2	2	13
7.	II võõrkeel (saksa k.)	3	3	3	3	2	2	13
8.	Matemaatika	5	5	5	4	3	3	20
9.	Loodusteadus ja füüsika	5	5	5	4	4	4	22
10.	Maateadus ja kosmograafia	2	2	2	1	1	-	6
11.	Ajalugu	2	2	2	2	2	2	10
12.	Kodanikuteadus	-	-	-	-	2	1	3
13.	Muusika ja laulmine	2	3	3	3	4	4	17
14.	Joonistamine ja voolimine	2	2	3	2	2	3	12
15.	Ilukiri	-	1	-	-	-	-	1
16.	Ilulugemine	-	2	2	1	-	-	5
17.	Käsitöö, näputöö, aiatöö	2	3	3	3	2	2	13
18.	Võimlemine	2	2	2	2	2	2	10
	Kokku	32	36	36	36	36	36	

Nagu näeme, ei õpetatud seminaris esimesel kooliaastal usuõpetust. See on seletatav sellega, et Eesti Töörahva Kommuun tegi rea ümberkorraldusi koolielus ja üheks ümberkorralduseks oli usuõpetuse väljajätmine koolide õppekavadest. Demokraatlik õpetajaskond oli selle uuenduse heakskiiduga vastu võtnud. Kodanlus tahtis näidata esialgu oma demokraatlikkust ja seetõttu Haridusministeerium ei teinud küsimust sellest, et pedagoogikanõukogu jättis õppeplaanist usuõpetuse välja. Vabatahtliku õppeainena õpetati vene keelt.

Ettevalmistusklassis õpetati ainult üldaineid. Pedagoogilisi aineid hakati õpetama seminari III klassist alates. III klassis oli 2 nädalatundi pühendatud pedagoogilisteaine: pedagoogika, pedagoogika ajaloo, didaktika, loogika, esteetika ja nõndanimetatud hingeteaduse õppimiseks. IV ja V klassis oli nimetatud ainetele ette nähtud 3 nädalatundi, millele IV klassis lisandus 2 nädalatundi praktikat ja tundide pealtkuulamist, üks tund kodulugu ja 2 tundi koolitervishoidu. Viimases klassis aga pühendati praktikale ja tundide kuulamisele juba tunduvalt suurem arv, nimelt 5 tundi.

Suurt rõhku pandi seminaris muusika õpetamisele. Oli ju tarvis, et kooliõpetajad (eriti need, kes maal töötasid) tegeleksid ka nn. seltskondliku tööga, juhataks laulukoori, orkestrit ja oleksid kõigele muule lisaks näitejuhiks.

Sellest lähtudes võimaldati igale õpilasele üks kord nädalas 5-10 minutit üksikõpetust klaverimängus ning üks tund nädalas harjutada seminari klaveritel. Kahjuks oli seminaril ainult 2 klaverit, millel käis harjutamas 210

õpilast.

Üha laienev töörahva revolutsiooniline liikumine EKP juhtimisel Töörahva Ühise Väerinde nõudmiste elluviimiseks sundis kodanlikku valitsust 1922.a. asuma vaesemate õpilaste toetamisele. Vastavad summad laekusid koolidele riigikassast ja omavalitsuste summadest. Ka seminaristidele maksti toetust. Tallinna Õpetajate Seminaris said 1919/20. õ.a. riigilt toetust 56 õpilast kokku 42000 marka, linna ja maakonna omavalitsustelt 24 õpilast kokku 28600 marka.[1] Seega sai toetust ainult üks osa õpilasi, kusjuures määratud toetussummad ei olnud kaugeltki küllaldased. Õpilastel oli isegi õpikute muretsemisega raskusi. Seminaril oli küll oma väikene raamatukogu, kuid see ei suutnud vajadusi rahuldada. Seetõttu lubas Tallinna linna koolivalitsus seminari õpilastel kasutada Linna Kunsttööstuskooli (praeguse Kunstiinstituudi), I Reaalkooli, XIX ja XXV Algkooli raamatukogusid.[2]

Õppimistingimused seminaris ei olnud algul kuigi head. Seminaril puudusid oma ruumid, ei olnud organiseeritud õpilaste toitlustamist, samuti puudus internaat. Õpilased pidid elama omal kulul ja kostil viletsates üürikorteritest.

---

1 ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 3.

2 Samas, leht 4.

2. Seminari tegevus aastail 192o-193o

192o/21. ôppeaastal ei saanud seminar jääda enam Tütarlaste Kommertsgümnaasiumi ruumidesse, kuna need anti II Tütarlaste Gümnaasiumi kasutada. Seminari jaoks leiti ruumid Vene tn. 22 (endine linnakooli maja) ja Vene tn. 31 (endine Hansa kooli maja). Nendes kahes majas oli 1o klassiruumi, saal, vôimla, köök, 2 ôpetajatetuba (kummaski majas 1).[1] Kuna Vene tn. 22 ruumides oli varem töötanud linna XXV algkool, siis jäeti see sinna seminari harjutuskoolina edasi töötama.

Enne Vene tn. 22 ruumidesse kolimist tehti remont. Seetôttu sai ôppetöö alata alles 18. septembril. Majas puudus keskküte ja elekter. Seevastu Vene tn. 31 majas, mis anti seminari käsutusse oktoobrikuul, oli keskküte. Varem oli selles majas asunud kaitseväe apteegi ladu. Ka selles majas tehti remont.

Uued ruumid tegelikult ei vastanud seminari nôuetele, sest siin puudus isegi vôimla (olemasolevat kasutas ainult harjutuskool). Seminarile pakuti Kopli laevatehase administratiivhoonet, milles hiljem kaua aastaid on töötanud Tallinna Polütehniline Instituut. Hoonet käis vaatamas seminari esindajaist moodustatud komisjon, mille otsuse kohaselt ruumid olid küll vastuvôetavad, kuid asukoht mitte. Seetôttu

---

[1] ORKA, f. 1829/183o, nim. 2, s.-ü. 1, leht 1.

loobuti neist ja seminar jäi edasi töötama Vene tänava ruumidesse.[1]

Haridusministeeriumi ettekirjutuse kohaselt kasutati 192o/21. õppeaastal eelmise aasta õppeplaani, milles tehti mõningaid muudatusi. Selle järgi oli seminari esimeseks võõrkeeleks saksa keel, teiseks inglise ja kolmandaks vene keel.

Seminaride seaduse väljatöötamine venis. Alles 1923. aastal anti välja Õpetajate seminaride seadus, mis hakkas kehtima 1. augustist 1924.[2]

Selle järgi jäi seminar endiselt algkooliõpetajaid ettevalmistavaks keskhariduslikuks õppeasutuseks, millel oli 6 klassi. Klasse nimetati õppeaastate järgi I, II, III, IV, V ja VI klass. Seminari I ja II klassid pidid töötama gümnaasiumi alama astme õppekava järgi, III ja IV kl. jätkasid üldharidust ja pakkusid tulevastele õpetajatele ühtlasi ka pedagoogilisi teadmisi. V ja VI klassis pidi õppetöö võtma juba pedagoogilise erilaadi, kusjuures viimases, s. o. VI klassis pandi erilist rõhku pedagoogilisele praktikale (§ 4).

Seminaride seadus nägi ette oma algkoolid, kus seminaristid said tutvuda eesrindlike õppemeetoditega ja anda praktikatunde (§ 5).

Seminarid olid maksuta õppeasutused, kus võis internaadi eest n. -ö. olude kohast maksu võtta. Nn. kehvematele anderikastele õpilastele võidi maksta toetust (§ 6). Seminari I klassi võeti vastu algkooli lõpetanuid ilma

---

[1] Ruumide kohta vt. ka lk. 117.

[2] "Riigi Teataja" 1923, nr. 123, lk. 866.

eksamiteta ja vabade kohtade puudumise korral võistlusek-samitega (§ 11). Õpilane, kes lahkus seminarist enne selle kursuse lõpetamist, pidi maksma tagasi saadud riikliku toetuse (§ 13).

Kohustuslike õppeainetena nägi seadus ette järgmisi aineid: 1) pedagoogika, pedagoogika ajalugu, didaktika, hingeteadus, mõtteteaduse algkursus ühes loogika ja eetikaga, 2) üldine ja koolitervishoid ning karskusõpetus, 3) emakeel, 4) matemaatika, 5) loodusteadus, 6) maateadus ja kosmograafia, 7) ajalugu, 8) kodaniku- ja majandusteadus, 9) kaks võõrkeelt, mida avalikkudes algkoolides õpetatakse, 10) käsitöö, 11) võimlemine, 12) joonistamine, joonestamine, voolimine, ilukiri, 13) muusika ja laulmine, 14) majapidamine (tütarlastele) ja neis seminarides, kus olud võimaldavad, aiatöö, 15) algkooliõppeainete metoodika (§ 7).

Pedagoogiline praktika, mille kohta täpsemad eeskirjad tuli välja töötada haridusministeeriumil, pidi toimuma seminarile lähemates koolides ning seminari baaskoolis (§ 9).

Seminari lõpetajatele oli määratud 1-aastane praktikaaeg, mille lõppedes korraldati seminaride juures kutseeksamid. Selle lõpetamisel anti praktikandile õpetaja kutsetunnistus (§ 16).

Seminari seaduse kehtima hakkamisega võttis seminari töö senisest kindlama suuna. Siiani oli seminaris usuõpetust õpitud vabatahtliku õppeainena, mida tegelikult esimesel õppeaastal isegi ei õpetatud. Seejärel tegi Haridusministeerium korralduse õpetada seda vabatahtliku õppeainena. Kuid 1922/23. õppeaastal ei leidnud seminari

juhtkond õpetajat, kes oleks tulnud seminari usuõpetust õpetama, Seminari kroonikast kuuleme, et "ajalehtede kuulutuste ja isikliste läbirääkimiste peale vaatamata ei leitud usuõpetajat, mispärast usuõpetust ei õpetatud."[1] Edaspidi aga tuli seminari seaduse alusel võtta usuõpetus ja selle metoodika õppeplaani, sest see oli õppeasutusele kohustuslik, õpilastele vabatahtlik õppeaine. Seega õpilased sellist seadusega lubatud kodanlik-demokraatlikku vabadust praktiliselt kasutada ei saanud.

Seminari seaduse alusel töötas Haridusministeerium välja seminaridele kindla õppeplaani, mis hakkas kehtima 1.augustist 1924.

Võrreldes ajutiselt (a. 1919-1924) kehtinud õppeplaaniga (vt. lk. 22 ja vrd. lk. 15) toimus uues õppeplaanis küllaltki olulisi muudatusi. Vene keel kui esimene võõrkeel jäeti õppeplaanist üldse välja. Selles muudatuses kajastub kodanluse soov isoleerida töörahvas esimesest sotsialismimaast - Nõukogude Venemaast ka keeleliselt. Vene keele asemel võeti esimeseks võõrkeeleks endine teine võõrkeel - saksa keel, mille tundide arv kõigis klassides kokku suurenes 5 võrra. Teiseks võõrkeeleks sai varem puudunud inglise keel 16 nädalatunniga.

Üldainete arvel võeti õppeplaani sisse algklasside metoodika tunnid (muusika ja laulmise, koduloo, matemaatika, loodusloo metoodika, kokku 18 tundi). Üldkokkuvõttes vähenes nädalatundide arv igas klassis 1 või 2 tunni võrra. Pedagoogilist praktikat said seminaristid kahes viimases klassis endiselt kokku 7 tundi nädalas.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 38.

Haridusministeeriumi poolt 25.veebr. 1924 kinnitatud õppeplaan:[1]

Jrk. nr,	Õppeaine	Klass I	II	III	IV	V	VI	Kokku	Võrreldes varasemaga
1.	Pedagoogika ajalugu, pedagoogika, psühholoogia, loogika	-	-	-	2	4	4	10	+2
2.	Tervishoid	-	-	-	-	-	1	1	-1
3.	Emakeel	4	4	4	4	3	3	22	+5
4.	Matemaatika	4	4	4	3	2	-	17	-3
5.	Looduslugu	4	5	4	4	3	-	20	-2
6.	Maateadus	4	2	3	2	1	-	12	+6
7.	Ajalugu	-	2	2	2	2	1	9	-1
8.	Kodanikuõpetus ja majandusteadus	-	-	-	-	1	1	2	-1
9.	Saksa keel	5	3	3	3	2	2	18	+5
10.	Inglise keel	3	3	3	3	2	2	16	-
11.	Käsitöö ja selle metoodika	2	2	2	2	2	2	12	-1
12.	Võimlemine	2	2	2	2	2	2	12	+2
13.	Joonist., voolimine, ilukiri	2	2	2	2	2	2	12	-
14.	Muusika, laulmise metoodika	2	2	2	2	2	2	12	+12
15.	Koduloo metoodika	-	-	-	-	-	1	1	+1
16.	Eesti keele metoodika	-	-	-	-	1	1	2	+2
17.	Matemaatika - " -	-	-	-	-	1	1	2	+2
18.	Loodusloo - " -	-	-	-	-	1	-	1	+1
19.	Praktikatunnid	-	-	-	-	1	6	7	-
20.	Klaver, lauluharjut.	2	2	2	2	2	2	12	+1
21.	Muusika	1	1	1	1	1	1	6	+1
	Kokku tunde nädalas	35	34	34	34	35	35		

[1] A. Kuks, Algkooliõpetajate ettevalmistusest Tallinnas aastail 1919-1937. /Käsikiri masinkirjas 43 lk., koostatud Võrumaal Viitinas 1963-1964/, lk. 5. Käsikiri säilitamisel Eesti NSV Teaduste Akadeemia Teadusliku Keskraamatukogu Haruldaste ja käsikirjaliste raamatute sektoris.

Praktikatunnid viidi läbi seminari harjutuskoolis. Kasutati ka linna teisi algkoole, samuti maa-algkoole. Maakõlidesse õpilaste praktikale saatmine oli eriti tähtis, sest seal olid algkooliõpetajate töötingimused võrreldes linnakoolidega tunduvalt erinevad. Maal tuli sageli töötada õpetajal 2,3 ja isegi 4 klassikomplektiga. See olenes kooli piirkonnas elavate õpilaste arvust. Et tulevane õpetaja oskaks töötada ka mitme klassikomplektiga, seda püüti saavutada maa-algkoolides korraldatud praktika teel.

Praktikatunnid toimusid aineõpetaja kontrolli all. Praktikant kuulas enne tundi pealt ja pidi siis ise tunde andma. Hiljem arutati tunnikäik läbi ja toodi esile puudused praktikandi töös.

Kui eelmistel aastatel anti seminari lõpetajaile peale lõpueksameid kätte algkooliõpetaja kutsetunnistused, siis 1923.aasta seminaride seaduse paragrahvide 16-19 järgi nõuti seminari lõpetamise järel aastast töö-praktikat.[1] Praktikaaja lõpetajaile korraldati kordamiskursused. Praktikandile teatas kursuste algusest koolivalitsus, mille piirkonnas praktikant töötas. Seminari pedagoogikanõukogu koostas tööplaani, mille kinnitas Haridusministeerium. Kursused kestsid 3 päeva. Seminari kõik õpetajad olid kohustatud kursuste tööst osa võtma. Õppetöö koosnes referaatidest (neid ei võinud olla üle

[1] "Riigi Teataja" 1923, nr. 123, lk. 866.

kuue), õppetundidest seminari või pedagoogiumi õpetajate poolt, proovitundidest ja küsimuste lahendamistest, mis praktikantidel oli tekkinud praktika-aasta kestel.

Praktikant oli kohustatud esitama praktika-aasta kohta aruande, mis oli koostatud järgmise kava järele: 1) koolitöö üldine korraldus, 2) kooliruumid ja sisseseaded, 3) õpilased, nende arenemine ja psüühilised iseärasused, 4) õppeviisid, tegelikus õppetöös ettetulnud raskused, 5) kool, lastevanemad, ühiskond ja 6) küsimused, mida aruandja soovib kursustel selgitamisele võtta. Aruanded tulid saata seminari juhatusele kaks nädalat enne kursuste algust. Ka pidi koolinõunik, kelle piirkonnas praktikant töötas, saatma kursuste juhatajale oma arvamuse praktikandi töö kohta. Kursuste juhatajaks oli alati seminari direktor.

Tallinna seminari juures korraldatud kordamiskursustest võtsid osa peale Tallinna seminari lõpetajate Tallinna, Viljandi ja Pärnu pedagoogiliste kursuste lõpetajad. Näiteks said Tallinna Õpetajate Seminari kaudu algkooliõpetaja kutsetunnistuse 1925. ja 1926.aastal Tallinna seminari lõpetajaist vastavalt 45 ja 50, Tallinna pedagoogiliste kursuste lõpetajaist - 29 ja 27, Viljandi pedagoogiliste kursuste lõpetajaist - 17 ja 24; Pärnu pedagoogiliste kursuste lõpetajaid 1925.a. ei olnud, 1926.a. oli neid 16.[1]

Samadel alustel korraldati Tallinna Õpetajate Seminari juures kordamiskursused ka järgnevatel aastatel.

Õpetajate koosseis seminaris oli omajagu liikuv, kuid

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, lehed 71 ja 88.

ka a. 1920-1930 töötasid Tallinna Õpetajate Seminaris põhiliselt tugevad õppejõud. Õpetajate koosseisust ja nende töötamise kestusest annab pildi alljärgnev tabel.[1]

	Õpetaja nimi	Amet	Nädala tunnid	Töötamise aeg seminaris
1.	Kuks, A.	direktor	4	1.III 1925-31.VII 1930
2.	Nikiforoff, E.	inspektori kt.	6	1.III 1920-31.VII 1930
3.	Ardon, A.	õpet. kt., tunniandja	4	1.VIII 1928-31.VII 1930
4.	Ass, J.	õpetaja kt.	8	1.VIII 1928-1.III 1930
5.	Helila, J.	määraline õp.	4	1.VIII 1920-31.VII 1930
6.	Idla,E.	õpetaja kt., tunniandja	2	1.VIII 1924-31.VII 1930
7.	Hasan, J.	õpetaja kt.	4	1.III 1930-31.VII 1930
8.	Jahnetz, A.	- " -	6	1.VIII 1925-31.VII 1930
9.	Kents, J.	- " -	2	1.IX 1919 - 31.VII 1930
10.	Koort, A.	pedagoogika õpetaja	4	1.VIII 1929-31.VII 1930
11.	Kuhlberg, M.	instr. kt.	2	1.IX 1927- 31.VII 1930
12.	Kuusik, T.	õpetaja	4	1.VII 1919 -31.VII 1930
13.	Luik, A.	- " -	2	1.III 1922 - 31.VII 1930
14.	Köögardal, A.	pastor	2	1.VIII 1926-31.VII 1930
15.	Perli, A.	õpetaja kt.	4	1.VIII 1925 - 31.VII 1930
16.	Raudkats, A.	- " -	4	1.VIII 1925 - 31.VII 1930
17.	Romberg, M.	- " -	8	12.II 1929 - 31.VII 1930
18.	Sepp, P.	- " -	4	1.VIII 1922 -31.VII 1930
19.	Soo, A.	- " -	4	1.VIII 1922 -31.VII 1930
20.	Tannenberg, O.	- " -	4	1.VIII 1928 -31.VII 1930
21.	Trakman, A.	- " -	4	1.VIII 1925 -31.VII 1930
22.	Vettik, T.	- " -	12	1.VIII 1925 -31.VII 1930
23.	Visnapuu, M.	määral. õp.	12	1.VIII 1919 -31.VII 1930
24.	Välbe, M.	õpetaja kt.	8	1.XII 1919 - 31.VII 1930

Seminari viimasel õppeaastal töötas 24 õpetajat, neist 4 õpetajat oli töötanud kogu seminari eksisteerimise aja (J.Kents, T.Kuusik, M.Visnapuu, M.Välbe). Pikemat aega töö-

[1] Vt. ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 192.

tasid seminari juures direktor ja pedagoogiliste ainete õpetaja A.Kuks, inspektori k.t. E.Nikiforoff, muusikaõpetaja J.Helila, õpetaja A.Jahnetz, õpetaja A.Luik, õpetaja A.Perli, võimlemise õpetaja A.Raudkats, õpetaja P.Sepp, õpetaja A.Soo, õpetaja A.Trakman ja muusika- ning laulu-õpetaja T.Vettik. Seega oli seminari õpetajate põhikoosseisus küllalt palju omaaegseid silmapaistvaid pedagooge. Ühtlasi selgub toodud tabelist iga õppeasutuse seisukohalt oluline fakt: õppejõudude kaader seminaris kujunes 1920-ndate aastate keskel enam-vähem püsivaks. Sellele aitas ilmselt kaasa kodanlikule valitsusele lähedal seisva, autoriteediga, sihikindlalt tegutseva ja suurte organiseerimisvõimetega direktori A.Kuksi ametisse tulek 1925.a.

Õpetajate Täiendusinstituuti kui niisugust kodanlikul ajal ei olnud. Õpetajate kvalifikatsiooni tõstmisega tegeles kodanliku diktatuuri aastail Haridusministeerium, kes püüdis leida võimalust seminaride õpetajate täiendamiseks. Keeleõpetajatele korraldati korralisi seminare. Ka suunati õpetajaid täiendama välismaale. 1922.aasta suvel sõitis Saksamaale kooli direktor Hans Roos ja inspektor Amalie Kotkas. Selleks sõiduks määras Haridusministeerium 15 000 marka, millise summa kasutas ära direktor Hans Roos täies ulatuses. Inspektor Amalie Kotkas sõitis Saksamaale omal kulul.[1]

Saksamaal viibimise ajal võttis direktor H.Roos osa Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht'i poolt korraldatud õppenädalast. Peamist tähelepanu pööras ta kooli

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 35, leht 31.

sisemise elu korralduse küsimustega tutvumisele. Kursused olid korraldatud kaudismi tähe all.

1922.aasta kevadel komandeeris Haridusministeerium Soome seminari võimlemisõpetaja Elfriede Püümanni tutvuma sealsete koolide võimlemisõpetuse korraldusega.[1] Selleks sõiduks andis Haridusministeerium 20 000 marka. 1923. aasta suvel komandeeriti Inglismaale Londoni ülikooli juurde inglise kelle kursustele seminari inglise keele õpetaja E.Keller. Temale määras Haridusministeerium 30 £ toetust.

Valitsus kohustas kõiki riigiteenijaid andma vande. See määrus oli maksev ka õpetajate kohta. Seminari direktor H.Roos vannutati 17.juunil 1922.a. Edaspidi vannutati seminari õpetajad tööle astumisel, kui nad varem vannutatud ei olnud.

Kui jälgida aastast aastasse seminari õpilaste koosseisu, siis ilmneb ikka selgemalt see tõsiasi, et seminaris õppisid vaesema rahva lapsed, kellel ei olnud mujale võimalik õppima minna ja seminariski toimus õppimine läbi suurte raskuste.

1924/25.õppeaastal seminari direktori A.Kuksi poolt seminaristide hulgas korraldatud ankeedi andmetel oli maa- ja linnatööliste lapsi 57,4%, kusjuures vanemate varanduslik seis märgiti "kehva võitu" - 58,6 protsendil, "üsna vaeseid" oli 28,9 ning "jõukaid" ainult 12,5%.[2] Kui jälgida seminari õpilaste päritolu seminari avamisest alates,

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 35, leht 33.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 68.

siis selgub, et üle 70% õpilastest olid pärit töölisperekondadest.

Seminari õpilaste sotsiaalsest koosseisust annab ülevaate järgmine tabel 1922/23.õppeaastast.[1]

Vanemate elukutse	Poisslapsi	Tütarlapsi	Kokku arvuliselt	Kokku protsentides
Kaubandusettevõtte pidajad	3	5	8	3,5
Talukohapidajad	23	42	65	28,3
Popsnikud ja vabadikud	12	22	34	14,8
Põllutöölised	5	14	19	8,2
Käsitöölised	12	21	33	14,8
Töölised	11	31	42	17,9
Riigi- ja omavalitsuse ametnikud	4	6	10	4,3
Muud	-	19	19	8,2

Nagu tabel näitab, õppis Tallinna seminaris ainult 4,3% riigi- ja omavalitsuse ametnikkude lapsi. See on seletatav sellega, et kodanlikus Eestis olid riigi- ja omavalitsuse ametnikkude palgad küllaltki kõrged. Seepärast suunasid nad oma lapsed õppima maksulistesse keskkoolidesse. Samal ajal oli vaesematest elanikkonna kihtidest (popside, vabadike, põllutööliste, käsitööliste, tööliste) lapsi 55,7%. Küllalt suur talukohapidajate protsent (28,3) ei kajasta jõukust päris täpselt, sest nende hulka olid arvatud ka väikekohapidajad, kes vaevalt suutsid oma maalapist ära elada. Kaubandusettevõt-

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 42.

jate lapsed moodustavad kõnesoleval õppeaastal seminari õpilasperest ainult 3,5%. Seega moodustasid seminari õpilaspere peamiselt vaesematest ja elanikkonna keskkihtidest pärinevad õpilased.

3. Revolutsioonilisest liikumisest seminaris

Sõjajärgse revolutsioonilise kriisi aastate rasked sotsiaalsed tingimused ning ajaloolis-poliitiline olukord kutsusid esile revolutsioonilise liikumise ka koolinoorsoo, sealhulgas Tallinna Õpetajate Seminari õpilaste hulgas. Õpilaste ideoloogilisele arenemisele avaldasid mõju kokkupuuted kommunistidega. Kommunistide organiseerimisel loodi salajasi kommunistlikke rakukesi Võru, Tallinna ja Uuemõisa (Läänemaa) seminarides.[1] Kommunistide mõju avaldus õpilaste avalikkudel esinemistel ja sõnavõttudel.

Suurt mõju avaldas õpilastele legaalne Noorproletaarlaste Ühing, milline töötas Noorsoo Internatsionaali programmi alusel. Kommunistide organiseerimise tõttu oli kooliõpilaste osavõtt Noorproletaarlaste Ühingust laialdane.

1920.aasta novembri algul toimus EKP I kongress, kus võeti vastu EKP programmilised põhilaused (programm). Selle viimane, viies osa käsitles "Ülesandeid hariduse ja

---

[1] Õ.Elango, Koolireformist kodanlikus Eestis. "Nõukogude Kool" 1959, nr. 10, lk. 728.

kasvatuse alal".[1] EKP I kongressi poolt vastuvõetud otsused levinesid laialt õpilaste hulgas. Neis deklareeriti: "Tingimata täielikult vaba peab olema kasvatustöö igasugusest usu ja kiriku mõjust ja kodanluse korra orjastavaist eelarvamustest".[2]

Neist mõtteist läbi imbunud, sõitsid Tallinna Seminari õpilased 1922.a. Viljandisse seal toimuvale Koolinoorsooliidu IV kongressile. Autorile teadaolevatest seminari õpilastest käisid Viljandis Raudsepp, Tutt, Taalman (Taalmann), Triik, Kadak ja Laur. Õpilane Raudsepp esines kongressil referaadiga "Töökool". Seminari pedagoogikanõukogu protokolliraamatust selgub õpilase Raudsepa kõne sisu. "Töökoolis pidavat õpilastel täieline vabadus olema seda teha, mis nad ise soovivad, sest vastasel korral ei saa arenemisest juttugi olla."[3] Raudsepp olla soovitanud võtta eeskujuks Nõukogude Venemaa koole. Referent olla eitanud tolleaegseid eesti koole, sest neis olla koolitöö juhtimine inimeste käes, kelledele töökool täiesti tundmata on."Referaat oli algusest lõpuni ässitava laadiga kihutuskõne," kirjutatakse protokolliraamatus. Ta olla juhatanud "noori kuulajaid Venemaale, nende koolidest eeskuju võtma".

Kongressil viibides oli Viljandi Maakonna Reaalgümnaasiumi aulas pidanud viljandlaste palvel kõne seminari õpilane Kadak. Kõne äratanud tähelepanu. "Sakalas" ilmus

---

[1] Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. II osa (aastad 1920-1940). Toimetanud A.Panksejev, M.Pesti. Tallinn 1963, lk. 40.

[2] Õ.Elango,Koolireformist kodanlikus Eestis. "Nõukogude Kool" 1959, nr. 10, lk. 728.

[3] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 36, leht 31.

Kadaka kõnega seoses pikk artikkel, mis moonutas fakte ja ässitas avalikku arvamust suhtuma vaenulikult seminaridesse, kuna need olla kommunismi rakukesed. Õpilane Kadak saatis enese kaitseks "Sakala" toimetusele õienduse, kuid seda ära ei trükitud.

Kongressil tehti ettepanek saata tervitustelegramm riigivanemale. Õpilane Kadak tegi ettepaneku mitte telegrammi saata ning olla põhjendanud seda sellega, et ei maksvat segada end poliitikasse.

Koolinoorsooliidu IV kongressist osavõtu küsimus tuli arutusele seminari pedagoogikanõukogu koosolekul. Nagu selgub pedagoogikanõukogu protokollist, oli õpetaja Välbe lugenud Kadaka kõne konspekti ning leidis, et see sisaldavat lööksõnu, mis olla määratud noortele; sellega kutsuvat Kadak noori vanade vastu võitlema. Kodanlik kooliinspektor ja seminari õpetaja Brüller märkis oma sõnavõtus, et õpilane ei oleks tohtinud sarnaselt kõnelda, sest noorsugu on üks osa seltskonnast. See õpetaja lähtus kodanliku korra kaitsmise seisukohast ja nägi õpilase Kadaka esinemises otse kaelakohtulikku kuritegu:"Sellega ässitab õpilane Kadak ühte osa seltskonnast teise osa vastu, s.o. vanade vastu ülesse". Brüller asus täie kategoorilisusega seisukohale:"Õpetajaks ta ei kõlba".[1]

Õpilane Tutt oli esitanud kongressil resolutsiooni, milles öeldi:"Noorsooliikumise ülesanded on minna töörahva ridades võitlema tõusikute vastu, kes parasiitidena

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 63, leht 35.

elavad töörahva turjal. Skautism aitab kaasa orjade kasvatamisele."[1]

Õpilase Lauri kõneteemaks oli "Rahvus - meie aja ühiskondlise probleemina". Selles rõhutati, et "rahvuslikud ettevõtted tänapäevani tihtipeale võitlevad ainult oma kihi huvide eest ... Ainult siis rahvuslikke ettevõtteid toetada, kui on garanteeritud tõesti nende üldrahvalikkus".[2]

Viljandis Eesti koolinoorsoo kongressil esinenud seminari õpilaste käitumist pedagoogikanõukogus arutades ei olnud küllaldaselt faktilisi materjale, mis oleks olnud aluseks kõnesolnud õpilaste seminari nimekirjast kustutamiseks. Seevastu võttis Haridusministeerium tarvitusele omad abinõud. Haridusministeeriumi Kooliosakonna 2.septembri 1922.aasta korralduse kohaselt said Tallinna Õpetajate Seminari lõpetajad Johannes Raudsepp ja Theodor Taalman selle aasta kevadel avalikkude üldhariduslike keskkoolide lõpetajate õigused, kuid nad jäeti ilma algkooliõpetaja kutsetunnistusest.[3] Neil lubati registreerida end algkooliõpetajate kohusetäitjaks võrdsetel alustel üldhariduslike keskkoolide lõpetajatega, nende õpetaja kutseõiguse küsimuse aga pidi ministeerium otsustama edaspidi pääle nende kaheaastast koolitöö praktikat.

Ametlikus aruandes Eesti Koolinoorsoo IV kongressi kohta märgitakse:"Iseäralikkudena torkasid silma Tallin-

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 63, leht 48.

[2] Samas, leht 36.

[3] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 36, leht 38.

na Õpetajate Seminari kasvandikud, peaasjalikult Tutt ja Taalman, kes igal võimalikul korral Venemaa vastu armastust avaldasid".[1]

Aastail 1921-1922 aktiviseerus töölis- ja koolinoorsoo revolutsiooniline liikumine, 1922.aasta aprillis tegutses Eestis 35 illegaalset EKNÜ kollektiivi 254 liikmega.[2] Samal ajal võitles kodanlus aktiivselt töölisliikumise vastu. 4.mail 1922.aastal mõrvati Viktor Kingissepp. Kodanlus õiendas julmalt arveid eesti töörahva parimate poegade ja tütardega. 1922.aastal toimus massiline töölisliikumise tegelaste protsess, mida kohtualuste arvu järgi nimetati 115 protsessiks. Ka mõned seminari õpilaste nimed olid seotud 115 protsessiga.[3] Politsei nõudis seminari direktorilt Hans Roosilt andmeid seminari õpilaste kohta ja käskis teatada, kes neist on kommunistid.

Seminari uute õpilaste vastuvõtmisel toimus eriline kontroll. Kontrolliti, et ei satuks seminari mitte kommunistlike vaadetega õpilasi. Direktor pidas tarvilikuks vastuvõtmisel isiklikult vestelda iga õpilasega eraldi, et selgusele jõuda tulevase õpilase maailmavaates. Neile noortele, keda avalikult kahtlustati kommunistlikus tegevuses, keelati õppimine koolides. Näiteks Tallinna Õpetajate Seminarigi arhiivist leiame Haridusministeeriumi

---

[1] ORKA, f.1829/1830, nim. 1, s.-ü. 36, leht 31.

[2] Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. II osa. Tallinn, 1963, lk. 64.

[3] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 65, leht 155.

Koolinõukonna korralduse, milles teatatakse, et "Tallinna linna õhtukeskkoolide endised õpilased Vilhelmine Klementi ja Johannes Lauristin nimetatud kooli õpilaskonnast välja on heidetud ja et ministeerium otsustas neilt ära võtta õiguse Eesti Vabariigi piirides töötavate koolide õpilasteks astuda."[1]

1922.aastal toimus Tartus Koolinoorsoo kongress, millest võtsid osa ka mõned Tallinna Õpetajate Seminari õpilased ja õpetajad. Seegi ei toimunud vahejuhtumiteta. Nimelt oli kongressil tookordse riigihümni laulmise ajal jäänud istuma seminari harjutuskooli (algkooli) õpetaja Helene Veidenbaum, kes hiljem aga saalist väljus koos seminari õpilaste M.Nurga (Nurk), A.Aderi ja Vätriga.[2]

Pedagoogikanõukogu koosolekul nimetas direktor Hans Roos toimunut kommunistide demonstratsiooniks. Õpetaja Veidenbaum vallandati Haridusministeeriumi otsusega alates 1.maist 1923.a.[3]

Õpetaja H.Veidenbaumiga koos saalist lahkunud õpilasi siiski esialgu seminarist välja ei heidetud. Sellega seoses ütles juba eespool märgitud õpetaja Chr.Brüller, et tema arvates peaks kommunistid seminarist teistele hoiatuseks välja heitma, kuid kahjuks puuduvat selleks juriidiline alus. Seepärast otsustaski pedagoogikanõukogu seekord piirduda vaid "tugeva hoiatusega".[4]

[1] ORKA, f, 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 36, leht 63.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 63, leht 20.

[3] Samas, leht 4.

[4] Samas, leht 120.

Kuid õpilane Nurk pidi siiski seminarist lahkuma enne selle lõpetamist. Ta tõi seminari noorte hulgas populaarse kuukirja "Noor Tööline" ja nagu sai teatavaks, andis seda lugeda vähemalt ühele oma kaaslasele. Mõlemad õpilased heideti seminarist välja, vaatamata sellele, et ajaleht ilmus legaalselt. Kaitsevägede ülemjuhataja kindralleitnant J.Laidoneri käskkirjas nr.21, 3.jaanuaril 1925.a. märgitakse:"115 ja 149 kommunisti protsessidel on salakuulaja Lempo jt. asjast selgunud, et seminari õpilane Nurk, keda augustikuus m.a. tabati, oli põrandaluste poolt määratud nende lendlehtede edasitoimetajaks trükikojast laialilaotajatele."[1]

1922.aastal vallandati seminari joonistusõpetaja (juba tol ajal tuntud kunstnik) August Jansen, kes astus seminari õpilase Triigi kaitseks välja. Õpilane Triik oli osa võtnud Viljandis toimunud Eesti Koolinoorsoo IV kongressist, kuid seal toimunud käitumise pärast ei olnud võimalik teda seminarist välja heita. Kuid selleks leidis pedagoogikanõukogu peatselt põhjuse, et vabaneda revolutsiooniliselt meelestatud õpilasest. Pedagoogikanõukogu protokolliraamatus märgitakse, et õpilased Triik ja Gustavson tulnud kellegi võõra meesterahvaga ühel laupäeva õhtul kella 1/2 10 ajal joobnud olekus seminari ruumidesse. Pedagoogikanõukogu otsustas "Triiki mitte seminari õpilaseks lugeda".

Õpetaja Jansen oli hiljem teiste õpilaste juuresole-

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 65, leht 155.

kul õpetajate toas lubanud Triigile teda pedagoogikanõukogu koosolekul kaitsta ja öelnud:"Isegi Vene valitsuse ajal (s.o. tsaariajal) ei visatud õpilasi sellepärast koolist välja".[1] Pedagoogikanõukogu kvalifitseeris A.Janseni käitumise demagoogia levitamiseks õpilaste hulgas ja tegi Haridusministeeriumile ettekande, mille põhjal Haridusministeerium vallandas õpetaja A.Janseni.[2] Õpetaja A.Jansen ei olnud selle otsusega rahul ja andis asja Riigikohtusse, kus ta õigeks mõisteti. Ühtlasi mõisteti talle välja palk vallandamise aja eest, kokku 41 000 marka.[3] Kohus tegi ühtlasi korralduse A.Janseni asi Haridusministeeriumis uuesti läbi arutada. Haridusministeerium määras A.Jansenile karistuseks "valju noomituse", kusjuures talle võimaldati joonistusõpetaja koht reaalkoolis.

Kui tutvuda veel mõningate teiste materjalidega Tallinna seminari õpilaste isetegevusringidest ja organisatsioonidest osavõtu kohta, siis selgub, et esimesel õppeaastal tegutses seminari juures ainult kirjandusring. 1920/21.õppeaastal hakkas tegutsema ka spordiring. Kirjandusringi tööst võttis osa 196 õpilast, spordiringist 116 õpilast.[4] Seminaristid võtsid osa väljaspool seminari tegutsevaist organisatsioonidest. Noorproletaarlaste ühingus oli 14, Koolinoorsooliidus 46, Eesti Rahva Muuseumi ühingus 6, noorte ühingus "Tungal" 4 ja kodukoha seltsides 42 seminaristi.

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 35, leht 45.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 56, leht 77.

[3] Samas, leht 78.

[4] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 10.

1921.aastal andis Haridusministeerium 2.mail määruse õpilaste osavõtmise kohta ühiskondlikkudest organisatsioonidest.[1] Selle määruse kohaselt võisid õpilased alla 20 aastat osa võtta ainult neist organisatsioonidest, mis olid registreeritud Haridusministeeriumi, maakonna või linnavalitsuste juures, või olid Haridusministeeriumi poolt eraldi lubatud.

Eelpoolnimetatutest oli nende hulgas vaid noorsooühing "Tungal". Kõik teised olid keelatud. Praktiliselt keelas Haridusministeerium nimetatud määrusega demokraatliku noorsooliikumise ning püüdis suunata seminaristid mitmesugustesse kodanlikesse ja natsionalistlikesse noorsooorganisatsioonidesse (Eesti Koolinoorsoo Kesk-liit, skaudid, Kaitseliit jmt.). Eesti kodanlusel oli oma diktatuuri kindlustamise huvides eriti oluline kasvatada noort põlvkonda kodanliku ideoloogia vaimus ja nagu nägime, seepärast püüti ka Tallinna seminarist revolutsiooniline liikumine välja juurida.

Põhiliselt jäid seminari juurde töötama kuni 1925. aastani spordiring, näitering, kooperatiiv ja karskusühing. Seega marurahvuslikke ühinguid ja organisatsioone Tallinna seminaris algaastail ei töötanud, kuigi ka õpilasringides püüti tulevasi õpetajaid kasvatada natsionalismi ja rahvusterviklikkuse ideede vaimus.

Kahjuks pole võimalik anda põhjalikumat ülevaadet revolutsioonilisest tegevusest Tallinna Õpetajate Semi-

---

[1] ORKA, f, 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 15.

naris, sest dokumentaalset materjali on selleks kasinalt. Pärast 1.detsembri ülestõusu 1924.aastal algas eriti aktiivselt reaktsiooni pealetung seminaridele. Sellest tingitult väheneb revolutsiooniline tegevus koolinoorsoo, sealhulgas ka Tallinna Õpetajate Seminari õpilaste seas.

4. Õpetajate täienduskursused ning Küpsus- ja kutseeksami komisjon seminari juures.

Haridusministeeriumi korralduse kohaselt viidi Tallinna Õpetajate Seminari juures läbi kolmel aastal kahekuulised algkooliõpetajate ettevalmistuskursused. Esimesed kursused toimusid 1919.aastal 18.augustist 18.oktoobrini, teised - 1920.aasta 23.augustist 16.oktoobrini ja viimased kursused - 1921.aasta sügisel.

Kursustele võeti vastu mõlemast soost keskkooli (gümnaasiumi) lõpetanuid. Erandina lubas Haridusministeerium vastu võtta ka üksikuid keskkooli (gümnaasiumi) viimase klassi õpilasi, kes olid varem õpetajana töötanud.

Kursustel õppemaksu ei võetud, kuid kursustest osavõtuga seoses olevad kulud (toit, rõivastus, õppevahendid jne.) olid kursantide eneste kanda. Kuna sel ajal seminaril puudus internaat, kus oleks võinud ööbida, siis tuli kursantidel leida linnas korter ja tasuda eraldi selle eest.

Kursusi juhatas seminari pedagoogikanõukogu ja direktor. Pedagoogikanõukogu koosolekust võttis kursustesse

puutuvate küsimuste arutamisel osa kursuste esindaja.

Kursustel õpetati järgmisi õppeaineid:[1]

1.	Kasvatusteadus (ühes kasvatusteaduse ajalooga ja didaktikaga) ja hingeteadus	36 t.
2.	Eesti keel ja tema metoodika	30 t.
3.	Ilulugemine	6 t.
4.	Kodulugu	12 t.
5.	Loodusteadus ja tema metoodika	24 t.
6.	Kodanikuteadus	12 t.
7.	Arvuteadus, algebra ja geomeetria metoodika	12 t.
8.	Kodumaa ajalugu ja maateadus, ajaloo ja maateaduse metoodika	18 t.
9.	Võõraste keelte metoodika	6 t.
10.	Joonistamise metoodika	18 t.
11.	Võimlemine ja tema metoodika	18 t.
12.	Käsitöö ja tema metoodika	24 t.
13.	Laulmise metoodika ja muusika	24 t.
14.	Praktika ja pealtkuulamise tunnid ja nende arutamine	84 t.
	K o k k u	324 t.

Kursuste õppeplaanist nähtub, et peatähelepanu pööra-ti algklasside õppeainete metoodikale ja eriti pedagoogi-lisele praktikale. Praktika ja pealtkuulamise tunde tuli nädalas 10-11.

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 5.

Kursuste lektoriteks olid peamiselt seminari õpetajad. Mõned lektorid olid kutsutud ka väljaspoolt. Lektoriteks olid: Christian Brüller, August Jansen, Julius Kalkun, Jakob Kents, Elise Kevend, Erhard Koppel, August Kuks, Timoteos Kuusik, Ernst Peterson (Särgava), Richard Rägo (Räägo), Albert Saareste, August Soodla, August Topman, Mihkel Välbe.

Väljaspoolt seminari olid lektoriteks näiteks tsaariaegse Tartu Õpetajate Seminari kasvandik, tunnustatud kirjanik ja eesti keele õpetaja Ernst Peterson (Särgava), pedagoogiliste ainete õpetaja, tulevane seminari direktor August Kuks, Keeleteadlane Albert Saareste jt.

Lektoritele maksti tasu tunni eest 25 marka. Neile lektoritele, kes elasid väljaspool Tallinnat, tasuti sõidu- ja päevarahad. Õppetöö lõpul tuli teha igas läbivõetud aines eksam. Erilist rõhku pandi eksamitel metoodikale ja selle käsitamise oskusele. Lõpetajatele anti algkooliõpetaja kutsetunnistus.

Kui lõpetaja soovis minna edasi õppima ülikooli, tuli tal sooritada täienduseksamid algebras, trigonomeetrias, füüsikas ja kosmograafias. Eksameid oli võimalik teha Küpsuse- ja kutseeksami komisjoni ees[x], mis asus sellel ajal veel seminari juures. Kursustest võttis osa väga palju kutseta õpetajaid. Eriti palju oli osavõtjaid viimastel, 1921.a. sügisel korraldatud kursustel, kus tuli avada paralleelkursused.

---

[x] Sellest komisjonist lähemalt vt. lk. 46.

1919.aastal korraldatud eksamite tulemusena said algkooliõpetaja kutsetunnistuse 18 lõpetajat, järeleksamid jäid 13 osavõtjale, kuna 13 osavõtjale anti välja 1-aastase kehtivusega ajutised tunnistused. Kui ajutise tunnistuse omanik tegi enne aastast tähtaega vastavad katsed, anti talle õpetaja kutsetunnistus.[1] 1921.aastal oli kursustest osavõtjaid 126. Neist said 52 I grupi algkooliõpetaja kutse ja 55 II grupi õpetaja kutse. Ülejäänud 19 ei lõpetanud kursust.[2]

Kuna kahekuulised õpetajate ettevalmistuskursused ei suutnud anda niipalju algkooliõpetajaid kui vajati, siis otsustati 9.juulil 1919.a. avada Tallinna seminari juures lõpuklassi asemel üheaastased algkooliõpetajate ettevalmistuskursused.[3]

Kursustele võeti eksamitega vastu mõlemast soost isikuid, kes olid lõpetanud gümnaasiumi 7 klassi või reaalkooli 6 klassi. Kursused olid maksuta. Vaesemad õpilased said nn. abiraha samadel alustel seminaride õpilastega. Vastavad summad laekusid riigi, maakondade ja linnade poolt määratud toetussummadest.

Kursuste õpetajad said tasu õpetajate palgaseaduse alusel. Kursused toimusid ainult 1919/20.õppeaastal, järgmistel õppeaastatel neid enam ei korratud.

Õppetöö kursustel algas 20.septembril 1919 ja lõppes 5.juunil 1920.a. Kursustel õpiti järgmisi õppeaineid

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 6.

[2] Samas, leht 34.

[3] Samas, leht 7.

järgmiste nädalatundide arvuga:[1]

Õppeaine nimetus	Tunde nädalas
1. Pedagoogika, pedagoogika ajalugu ja hingeteadus	4
2. Kooli tervishoid	2
3. Koduloo metoodika	1
4. Eesti keel ja tema metoodika	4
5. Võõrkeelte metoodika	1
6. Matemaatika	1
7. Maateadus (kodumaa) ja tema metoodika	1
8. Loodusteadus	2
9. Ajalugu (kodumaa)	2
10. Kodanikuteadus	1
11. Ilulugemine	1
12. Muusika, laulmine ja tema metoodika	3
13. Joonistamine, voolimine ja tema metoodika	2
14. Käsitöö	2
15. Võimlemine	2
16. Praktika ja pealtkuulamise tunnid	6
K o k k u	35

Peale selle korraldati kevadel ja sügisel aiatööd 2 tundi nädalas.

Võrreldes Tallinna Õpetajate Seminari esimese õppe-

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 7.

plaaniga[1] õpiti pedagoogikat, pedagoogika ajalugu ja psühholoogiat poole vähem (kursustel 4, seminari III-V kl. - 8 nädalatundi, koolitervishoidu mõlemas 2 nädalatundi, kuna praktikat ja pealtkuulamistunde oli vastavalt 6 ja 7.) Kui aga arvestada, et kõnesolevatel kursustel õppisid gümnaasiumi ja reaalkooli lõpetanud, seminaris aga algharidusega õpilased, siis tuleb lugeda kursuste lõpetajate taset oma aja kohta kõrgeks. Lisaks pedagoogilistele distsipliinidele ja pedagoogilisele praktikale pöörati kursustel suurt tähelepanu eriainete (koduloo, eesti keele, võõrkeelte, maateaduse, muusika, laulmise, joonistuse, voolimise) metoodikale.

Kursuste juhatajaks oli määratud Haridusministeeriumi poolt seminari direktor Hans Roos ja õpetajateks seminari õpetajad.

Kursuste korralduse järgi pidid kursustest osavõtjad tegema kursuste lõpul eksami eksamikomisjoni ees, kuhu oli arvatud seminari direktor ja kaks pedagoogikanõukogu esindajat. Kuna õppetöö tingimused kursustel olid rasked, sest seminaril polnud oma maja, siis arvestas Haridusministeerium erakordselt raskeid õppimistingimusi ja lubas 1920.a. kevadel eksamite asemel korraldada nn. repetitsioonid.

Kursustest võttis osa 26 õpilast.[2] Nendest lõpetasid ja said algkooliõpetaja kutsetunnistuse 23 õpilast. Erinevalt seminari lõpetajatest ei olnud kursuse lõpetajatel õigust minna edasi õppima ülikooli. Neile, kes soovisid

---

[1] Vt. lk. 15.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 7.

minna ülikooli, korraldas Haridusministeerium seminari juures täienduseksamid, s.t. tuli sooritada küpsuse- ja kutseeksami komisjoni ees[x] täienduseksamid algebras, trigonomeetrias, füüsikas ja kosmograafias. Täienduseksamitele läksid 5 õpilast. Neist said küpsustunnistused 3 õpilast. Kahe teadmised ei vastanud nõudmistele.

Kuna enne Oktoobrirevolutsiooni Eestis ei valmistatud ette käsitööõpetajaid, siis vajati neid 1920-ndate aastate algul seoses uue koolikorraldusega õige arvukalt. Puudus oli eriti keskkooli käsitööõpetajatest. Sellest tingitult andis Haridusministeerium korralduse avada Tallinna Õpetajate Seminari juures kaheaastased keskkooli käsitööõpetajate ettevalmistuskursused.

Kursuste korraldamiseks hakati eeltöid tegema juba 1919.a. sügisel, kuid kursused alustasid tööd 1920.a. jaanuaris, kestsid 1 1/2 aastat ning lõppesid 1922.a. maikuus.

Kursustele võeti vastu keskkooli (gümnaasiumi) haridusega mõlemast soost õpilasi, samuti õpetajaid, kellel puudus kutse. Õppima asus siin 22 õpilast[1], kes kõik lõpetasid.

Kaheaastastel keskkooli käsitööõpetajate ettevalmistuskursustel õpetati järgmisi õppeaineid:1.kasvatusteadus ühes kasvatuse ajalooga, didaktikaga ja pedagoogikaga, 2. hingeteadus, 3. tervishoid, 4. kunstiajalugu (mille

---

[x] Sellest komisjonist lähemalt vt. lk. 46.

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 34.

hulka kuulus ka stiiliõpetus), 5. joonistamine, joonestamine ja voolimine, 6. käsitöömetoodika, 7. käsitöö (pedagoogiline), metallitöö, puu-, paberi- ja papptöö (ühes raamatuköitmisega), riide- ja lõngatööd.

Kursuste juhatajaks oli seminari direktor Hans Roos ja õpetajateks seminari õpetajad.

Kursus oli õppemaksuta. Majanduslikult rasketes tingimustes elavatele õpilastele maksti ka siin toetust. Harju maavalitsus maksis ühele õpilasele stipendiumi 2000 marka aastas, Järva maavalitsus - kahele õpilasele à 2000 marka, Tartu maavalitsus - ühele õpilasele 2000 marka ja Võru maavalitsus - kolmele õpilasele à 2000 marka aastas.[1] Kokku said seega toetust 7 kursuslast 22-st.

Kursuste lõpetajail oli õigus õpetada käsitööd keskkoolides ja õpetajate seminarides. Palga suhtes kuulusid kursuste lõpetajad II järku. Kursuste lõpetajad, kellel polnud keskharidust, said Haridusministeeriumilt käsitööõpetaja kutsetunnistuse, mille alusel võis neid valida keskkoolidesse käsitööõpetaja kohusetäitjaiks. Kui selline õpetaja aga esitas hiljem Haridusministeeriumile keskkooli lõputunnistuse, vahetati tema käsitööõpetaja kutsetunnistus keskkooli käsitööõpetaja kutsetunnistuse vastu.

Tallinna Õpetajate Seminari juurde moodustati Haridusministeeriumi 15.septembri 1919.a. korraldusega ka küpsus-

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 21.

ja kutseeksami komisjon. Vastavalt korraldusele toimusid eksamid 1920.aastal[1] jaanuaris, mai- ja oktoobrikuul. Täienduseksamid olid mõeldud peamiselt kutseta õpetajaile, kuid ka neile, kel oli jäänud mingisugusel põhjusel gümnaasium või reaalkool pooleli.

Eksamite kestvus oli umbes kuu aega. Küpsus- ja kutseeksami komisjoni ees oli võimalik teha järgmisi eksameid:

1. Algkooliõpetaja kutseeksam seniste maksvate seaduste alusel (andis õiguse õpetada algkooli alamates klassides).

2. Õpetajate seminari lõpueksam (andis õiguse õpetada algkooli kõigis klassides).

3. Koduõpetajate kutseeksam (andis õiguse õpetada üksikuid õppeaineid algkooli kõigis klassides).

4. Kaubandusteaduse eriaine õpetaja kutseeksam.

5. Küpsuseksamid gümnaasiumi ja reaalkooli kavade järgi.

6. Täienduseksam ladina keeles apteekri õpilastele.

Haridusministeerium lubas 20.aprillil 1920.aastal täiendavalt järgmiste eksamite sooritamist:

1. Eksamid keskkooli 4. ja 6. kl. ja kõrgema algkooli kava ulatuses.

2. Eriaine õpetaja kutseeksam endise kodukooliõpetaja kutseeksami õppekavade ja määruste järgi.

Kuna õppetöö seminaris toimus enne lõunat, siis eksamineeriti vabal ajal, s.o. peale lõunat.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1 , leht 9.

Eksamikomisjoni liikmete arv suusõnalisel eksamil oli 3. Õpetajad said tasu iga eksamil oldud päeva eest 250 marka.[1]

Õppeainete jaotus võis olla mitmesugune, kuid peeti silmas, et kirjaliku töö üldteema oleks valitud selline, mis võimaldaks saada ülevaadet eksamineeritava arenemistasemest. Eksamiainet poolitada ei lubatud. Eksameid nõuti kõigis ainetes, mis olid vastava kooli õppekavas kohustuslikud. Eksameist võis ära jääda üksnes selliseid, mida eksamineeritav ei olmud suuteline tegema teatud kehavigastuse tõttu. (Näiteks võimlemise eksam.) Kuid joonistuseksam tuli ikkagi teha reaalkooli õppekava järgi. Seminaris kehtestatud kavade järgi tegid kutseeksameid need isikud, kes olid lõpetanud gümnaasiumi.

Peale eksamite lõppu saadeti eksami protokollid Haridusministeeriumile kinnitamiseks ühes eksaminantide kirjalike töödega. Tunnistused anti välja eksamikomisjoni poolt peale eksamiprotokollide kinnitamist Haridusministeeriumis.

Haridusministeerium andis uue korralduse küpsus- ja kutseeksamite korraldamise kohta 4.märtsil 1920. Alates 1921.aastast hakati eksameid korraldama uue määruse järele iga aasta jaanuari-, mai- ja septembrikuus.[2] Selle määruse järgi tuli eksaminandil esitada sooviavaldus kaks nädalat enne eksamite algust komisjoni juhatajale. Eksamid olid tasulised. Küpsuseksami eest tuli tasuda 300 marka, teiste

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 21.

[2] Samas, leht 121.

eksamite eest 150 marka.

Küpsuseksami ja seminari lõpueksami oli lubatud teha ühes kuni kolmes järgus aasta jooksul.

1922.aastal 1.jaanuarist alates moodustati küpsus- ja täienduseksamite jaoks eksamikomisjon Tallinna linna I reaalkooli juures Nikolai Kanni juhtimisel.[1]

1923.aasta sügisel korraldati viimast korda aineõpetajate kutseeksamid, sest enam ei tuntud suurt puudust algkooliõpetajaist, ka vastas aineõpetaja kutse vähe algkooli nõuetele.[2]

Küllalt tihedalt olid Tallinna Õpetajate Seminariga seotud ka Tallinna pedagoogilised kursused, mis tegutsesid iseseisva asutusena. Need loodi Haridusministeeriumi korraldusega 6.juulist 1922.aastal. Pedagoogilised kursused allusid otseselt Haridusministeeriumile ja töötasid paralleelselt Tallinna Õpetajate Seminariga. Kursuste organiseerijaks ja juhatajaks määras Haridusministeerium tolleaegse Tallinna koolinõuniku August Kuksi. Kursustel ei olnud oma ruume. Nad töötasid põhiliselt Poeglaste Kommertsgümnaasiumi ruumides Kloostri tänaval, kuid mitmed tunnid ja üritused viidi läbi linna teistes koolides. Kui 1925.aastal määrati August Kuks Tallinna Õpetajate Seminari direktoriks, hakkasid kursused töötama seminari ruumides. Peaaegu kõik seminari õpetajad olid ühtlasi ka kursuste lektoriteks. Seminari ruumi asumisega muutusid kursused seminari juurde

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 36..

[2] Samas, leht 47.

kuuluvaks. Üheaastaste kursuste töö tingimusi, vaatamata sellele, et puudusid spetsiaalsed tööruumid ja õppeplaanid, hindas kursuste juhataja A.Kuks üldiselt võrdlemisi soodsaiks, kuna "oli võimalus kasutada kõike, mida Tallinn pakkuda suutis."[1]

Kursustele võeti vastu mõlemast soost gümnaasiumi lõpetanuid. Kuna osa võtta soovijaid oli väga palju, siis võeti vastu ainult katsetega. Katsed toimusid eesti keeles (kõne inspiratsioonis), muusikas ja joonistamises. Kursused kestsid ühe aasta, olid ilma õppemaksuta ja andsid algkooliõpetaja kutseõigused. Alates 1924.aastast nõuti kursuste lõpetanuilt 1-aastast praktikat. Vaesematele õpilastele maksti toetust.

Tallinna linnakoolivalitsus lubas õpilastel praktiseerida kõigis linna algkoolides. Praktika eesmärgiks oli õpilaste võimalikult igakülgselt koolioludega tutvustamine. Kursuste töö oli jaotatud kahte ossa. Ennelõunal praktiseerisid õpilased koolides, pealelõunal kuulasid teoreetilisi aineid. Õpilased olid jaotatud 6-liikmelistesse gruppidesse. Iga grupp saadeti nädalas 4-5 päevaks koolidesse arvestusega, et iga kursuslane viibiks aasta jooksul vähemalt kahes poeglaste, kahes tütarlaste, kahes segaalgkoolis, kahes lastekodus ja lasteaias ja ühes maa-algkoolis praktikal.

Kursustel rõhutati eriti praktiseerimise vajalikkust. Praktikandile anti kindlad ülesanded, millele nad koolis

---

[1] A.Kuks, Algkoolide õpetajate ettevalmistusest Tallinnas aastail 1919-1937, lk. 8.

erilist tähelepanu pidid pöörama. Praktikant pidi kooli minema tundide alguseks ja viibima koolimajas tundide lõpuni. Ta oli kohustatud osa võtma üldisest koolitööst ja alluma koolijuhataja korraldustele. Peale tundide andmise pidi ta tegema koolis kõike, mis koolitöös ette tuleb, nagu aitama korda pidada ja assisteerima katsetel. Praktikal viibimisest pidi praktikant esitama kirjaliku aruande kursuste juhatajale.

Praktika moodustas kõige tähtsama osa kursuste töös. Kursustest osavõtjad said selliselt läbi viidud praktikaga rikkalikke kogemusi ja palju väärtuslikke tähelepanekuid koolitööks.

Metoodiline etevalmistus kursustel koosnes kolmest osast: 1. teoreetiline osa sissejuhatusega pedagoogika ajaloosse, 2. õpilastel tuli koostada referaate, kus tulid arutusele õpperaamatud, õppevahendid ja metoodilised käsiraamatud, 3. praktikum, kus metoodika õpetajad andsid ise rea eeskujutunde ning tutvustasid õpilasi oma metoodilis-te võtetega. Õpilased proovisid ka ise oma võimeid õpetaja suunamisel ja tema kontrolli all.

"Töö kursustel oli väga pingeline, kestes hommikust õhtuni," kirjutab A.Kuks. "Vaba aega jäi kursantidel üsna vähe kirjanduse lugemiseks ja iseseisvaks tegevuseks. Seda tuleb lugeda üheaastaste kursuste nõrgaks küljeks."[1] Seda kinnitab omakorda A.Kuksi poolt esitatud kursuste 1922/23. õppeaasta tunniplaan.[2]

[1] A.Kuks, Algkooliõpetajate ettevalmistusest Tallinnas aastail 1919-1937, lk. 9.

[2] Samas, lk. 10.

Kursusi korraldati viiel õppeaastal (1922-1927). Nende lõpetajate kohta annab ülevaate alljärgnev tabel:[1]

Õppeaasta	Mehi	Naisi	Kokku
1922/23	10	12	22
1923/24	9	8	17
1924/25	11	9	20
1925/26	11	7	18
1926/27	16	5	21
K o k k u	57	41	98

Üheaastaste kursuste lõpetajad said õpetajaameti kandidaaditunnistuse. Aastase praktika järel võisid nad minna kordamiskursustele, mille lõpetamisel said õpetajakutse.

Üheaastaseid Tallinna pedagoogilisi kursusi tuleb pedagoogilis-metoodilise ettevalmistuse korralduse poolest pidada teatud mõttes Tallinna Pedagoogiumi eelkäijaks. Seda kinnitab ka asjaolu, et kursuste nõukogu leidis, et õpilased on tööga liiga koormatud ja tegi Haridusministeeriumile ettepaneku muuta kursused kaheaastasteks. Haridusministeeriumi arvates oli see veel liiga varajane, et õpetajakutse taotlemiseks õppida peale gümnaasiumi lõpetamist veel pedagoogilistel kursustel kaks aastat.

Niisuguse profiiliga pedagoogiliseks õppeasutuseks

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 236. Vrd. A.Kuks, Algkooliõpetajate ettevalmistusest Tallinnas aastail 1917-1937, lk. 7, kus märgitakse, et pedagoogiliste kursuste lõpetajaid oli umbes 160, mida siiski ei saa pidada tõenäoseks.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

kujuneski 1928.aastal asutatud Tallinna Pedagoogium, ühe-aastased kursused aga likvideeriti samast aastast.

5. Seminari õppe-katsebaasidest.

Ajajooksul kujunesid Tallinna Õpetajate Seminari juures välja tema õppe-katsebaasid.

Harjutuskooliks (seminari algkooliks) sai alates teisest õppeaastast linna XXV algkool, mis töötas Vene tn.22 majas juba enne seminari sinna asumist. Algkool oli saanud inventari ja õppeabinõud Katariina II nimelisest kõrgemast algkoolist (endisest linnakoolist). Algkool ühendati seminariga ja tema inventar anti üle seminarile. Kui arvestada, et omaaegsed linnakoolid, hilisemad kõrgemad algkoolid kuulusid tsaariajal parimate koolide hulka, siis võib kõnesolevat kooli pidada heaks baaskooliks. Algkooli ja seminari kulusid arvestati ühiselt.

1919/20. õppeaastal oli algkool 4-klaasiline, kuid paari aasta jooksul muudeti ta 6-klassiliseks algkooliks.

Algkoolis viidi läbi seminari õpilaste praktikatunnid. Töö oli nii korraldatud, et praktikatunnid ei takistanud algkooli õppekava plaanipärast läbivõtmist. Algkool töötas teiste linna algkoolidega ühistel alustel ja lõpetajatel olid võrdsed õigused teiste algkoolilõpetajatega.

Seminaril oli oma väikene raamatukogu. Seda täiendati pidevalt. Uusi raamatuid telliti juurde Saksamaalt ja Inglismaalt, kuid sellele vaatamata ei suutnud raamatukogu rahuldada seminari õpilaste vajadusi. Seetõttu lubati raa-

matuid laenutada seminari õpilastel linna gümnaasiumide raamatukogudest.

Omapäraseks õppe-katse- ja tootmisbaasiks kujunes seminariaed, mille rajamisele asus direktor A.Kuks. Seminarile aia tarvis maa saamiseks pöörduti palvega Haridusministeeriumi poole. Haridusministeeriumi ettepanekul andis 12.septembril 1925.aastal valitsus seminarile Kadriorust linna tapamajade taga asuvast riigi maast kooli botaanikaaia asutamiseks 5 tiinu maad.[1] Riik aia rajamiseks summasid ei eraldanud.

Aiamaaks antud maa oli täiesti söötis, osaliselt soostunud ja kive täis. Tuli alustada täiesti metsistunud maale eeskujuliku kooliaia rajamist. Äärmise hoolikusega ja aiandusala eriteadlastega nõu pidades töötati välja seminari aia plaan.

Seminari aia juhatajaks oli direktor August Kuks, kes tegi seminari aia asutamise enda südameasjaks. Samal ajal võttis terve koolipere südamega osa aia rajamisest. See hool ja vaev kandis ka vilja. Esimesel aastal, s.o. 1926. aasta suvel kultiveeriti 2,5 tiinu maad, 2,5 tiinu jäi heinamaaks. Ülesharitud aiamaale istutati kapsaid, kaalikaid, porgandeid, kurke, tomateid jne. Umbes 0,5 tiinu oli kartulite all. Aiasaadused ja samuti hein müüdi ära. Raha tarvitati tarvilikkude aiatööriistade, seemnete, puude, põõsaste ja emataimede muretsemiseks ning kevadiseks maaharimiseks. Aiatööde tarvis osteti hobune. Lavade jaoks lasti valmistada 1926/27. õ.-a. talvel 60 lavaraami, hinnaga 325

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 146, leht 49.

marka tükk.[1]

Kuna rajatava botaanikaaia maapõu sisaldas rohkesti kive, siis asus seminar kivide kõrvaldamisele lõhkumise teel. Lõhutud kivid müüdi linna ehitusosakonnale tänavate prügitamiseks. Kive müüdi linnale umbes 180 kantsülda, mille eest 1926/27. õ.-a. saadi 526 948 marka. Seega seminari aed tuli rajada isemajandamise teel, riiki see ei huvitanud. Haridusministeeriumilt saadi vaid laenu 100 000 marka, tähtajaga 1.aprill 1927., millist tähtpäeva Haridusministeerium pikendas kuni 1.novembrini 1927.a.[2]

Õpilastele aiapraktika huvides ehitati kasvuhoone. Kasvuhoone projekteeris Haridusministeeriumi arhitekt K.Mihkelson.

Ehitustöid teostati aia tulude arvel. Ehitus läks maksma 4000 krooni.[3] Juba 1928.aasta vebbruarikuul saadeti esimesed värsked aiasaadused müügile. Kasvuhoone oli oma aja kohta moodsalt ehitatud ja vastas nõuetele. Seati sisse ka telefon ühenduse pidamiseks seminariga.

Suvise aiatöö praktika kohta seati õppenõukogu otsusel alates 1926.aastast sisse järgmine kord. Suvine praktika aias kestab 9 nädalat, 27.maist 30.juunini ja 3.augustist 29.augustini. Töö toimub rühmades ja kestab iga päev 8 tundi, kella 7 - 15. See korraldus kehtis nii seminari kui ka hiljem rajatud pedagoogiumi õpilaste kohta.[4]

Aiatöid juhatasid aiandusõpetaja Lepp ja aednik Ass.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 117.

[2] Samas,

[3] Samas, leht 143.

[4] A.Kuks, Algkooliõpetajate ettevalmistamisest Tallinnas aastail 1919-1937, lk. 37.

Aia jaoks telliti kodu- ja välismaa aiaäridelt lilleseemneid, juurikaid ja marjapõõsaid.

Seminari aeda arendati edasi plaanipäraselt ka pärast seminari sulgemist pedagoogiumi tegevuse ajal.

Seminari õpilased pidid elama erakorterites, sest puudus internaat ning puudus ka toitlustamine koolis. Teatud pöördepunkti tõi seminari ellu see, kui seminari direktoriks määrati 1925.a. August Kuks. Tema arvates ei pruugi lapsi saata linna seminari õppima, kus nad peavad elama urgastes ja kannatama nälga. Olukorra parandamiseks soovitas ta panna lapsi õppima kodulähedastesse gümnaasiumidesse. Kuid ta püüdis ka praktiliselt midagi ette võtta seminari õpilaste olukorra parandamiseks. Esiteks kasi ta korrastada ruumid, organiseeris õpilaste toitlustamise, mis oli eriti hinnatav, sest suur hulk õpilasi kannatas alatoitluse all. 1924/25.õppeaasta ankeedi andmetel toitusid hästi 11,2% õpilasi, enam-vähem rahuldavalt 55,4% ja üsna halvasti 33,4% õpilasi.

A.Kuks organiseeris ka internaadi. Internaadi asutamine lõi õpilastele soodsamad elamistingimused. Kahjuks ei suutnud internaat ruumipuudusel kõiki soovijaid rahuldada. Internaat avati 1927/28. õ.-a., kui vabanes üks klassiruum seoses seminari III klassi sulgemisega. Sel õppeaastal leidsid peavarju internaadis ainult 10 tütarlast. 1928/29.õ.-a. oli internaat avatud ainult 12 meesõpilasele.[1]

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 156.

Seminari õpilaste arvuga võrreldes mahutas internaat õpilasi väga vähe ja märgatavat paremust ta seminari õpilaste elutingimustele ei loonud. Seminari tegevuse n.-ö. kõrgperioodil (õpilaste arvu järgi a. 1919-1925), kui seminaris oli kõige rohkem õpilasi, puudus seminaris internaat täielikult. Haridusministeerium ei astunud mingisuguseid samme õpilastele paremate elutingimuste loomiseks, kuigi teadis, et 74% seminari õpilastest vajas korterit.[1]

Seminari tunniplaani otsustati sisse võtta ka majapidamistunnid. Tulevastel õpetajatel oli tolle aja tingimustes vaja teadmisi ja mõnesuguseid praktilisi vilumusi kooli toitlustamise, samuti ühiskondliku toitlustamise alal. Tallinna Õpetajate Seminaris käidi põhimõtte järgi: noor algkooliõpetaja ei tohi majapidamisoskustes olla rumalam harimata maanaisest. Seda arvestades tehti vajalikud eeltööd majapidamisklassi avamiseks. Muretseti toidunõud ja muu vajalik varustus. Majapidamisklass avati 1926/27.õ.-a.[2]

Majapidamise õpetus kandis puhtpraktilist iseloomu. Sellega koos lahendati vähemalt osaliselt ka õpilaste toitlustamise küsimus. Õpilaste toitlustamine ja õppetöö majapidamisklassis oli korraldatud meie tänapäeva mõiste järgi iseteenendamise printsiibil . Iga päev valmistasid majapidamistunnist osavõtjad õpilased toidu ja serveerisid selle lõunaajal. Köögipesu korrastamine, pearätikute tärgeldamine, keedu- ja toidunõude puhastamine ning korrashoid lasus samuti õpilastel. Sügisel korraldati konserveerimiskursus.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 68.

[2] Samas, leht 120.

Aiasaadusi konserveerimiseks saadi seminari aiast.

Tööjaotus köögis oli korraldatud gruppide kaupa, nii et iga grupp töötas köögis iga päev erineval tööl. Niisuguse töökorralduse juures õpiti kõik tööd selgeks. Majapidamise põhimõtteks oli valmistada toitu odavasti ja hästi. Odavust peeti silmas sellepärast, et õpilaspere koosnes kehvadest seminari ja pedagoogiliste kursuste õpilastest. Nad maksid ühe toidu eest 15 ja kahe toidu eest 35 marka.[1] Toita hästi püüti sellepärast, et õppiv ja kasvav noor ei kannataks seminaris enam alatoitluse all.

Õpilastele ja õpetajatele müüdi odavasti aiasaadusi, kurke ja konserve. Valmistamiskulusid ei arvestatud, sest need olid õpilaste valmistatud. Aiasaadused osteti seminari aiast 33% hinnaalandusega - see kõik soodustas odavat toitlustamist.

1920.aastate lõpuks, kui teravalt kerkis üles seminaride sulgemise küsimus, olid Tallinna Õpetajate Seminaril võrdlemisi korralikud õppe-katsebaasid ning püsiv pedagoogide kaader.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 120.

6. Seminari sulgemine

Kodanliku Eesti majandusele avaldas negatiivset mõju 1923.-1924.aasta majanduskriis. Uus majanduskriis algas 1929. aastal. Majanduskriiside olukorras püüdis kodanlik valitsus vähendada kulutusi koolidele. Asuti nn. koolide koondamise teele. Selle raamides suleti rida keskkoole. Ka algkoole suleti või liideti kokku.. See omakorda kutsus esile mitte ainult õppetöö taseme languse, vaid ka tööta õpetajate arvu suurenemise.

Kõigi teiste koolide kõrval asus reaktsiooni leer ründama ka õpetajate seminare, sest õpetajate seminarid kui demokraatlikud õpetajate ettevalmistusasutused ei meeldinud reaktsioonilisele kodanlusele. Püüti leida igasuguseid võimalikke ettekäändeid nende sulgemiseks. Leiti, et seminarid on riigile kulukad õppeasutused. Seminaride sulgemise vajadust põhjendati suure õpetajate reserviga jne.

1925.aastal tuli riigikogus arutamisele Haridusministeeriumi ettepanek seminaride I ja II klassi sulgemise kohta. Sellise otsuse vastuvõtmine oleks tähendanud seminaride likvideerimise algust. Ettepanekut täielikul kujul vastu ei võetud, esialgu suleti vaid seminari I klass.

Reaktsiooni pöördumine Tallinna Õpetajate Seminari vastu polnud juhuslik. Eestimaa Kommunistliku Partei ja Eestimaa Kommunistliku Noorsooühingu pideva selgitustöö tulemusena oli seal nagu paljudes teisteski õppeasutustes kasvanud klassivõitluse vaim, mida kinnitas juba eelpoolmainitud Tallinna

Õpetajate Seminari õpilaste sidemed kommunistidega, kelle üle mõisteti kohut 115 ja 149 kommunisti protsessil. Seminari õpilased võtsid osa ka 1.detsembri ülestõusust. Selliste faktide avalikuks tulemisel vallandas sõjavägede ülemjuhataja kindralleitnant J.Laidoner oma käskkirjaga päeva pealt seminari direktori Hans Roosi, kusjuures seda põhjendati nõrga järelvalvega seminari üle.[1]

1930.aastal võeti õpetajate seminaride sulgemine uuesti resoluutselt päevakorda. Seminaride küsimus oli jällegi arutusel riigikogus. Eriti teravalt astus seal seminaride vastu välja tolleaegne haridusminister J.Hünerson. Selle tulemuseks oli Tallinna ja Võru seminaride sulgemine 1930. aastal. Suleti ka kolm gümnaasiumi: Abja, Ambla ja Tallinna õhtugümnaasium.[2] Võru seminari sulgemise kohta avaldasid teravat protesti Võru-, Petseri- ja Valgamaa koolivalitsused.[3]

Õpetajate seminaride likvideerimise eesmärgiks oli muuta õpetajaskonna sotsiaalset koosseisu ja meelsust. Selletõttu jäid kõik protestid tagajärjetuks. Seminare pidid asendama pedagoogiumid. Seminaride sulgemise ja nende asemel pedagoogiumide asutamise poliitilisi põhjusi väljendas väga selgelt kodanliku koolipoliitika üks silmapaistvamaid ideolooge ja ühtlasi praktikuid Nikolai Kann. "Pedagoogiumist astuksid meie hariduspõllule ametisse isikud, kes ei

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 65, leht 168.

[2] N.Kann, Keskkoolide ja seminaride sulgemisest. "Päevaleht" 13.VI 1930, nr. 157, lk.4.

[3] Õ.Elango, Koolireformist kodanlikus Eestis. "Nõukogude Kool" 1959, nr. 10, lk. 729.

oleks meie riigi õõnestajad, meie rahva äraandjad - juudased, meie riigi iseseisvuse müüjad ja ka hauakaevajad",[1]

Sellist hariduspoliitikat, mida ajas sel ajal eesti kodanlus, on tabavalt iseloomustanud V.I.Lenin, kes näitas, et kodanlus seadis "... kooliasjanduse tulipunkti oma kodanliku poliitika ja püüdis kooliasjandust viia selleni, et kodanluse jaoks välja koolitada alandlikke ja usinaid teenreid, püüdis alt kuni üles isegi üldist koolikohustust viia selleni, et kodanluse jaoks välja koolitada ... tema tahte täitjaid ja kapitali orje."[2]

Tallinna Õpetajate Seminar valmistas ette oma tegevuse jooksul 386 algkooliõpetajat. Aastate lõikes näeme seda alljärgnevast tabelist:[3]

Õppeaasta	Õpilaste arv			Lõpetajad		
	Poisse	Tütarl.	Kokku	Poisse	Tütarl.	Kokku
1919/20	86	170	256	-	-	-
1920/21	68	160	228	-	-	-
1921/22	75	188	263	7	17	24
1922/23	72	170	242	7[x]	20	27
1923/24	87	165	252	14	35	49
1924/25	97	159	256	10	42	52
1925/26	73	116	189	11	20	31
1926/27	50	95	145	12	18	30
1927/28	56	103	159	24	52	76
1928/29	29	68	97	9	29	38
1929/30	20	39	59	20	39	59
Kokku	713	1433	2146	114	272	386

[1] N.Kann, Algkooliõpetajate ettevalmistamisest. "Päevaleht" 1.X 1924, nr. 255, lk.2.

[2] V.I.Lenin, Teosed, 26. kd., Tallinn, 1955, lk. 379.

[3] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 288, leht 42; nim. 2, s.-ü. 1, leht 234.

[x] Siin lähevad andmed lahku:nim.1, s.-ü. 288, leht 42 märgitakse, et 1923.a. lõpetas 7 meesõpilast, nim. 2, s.-ü. 1, leht 235 järgi selgub, et 6 meesõpilast. Teised tabelis toodud andmed ühtivad.

Kui siia juurde arvestada Tallinna Õpetajate Seminari juures tegutsenud kahekuuliste algkooliõpetajate ettevalmistuskursuste vähemalt 133 lõpetajat,[1] üheaastaste algkooliõpetajate ettevalmistuskursuste 23 lõpetajat[2] ja kaheaastaste keskkooli käsitööõpetajate ettevalmistuskursuste 22 lõpetajat[3], siis näeme, et kokku said aastail 1919-1930 Tallinna Õpetajate Seminari juures õpetaja kutse vähemalt 514 inimest. See arv on veelgi suurem, kui arvestada, et oma panuse andis seminar ka Tallinna üheaastaste pedagoogiliste kursuste korraldamisse, kus a. 1922-1927 said kutsetunnistuse 98 kursuste lõpetajat.[4] Tallinna Õpetajate Seminari ajaloos ei tohi unustada ka Küpsus- ja kutseeksamite komisjoni tööd ja seminari juures korraldatud kordamiskursusi.[5]

---

[1] Vt. lk. 41.

[2] Vt. lk. 43.

[3] Vt. lk. 44.

[4] Vt. lk. 59.

[5] Vt. lk. 24 ja 45-48.

II. TALLINNA PEDAGOOGIUM (1928 - 1940)

1. Poleemika õpetajate seminaride ja pedagoogiumide küsimustes. Tallinna Pedagoogiumi asutamine.

Kasutades kultuuri- ja hariduselu administratiivse surve vahendeid, pööras kodanlus oma võimu kindlustamisel väga suurt tähelepanu ideoloogilise mõjutamise vahenditele. Valitsevaks ideoloogiaks kodanliku diktatuuri aastail oli kodanluse reaktsiooniline natsionalistlik ideoloogia, milles tähtsat osa etendasid nn. rahvustervikluse teooria, rahvusliku kultuuri ja rahvusliku hariduse loosungid. Nende propageerimisele ja kodanluse poliitiliste eesmärkide elluviimisele püüti rakendada ka õpetajaid kui noorsoo kasvatajaid. Seetõttu olid õpetajate ettevalmistamise küsimused teravalt päevakorral juba kodanliku riigi esimestel aastatel.

Sel ajal oli päevakorras küsimus, kas valmistada õpetajaid ette õpetajate seminaride kaudu või gümnaasiumide juurde asutatavate pedagoogiliste klasside kaudu. Suurte kogemustega kodanlik pedagoog M.Raud leidis 1921.aastal, et "Haridusministeeriumi senisest kavatsusest käib punase lõngana läbi mõte, et kooliõpetajate ettevalmistus nimelt seminaride kätte tuleb anda."[1] Seevastu ta ise asus seisukohale, et uusi seminare ei tuleks enam juurde asutada. Selle asemele oleks

---

[1] M.Raud, Kas kooliõpetajate seminarid või pedagoogika klassid. "Päevaleht" 29.IX 1921, nr. 259.

õigem luua kõigis maakondades keskkoolide juurde pedagoogikaklassid.

M.Raud põhjendas oma seisukohta kolme argumendiga: 1. pedagoogikaklassid tulevad riigile odavamad kui seminarid, 2. neist saaks õpetajaid kiiremini, 3. pedagoogikaklasside kaudu, kuhu võetakse vastu keskkooli lõpetajaid ja seega enam-vähem väljakujunenud inimesi, saaks püsivamat pedagoogilist kaadrit.

Seminaride õpilastel olid sidemed EKP ja revolutsioonilise noorsooorganisatsioonidega. See ei jäänud märkamatuks kodanlikele võimumeestele. Seepärast hakkasid valitsevad ringkonnad peagi muutma oma suhtumist seminaridesse. Selgesti väljendub n.-ö. "riiklik mure" seminaride pärast tookordse haridusministri, rahvaerakondlasest Riigikogu liikme H.Baueri artiklist "Kas meil on kooliõpetajate seminari vaja?"[1] Minister kiitles Haridusministeeriumi energilise vahelesegamisega Tallinna Õpetajate Seminaris toimunud revolutsioonilise liikumise mahasurumisel ja hädaldas, et "üldine õhkkond /seminaride/ kõrgemates klassides ei ole hea". Seda silmas pidades hindas ta olukorda järgmiselt:"Niisiis ei või meie seminaride peale sugugi kindel kui patenteeritud õppeasutuse peale vaadata, mis kohased oleks noorele riigile eeskujulikke õpetajaid andma".[2] Eeskujuks seades Saksamaa ja Šveitsi kooliolusid, millega ta oli hiljuti tut-

---

[1] H. B/auer/, Kas meil on kooliõpetajate seminari vaja? "Päevaleht" 5.XII 1922, nr. 301.

[2] Samas.

vunud, tuli H.Bauer välja seminaride likvideerimise ja kaheaastase õppeajaga õpetajate instituudi loomise kavaga.

Valitsuse ringkondade vaateid jagasid ja neid toetasid mõned reaktsioonilised pedagoogid. Seminarid valmistavat liiga palju õpetajaid ette, kuhu neid tööle panna. "Kuue aasta jooksul lasevad seminarid 1000-1200 õpetajat välja ... karta on kohtade puudust. See aeg ei ole enam kaugel kus ülikooli haridusega inimene algkooliõpetaja kohta nõudma hakkab", lõi hädakisa õpetajate üleproduktsioonist Nikolai Kann juba 1922. aastal.[1] Ta rõhutas ka, et seminarid on riigile kõige kallimad õppeasutused. Tuues statistilisi andmeid riigi kulutustest seminaridele 1921. ja 1922.aastal, leidis N.Kann, et "keskkoolide juures avatud pedagoogilised harud maksavad riigile 2-3 korda vähem ... Saksamaal on kooliõpetajate eneste nõudmise peale seminarid kinni pandud. Meil tuleb ka sama teha."[2] Samal ajal, kui ükski Eesti tolleaegne seminar ei saanud piisavalt riiklikke assigneeringuid, väitis N.Kann, et seminarid võivat riigi raha välja anda nii palju kui tahavad. N.Kann tõmbas õige toore võrdlusjoone väites, et selles suhtes "praegused seminarid tuletavad meelde endiseid Venemaa mõisnike lütseume." Just N.Kann oli üks esimesi reaktsioonilisi pedagooge, kes tõttas valitsusele selgeks tegema, et seminarid tarvis sulgeda.

Mitte niivõrd kodanliku riigikaitse huvidest kuivõrd pedagoogilisest küljest lähtudes asus seminare eitavale posit-

---

[1] N.Kann, Rahvakooliõpetajate ettevalmistamisest Eestis. "Päevaleht" 26.III 1922, nr. 71.

[2] Samas.

sioonile tolleaegne Tallinna koolinõunik August Kuks. Ta põhjendas oma väiteid sellega, et seminarid ei ole kohased kutsekoolidena, kuna seal õpitakse palju üldhariduslikke õppeaineid ja saadakse liiga nõrk pedagoogiline ettevalmistus. Ta soovitas seminarid asendada õpetajate instituudiga, mille kohta ta esitas oma projekti. Selle kursus kestaks kaks aastat ja vastu võetakse õpilasi keskkooli hariduse-ga.[1]

Ametliku, kristlik-rahvaerakonna tegelaste H. Baueri, N.Kanni jt. reaktsioonilis-klerikaalse suuna kõrval ilmnes juba tol ajal eelmisele vastandlik suund, milline suhtus seminaridesse teisiti. Leiti, et üldainete õppimine ei ole pedagoogilise õppeasutuse otsene ülesanne ja võiks tunnistada õigeks põhimõttelise arvamise, et üldharidus tuleks pedagoogilisest ettevalmistusest lahutada, nagu seda Saksamaal kavatsetakse teha. J.Käis arvas (1922.a.), et normaalne oleks, kui pedagoogiline õppeasutus rajaneks keskkoolile (gümnaasiumile).[2] Kuid meie keskkool ei ole kõrge õppemaksu tõttu laiematele rahvakihtidele kättesaadav. Puhtpraktilisest küljest ja täiesti õigesti juhtis J.Käis tähelepanu sellele, et keskkoole oli maal vähe ja needki töötasid väga viletsates tingimustes. Tunti puudust õpetajatest, ruumidest ja õppevahenditest. Seetõttu pole võimalik avada keskkoolide juurde pedagoogilisi klasse, mida, nagu eespool

---

[1] Vt. A.Kuks, Algkooliõpetajate kutseline ettevalmistus. "Kasvatus" 1922, nr. 16, lk. 260-262; nr. 17, lk. 277-281; nr. 18, lk. 294-301.

[2] J.Käis, Õpetajate ettevalmistuse ülesanded ja seminaarid. "Kasvatus" 1922, nr. 9, lk. 129-133; nr. 10, lk.145-150.

nägime, soovitas 1921.a. M.Raud. See asjaolu sunnib, J.Käisi arvates, jääma veel pikemaks ajaks seminaride juurde.

J.Käis esitas ka oma kava, kuidas seminare ümber korraldada. Seminaris võiks üldharidus ühe aasta võrra lühem olla kui keskkoolis, selleeest aga tuleks süvendada iga klassi kursust nii, et 4 aastaga võetaks ettenähtud 5 aasta õppekava läbi. Sarnane ümberkorraldus ei tohiks tekitada õpilastele raskusi aine omandamisel, sest seminari valitakse katsetega andekamaid õpilasi. Meie oludes tuleks pidada kõige otstarbekamaks õpetajate ettevalmistuseks seminari kahe puhtpedagoogilise klassiga ja 4 üldhariduslikku klassiga.

Seminari leidis paratamatult vajaliku olevat ka Tartu Õpetajate Seminari direktor J.Tork, kes vastas A.Kuksile avaliku kirjaga.[1] J.Tork märkis selles mõningaid seminaride puudusi, mis esinevad ikka igat liiki koolidel, kuid leidis, et see "ei anna kellelegi mingit õigust seminarile kiviga visata". Ta leidis, et väide, nagu oleks seminarides ettevalmistus õpetajakutseks nõrk, on praktikas veel läbi kontrollimata ja et õpilase õpetajaks saamine ei toimu liialt"järsku". J.Tork suhtus õpetajate ettevalmistamise tolleaegsetesse võimalustesse väga realistlikult ning leidis, et tuleb leppida veel tükiks ajaks seminaride ja ajutiste kursustega.

Aastate jooksul muutus seminaride küsimus ikka terava-

---

[1] J.Tork, Veel algkooliõpetajate ettevalmistusest. "Kasvatus" 1922, nr. 23/24, lk. 377-384.

maks, kus kahe vastandliku leeri seisukohad üha selgemalt välja kristalliseerusid. Näiteks revolutsioonilise liikumise laienemisega 1924.aastal muutus kodanlus üha ägedamaks seminaride vastaseks. Nikolai Kann arvas, et praegu pole võimalik algkooliõpetajate ettevalmistusasutusi sulgeda. Kuid algkooliõpetajate ettevalmistuskulusid on võimalik vähendada. Seminari astuvad lapsed selleks, et maksuta keskharidust omandada, mitte aga selleks, et õpetaja raskele kutsele ette valmistuda. Iseasi on, kui meie maksma paneme algkooliõpetajate "pedagoogiumi", kuhu võivad õppima asuda mõlemast soost isikud, kui neil on keskkool lõpetatud, kes tunnevad enestes kutset õpetaja ameti vastu. Mööda minnes küsimusest, kellele oli kodanliku diktatuuri aastail kättesaadav keskharidus, kellele mitte, tuli N.Kann välja puhtformaalsete väidetega. Keskkoolis omandaksid tulevased õpetajad üldhariduse, pedagoogiumis õpetaja kutsehariduse ja õpetamise ning kasvatuse oskuse. Ta tegi ühtlasi praktilised ettepanekud:

1. Tuleb sulgeda tulevasest aastast kõigis 5 seminaris esimesed klassid, järgmisel aastal teised, kolmandad jne.

2. Uuemõisa, Rakvere ja Tartu seminarides tuleks avada järgmisel õppeaastal (1927.a.) pedagoogiumide esimesed kursused.

Taunides Nõukogude Venemaa eeskuju, kirjutas N.Kann: "Saksamaal ja Prantsusmaal on seminarid suletud. Kas tahetakse meil nüüdki Vene eeskujule truuks jääda?"[1]

---

[1] N.Kann, Algkooliõpetajate ettevalmistamisest. "Päevaleht" 1.X 1924, nr. 255.

Kui N.Kann 1922.aastal hädaldas õpetajate üleproduktsiooni üle ja tundis muret, et seminarid liiga palju õpetajaid annavad, siis 1925.aastal ta kurdab:"Pedagoogiumi poolt kõnelevad nüüd juba tähtsad kristlikud koolimehed. Õpetajate seminarid ei suuda anda niipalju õpetajaid kui meie vajame, sest paljud õpetajad lähevad edasi õppima."[1]

Puhtpraktiliste ettepanekutega tuli 1925.aastal välja ka A.Kuks, kes pöördus haridusministri poole ettepanekuga: "Julgen avaldada suurimat palvet Teile, herra minister, et Te tunnistaksite vajalikuks seminaride reformeerimise, et sel aastal ei võetaks enam õpilasi I klassi vastu."[2]

Agarate koolimeeste ettekanded ministrile ei jäänud tähele panemata, pealegi ühtisid need ettekanded täiesti valitsuse seisukohtadega. Nii algaski juba 1925.aastal Tallinna seminari järkjärguline sulgemine. Haridusminister Lattik tegi isegi ettepaneku viia Tallinna seminari klassid üle Läänemaa seminari juurde, et sel teel viivitamatult Tallinna Õpetajate Seminar likvideerida. J.Lattik oli arvamisel, et küsimus ei teeks raskusi, ainult mõned õpetajad jääksid ilma kohata.[3]

Vaidlused õpetajate seminaride ja pedagoogiumide üle ei lakanud ka siis, kui oli asutud seminaride sulgemise ja Tallinna Pedagoogiumi asutamise teele.

---

[1] N.Kann, Kas kaheaastased pedagoogiumid või neljaaastased pedagoogilised harud üldhariduslistes keskkoolides."Päevaleht" 7.II 1925, nr. 36.

[2] N.Kann, Üllatavad andmed Tallinna seminarist. "Päevaleht" 27.III 1925, nr. 83.(Tsitaat on võetud A.Kuksi ettekandest haridusministrile, mille "Päevalehes" avaldas N.Kann)

[3] N.Kann, Seminaride koondamine. "Päevaleht" 2.I 1927, nr. 1.

Nii mõnigi kainelt mõtlev pedagoog suhtus umbusklikult üleskiidetud pedagoogiumidesse ja manitses ettevaatusele. Näiteks kirjutas H.Rajamaa:"Et pedagoogium suudab paremini algkooliõpetajaid ettevalmistada, on meie oludes tõestamata. Ainult välismaade reformide katsetustele pimesi heas lootuses järele teha - see ei kannata iial tõsist kriitikat. Pealegi on olud ja tingimused mitmesugustes maades erisugused. Jäetagu ometi ükskord see välismaania, mis meil aina lokkab mõnel muulgi alal. Andekate algkooliõpetajate hulgast on saadud seni häid algkooliõpetajaid. Seminari praeguse kuju juures on seda kvaliteeti võimalik veelgi tõsta."[1] H.Rajamaa leidis, et arvatav majanduslik kokkuhoid on äärmiselt küsitav. Õpetajate üleproduktsiooni suhtes arvas H.Rajamaa, et see on fiktiivne, kuna täiesti reaalsete arvestuste järgi oli Eestis tol ajal tarvis iga aasta vähemalt 100-130 uut õpetajat. Leides, et "seminarid praegusel kujul ei rahulda", soovitas H.Rajamaa ära jätta teise võõrkeele, vabanevad tunnid ära kasutada esimese võõrkeele õppimisel ning võtta ette "muid sisulisi ümberkorraldusi, kuid pole vaja rikkuda seminari üldkuju".[2]

Demokraatlik õpetajaskond soovitas pidada nõu kasvatusteadlastega ja õpetajate organisatsioonidega, aga mitte automaatselt järgneda Saksamaa eeskujule.

J.Käis võttis korduvalt sõna seminaride kaitseks. Kõige

---

[1] H.Rajamaa, Õpetajate seminarid vaekausil. "Kasvatus" 1930, nr. 3, lk. 153-154.

[2] Samas, lk. 154.

põhjalikumalt tegi ta seda 1930.aastal "Kasvatuses" ilmunud artikliga "Algkooliõpetajate ettevalmistuse pedagoogilised ja sotsiaalsed alused". J.Käis toetus statistika andmetele ja näitas, et seminarid õigustavad end antud olukorras. Käis näitas, et õppetöö edu algkoolis iga aastaga tõusis ja seisab täiesti rahuldaval kõrgusel. Sellest järeldas ta, et seminaridest tulnud uued õpetajad suudavad töötada rahuldavate tulemustega. "Seminarid suudavad täita kõiki püstitatud nõudeid, eriti just seepärast, et nad on ehitatud algkoolile, mis annab rea paremusi seminaridele teiste koolitüüpide ees, mis oleks ehitatud keskkoolile (pedagoogium jm.)".[1] Ta näitas, et statistikas peetakse kooli kulukuse indeksiks mitte üldist eelarve summat, vaid keskmist tulu ühe õpilase kohta. Toetudes viimaste aastate "Eesti Statistika" andmetele, näitas J.Käis, et ühe õpilase kohta kulutati 1926.-1927.a. algkoolis 66 krooni, keskkoolides 136 kr., kutsekoolides 151 kr., üksikuis kutsekooli liikides,nagu põllumajanduslikkudes koolides 375 kr., (karjakasvatuskoolides isegi 484 kr.), tööstuskoolides 363 kr., merekoolides 772 kr., seminarides (ühes harjutuskooliga) 219 kr. Isegi kui arvestada seminaride majanduslikud ja teised kulud ainult seminaristide kohta ilma algkoolita (mis muidugi ei ole õige, sest algkoole ei saa ülal pidada ilma kuludeta), oleks kulu ühe

[1] J.Käis, Algkooliõpetajate ettevalmistuse pedagoogilised ja sotsiaalsed alused. "Kasvatus" 1930, nr. 5, lk. 232.

seminaristi kohta 1926.-1927.a. 328 kr.

J.Käis rõhutas täiesti põhjendatult, et seminari eelarve summast kaetakse ka õpilaste alg- ja keskhariduse kulud. Seepärast kulutatakse seminarides puhtpedagoogilisele ettevalmistusele ühe õpilase kohta veelgi vähem - ainult 28 kr. (66 kr. (algkool) + 136 kr. (keskkool) = 202 kr.; 230 kr. (seminari kulu) - 202 kr. = 28 kr.). Kõik statistilised andmed "Eesti Statistikast" kinnitasid, et üheski iseseisvas kutsekoolis ei olnud võimalik läbi saada nii väheste kuludega. Seevastu avatavate pedagoogiumide kulusid pidi tahes-tahtmata arvestama suurematena kui seminari kulud. Ühtlasi märgiti artiklis, et kui mõni seminar on "kallis", siis on see tingitud tema suurest majapidamisest, mitte aga otseselt õpetajate pedagoogilisest ettevalmistusest.

J.Käis analüüsis pedagoogiume ja seminare ning tahtis jõuda selgusele, kas suudavad pedagoogiumid anda paremat ettevalmistust kui seminarid. Selleks võrdles ta keskkooli humanitaarharu ja seminari õppeplaane ja näitas, mida tuleb üldhariduslikest ja pedagoogilistest ainetest gümnaasiumi lõpetajatel juurde õppida, et jõuda seminari lõpetajatega ühele tasemele. Võrdlus esitati järgmise tabeli kujul:[1]

Õppeained	Gümnaasium	Seminar	Vahe seminari kasuks
1. Joonistamine	4	12	8
2. Käsitöö ühes aianduse ja maiapidamise õp.	4	16	12

[1] J.Käis, Algkooliõpetajate ettevalmistuse pedagoogilised ja sotsiaalsed alused. "Kasvatus" 1930, nr. 5, lk. 235.

3. Laulmine	7	12	5
4. Koorilaul	-	8	8
5. Muusika ühes harjutustundidega (orkestri mängu arvestamata)	-	18	18
6. Koolitervishoid	-	1	1
7. Pedagoogilised ained (didaktika, pedagoogika, kasvatuse psühholoogia jm.)	4	11	7
8. Õpetuse praktika	-	10	10
9. Õppeainete metoodikad (üldõpetus, emakeel, matemaatika, ajalugu, maateadus, loodusõpetus, usuõpetus, võõrkeel)	-	10	10
K o k k u			79

J.Käis jõudis järeldusele, et pedagoogiumis kahe aastaga ei käsitleta rohkem pedagoogilisi aineid kui seminaris. Ei olnud ka põhjendatud arvamus, et pedagoogiumid suudaksid anda kuigi palju sügavamat teaduslikku ja praktilist ettevalmistust kui seminarid. Kõigele muule lisaks märkis J.Käis, et võistlustööd, keskkooli lõpetajate õppimine seminaris jm. on näidanud, et kuigi oli teatud lahkuminekuid õppeplaanis, ikkagi ei ole mingit vahet teadmistes keskkoolilõpetajate kasuks.

Tallinna Õpetajate Seminar lasi oma viimase lennu välja 1930.aasta kevadel. Samal aastal suleti Võru seminar. Paariks aastaks jäid veel tööle Tartu, Rakvere ja Läänemaa seminarid, aga need suleti 1932.aastal. Peamiseks seminaride sulgemise põhjuseks oli marksistlike ringide tegevus seminaris.

J.Käis asus oma kirjutuse lõpul seisukohale, et "igatahes oleks suureks eksisammuks meie hariduspoliitikale asuda seminaride likvideerimisele".[1]

J.Käisi ülalkasutatud töö oli kirjutatud seoses seminaride sulgemise ja pedagoogiumi asutamise küsimuse arutamisega 1930.a. Riigikogus, kus J.Käis esitas selle Riigikogu liikmetele eraldi brošüürina. Artikkel ilmus hiljem "Kasvatuses", mille järgi teda siin kasutati. Sellele vaidles ägedalt vastu A.Kuks oma artiklis "Kas pedagoogium või seminar?"[2]

A.Kuks leidis, et ikkagi võib eeskuju võtta teistest Lääne-Euroopa maadest, eelkõige Preisi pedagoogilistest akadeemiatest, et keskharidusele rajanev pedagoogium suudab anda parema pedagoogilise ettevalmistuse kui algkoolile rajanev seminar, et pedagoogium, töötades 6 komplektiga, ei vaja suuremaid krediite kui 6-klassiline seminar.[3] A.Kuks lähtus oma argumentatsioonis puhtalt riigikassa huvidest ja ei varjanud seejuures tõsiasja, et õpetaja kutse omandamine läheb pedagoogiumides õpilastele ja nende vanematele kulukamaks.

J.Käis vastas A.Kuksile "Päevalehes" artikliga "Seminaride paremusi ei või jätta tähele panemata".[4] Selles näitas ta, kuidas A.Kuks kas ei lükanud J.Käisi arvamusi ümber, võttes neist mitmed omaks või teatas, et tema arvamus on

---

[1] J.Käis, Algkooli-õpetajate ettevalmistuse pedagoogilised ja sotsiaalsed alused. "Kasvatus" 1930, nr. 5, lk. 235.

[2] Vt. "Päevaleht" 23.V 1930, nr. 139.

[3] Samas.

[4] Vt. "Päevaleht" 29.V1930, nr. 145.

"diametraalselt vastupidine". Süvendades mõnede oma varasemate väidete argumentatsiooni (eriti lähtudes A.Kuksi vastuväidetest), näitas J.Käis, et ei tohi "nimetada "odavamaks" koolisüsteemi, mis rahvale kallimaks läheb".[1] Selles seisneski J.Käisi ja kogu demokraatliku suuna peamine mõte, kus lähtuti õpetajate ettevalmistamise küsimusse rahva, mitte riigikassa ja kodanliku poliitika huvidest.

Seminari ümberkorraldamine otsustati põhimõtteliselt Riigikogu poolt juba 1925.aastal 5 novembril, mil seminari edaspidise reformeerimise otstarbel suleti seminari I klass 1925.aastal ja II klass 1926.aasta 1.augustist. Tol korral oldi arvamusel, et kahe aasta jooksul jõutakse seadusandlikult kavatsetud reform teostada. Seda aga ei jõutud teha. 1928.aasta kevadel oli see küsimus juba viienda haridusministri käes, kellest igaüks suhtus reformi jaatavalt. Seminari pedagoogikanõukogu oli korduvalt esitanud reformimise küsimuse Haridusministeeriumile ja oli palunud seda küsimust kiiremini lahendada. Seminari juhatus esitas ka vastava palve Riigikogu hariduskomisjonile, et kiiremini lahendataks seminari küsimus.

1928.aasta kevadel võttis Riigikogu vastu pedagoogiumide seaduse, mis määras kindlaks ka Tallinnas Pedagoogiumi profiili. Samal ajal järgnesid puhtpraktilised ümber-

---

[1] "Päevaleht" 29.V 1930, nr. 145.

korraldused, nii et Tallinna Pedagoogiumi asutamise ajaks tuleks lugeda 1928.aastat, millal vastavalt Tallinna Pedagoogiumi seadusele võeti vastu esimesed õpilased.

2. Pedagoogiumi profiil ja õpetajate ettevalmistamine pedagoogiumis a. 1928-1940

Tallinna Pedagoogiumi seaduse[1] järgi muudeti seminar ümber kutse- ja täienduskooli õpetajaid ettevalmistavaks õppeasutuseks, mis töötas Õpetajate seminaride seaduse[2] alusel eranditega, mis olid ette mähtud 28.mai 1928.aasta seaduse paragrahvides 2-7.

Pedagoogium pidi valmistama ette õpetajaid täiendus-, alg- ja kutsekoolidele neil erialadel, kus ei nõutud õpetajalt ülikooliharidust. Pedagoogium pidi andma pedagoogilise ettevalmistuse ja täiendama kutsealalist haridust sel määral, kuivõrd see oli seotud eriaine metoodika õppimisega ja õppetöö praktikaajaga eriaineis (§ 2). Õppetöö kestvuseks oli määratud 2 aastat, ühes ettevalmistusklassiga 3 aastat (§ 3). Pedagoogiumis võis avada mitu eriharu, olenedes sellest, missuguse aine õpetajaid vajatakse. Eriharusid võis sulgeda vajaduse järgi.

Pedagoogiumi eriharudesse võeti vastu eriaineliste keskkoolide (gümnaasiumide), kutsetehnikakooli (tehnikumi ja

---

[1] Vt. "Riigi Teataja" 1928, nr. 48.

[2] Seminaride seadusest lähemalt vt. lk. 19-20.

kunsttööstuskooli) lõpetajaid ning nende tööstuskoolide, majanduskoolide ja vähemalt kaheaastase kursusega põllumajanduslike koolide lõpetajaid, kel oli üldine keskkooli (gümnaasiumi) haridus (§ 5). Keskpõllutöökooli, kolmeaastase kursusega tööstus-majanduse ja teiste sellelaadiliste koolide lõpetajad, kellel polnud keskkooli (gümnaasiumi) haridust, kuid kes vähemalt aasta olid töötanud oma kutsealal, võeti pedagoogiumi ettevalmistusklassi. Algkooliõpetajate ettevalmistusklassi võeti vastu ainult keskkooli (gümnaasiumi) haridusega isikuid. Kõik vastuvõetavad pidid ilmutama vastavatel katsetel ja tervislikul kontrollimisel pedagoogiliseks tööks vajalikke eeldusi. Pedagoogiumi võisid astuda ka isikud, kes olid omandanud kutselise erihariduse kõrgemas õppeasutuses.

Pedagoogiumi töö tuli korraldada nii, et keskkooli lõpetajad omandavad oskuse ja õiguse õpetada oma erialale lähedases ühes või kahes algkooli õppeaines algkooli vanemates klassides (§ 6). Need pedagoogiumi lõpetajad, kellel oli täielik keskkooli ja kutsekooli haridus, said õiguse õpetada oma eriainet ka keskkoolides. Pedagoogiumi õppeained, õppekavad, õppetöö pealtkuulamise ning praktikatundide korralduse, pedagoogiumi lõpetamise ja kutsetunnistuse väljaandmise korra pidi kindlaks määrama haridusminister (§ 7). Pedagoogiumi lõpetamine ei andnud ülikooli astumise õigust.

Tallinna Õpetajate Seminari Pedagoogiumiks moodustamise tähtaja ja korra määras Vabariigi valitsus haridusministri ettepanekul. ~~24. mai~~ 1928. aasta seadusega sai Tallinna

Pedagoogium kindla seadusliku aluse edaspidiseks tööks ja avati 1.augustil 1928.[1]

Pedagoogiumi juurde jäeti töötama seminari V ja VI klass. Seminari V klass töötas kuni 31.juulini 1929 ja VI klass kuni 31.juulini 1930. Need klassid töötasid pedagoogiumi juhatuse ja pedagoogikanõukogu juhtimisel.[2]

Haridusministeerium pidas vajalikuks avada pedagoogiumis 1928.aastal meeskäsitööharu I klassi, kuhu õpilasteks vastu võeti tehnikagümnaasiumi, Riigi Kunsttööstuskooli ja neid tööstuslikkude koolide lõpetajaid, kel oli üldine gümnaasiumi haridus. Haridusministeeriumi andmete põhjal oli vajadus meeskäsitööõpetajate (puu- ja rauatöö) järele alg-, täiendus- ja kutsekoolides.

Pedagoogiumi juhatus, kuhu kuulusid direktor August Kuks ja inspektor Hildegard Kasvandik-Ratassepp ja pedagoogikanõukogu, hakkasid kohe tegema vajalikke ettevalmistusi pedagoogiumi õppetöö korraldamiseks. Peale erialase ettevalmistuse pidi õpetajakutse taotleja saama ka pedagoogilise ettevalmistuse nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt. Sellest lähtudes tegi Haridusministeerium sunduslikuks kõikidele keskkooliõpetaja kutset taotlejatele pedagoogiliste ainete kuulamise ülikoolis ja osavõtmise didaktilis-metoodilisest seminarist selle peale vaatamata, missuguses teaduskonnas nad oma erihariduse saavad.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 143.

[2] Samas, leht 153.

Ilma vastava pedagoogilise ettevalmistuseta olid jäänud laulu- ja muusikaõpetaja kutse taotlejad, olgugi et ka nendelt nõuti kutse saamiseks pedagooglistes ainetes eksamit ja proovitunde. Seetõttu olid ka õpilaste teadmised nendel aladel eksamitel väga nõrgad. Selle kõrvaldamiseks tegi Haridusministeerium korralduse, et kõik Tallinna konservatooriumi õpilased, kes õpivad keskkooli laulu- ja muusikaõpetajate klassis, peavad õppima pedagoogilisi aineid Tallinna Pedagoogiumis ühel alusel ja ulatusel selle asutuse õpilastega ning peavad osa võtma nendele korraldatud didaktilis-metoodilisest seminarist (metoodika tundidest ühes õppepraktikaga koolides).

Seminari V-a ja V-b klass töötasid 1928/29. õppeaastal ennelõunal kella 8.oo - 13.45, seminari VI klass ja pedagoogiumi meeskäsitööharu klass - pealelõunal kella 15-19. Pedagoogiumi algkool töötas ennelõunal.[1]

Nii töötas 1928/29. õppeaastal Tallinna Pedagoogiumis meeskäsitööharu I klass, Tallinna konservatooriumi keskkooli laulu- ja muusikaklass.

Haridusministeerium komandeeris A.Kuksi 1928.aastal välismaale sealsete kooliolude olukorraga tutvumiseks. Reisikuludeks määrati A.Kuksile toetust 400 krooni.[2] A.Kuks käis Rootsis, Norras, Taanis, Saksamaal ja Lätis. Õppereisi aeg oli hästi valitud, koolid töötasid ja oli võimalus

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 153.

[2] Samas, leht 154.

kokku saada kooli juhtivate tegelastega. Ta viibis oma õppereisi ajal 90 tunnis ja tutvus õpetajate ettevalmistuse alal 45 uue meetodiga.

Pedagoogiumis töötas 11 õpetajat, neist 6 olid endised seminari õpetajad.[1]

Haridusministeeriumi loal õpetati vabatahtliku õppeainena soome keelt.

Käsitöö alal õpetati esimese õppeaasta jooksul ainult puu- ja papptööd, kuna metalli- ja nahktööd hakati õpetama järgmistel aastatel.

Sooviavaldusi pedagoogiumi astumiseks võeti vastu kuni 25.augustini 1928.aastal. Pedagoogiumi astuda soovijaid oli 15, vastu võeti 13. Sisseastujaid jäi nii väheks selepärast, et võeti vastu ainult tehnikagümnaasiumide, Riigi Kunsttööstuskooli lõpetajaid ja neid tööstuslikkude koolide lõpetajaid, kellel oli keskharidus. Kursus kestis 2 aastat ja andis käsitööõpetaja kutse. 12 õpilasele võimaldati tasuta ühiskorter. Õpilased said toetust ühesugustel alustel seminari õpilastega.[2]

Lauluõpetajate klassi võeti vastu 8 mees- ja 11 naisõpilast, kokku 19 õpilast.[3] Pedagoogilistes ainetes olid neil tunnid koos teiste pedagoogiumi õpilastega. Toetust määrati 6 õpilasele, á 10 krooni kuus.

Õppetöö kestis 30.aug. 1928.a. 7.juunini 1929.a.[4]

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 154.

[2] Samas, leht 155.

[3] Samas.

[4] Samas. leht 161.

Pedagoogiumi meesõpilastel oli kohustuslik sõjaline väljaõpe (üks lisatund nädalas). Ette olid nähtud ka laskeharjutused väikekaliibrilistest vintpüssidest.

Uute õpilaste vastuvõtmisel seminari klassidesse ja pedagoogiumi püüti välja selgitada katsetele ilmunu sobivus ja eeldused pedagoogiliseks tööks. 1. Püüti selgitada, kas on n.-ö. sõnakas, suudab vabalt jutustada, kas tal ei ole kõnedefekte, kas on inspiratsioonivõimet, kas jätkub julgust vabalt esinemiseks. 2. Kas eksaminant on musikaalne, omab küllalt muusikalist kuulmist ja rütmitunnet; kas ta oskab laulda ja mängida mõnd pilli. 3. Kas sisseastuja oskab joonistada seevõrra, et õpiks vabalt kasutama klassitahvlit, mis on kõige hädapärasem näitlikustamise vahend. 4. Püüti jõuda selgusele, kas eksamineeritav oma iseloomult on selline, kes seltsib ja sobib hästi lastega. 5. Kas sisseastuja sobib oma tervise poolest õpetajaks.[1]

Katsete läbiviimist kirjeldab A. Kuks järgmiselt. Kõneoskuse katsel näiteks anti kolm sõna, millest tuli kombineerida jutustus. Mõnel teisel juhul anti mingi jutukese algus, mida tuli jatkata. Ettevalmistuseks anti aega 5 minutit. Eksamikomisjoni liikmed märkisid üles saadud muljed, mille kokkuvõtte alusel langetati otsus.

Musikaalsuse selgitamiseks lasti korrata mõnd klaveril ettemängitud fraasi, liikuda ettemängitavas rütmis, mida järjest varieeriti, laulda mõni laul ja mängida mõnel

---

[1] A. Kuks, Algkooliõpetajate ettevalmistusest Tallinnas aastail 1919-1937, lk. 19.

pillil.

Joonistusvõimeselgitamiseks lasti joonistada paberil või tahvlil mõni lihtne situatsioon, näiteks koer ajab taga kassi, poiss ronib puu otsa jne.

Sobivust teistega töötamiseks kontrolliti sel teel, et lasti eksamineeritaval mängida lastega mõnd lihtsat rühmamängu, näiteks kas või "kassi ja hiirt".

Arst kontrollis nägemist, kuulmist, reflekse, siseelundite seisundit. Eksamikomisjonis olid pedagoogiumi direktor, inspektor ja vastavate ainete õpetajad.

1929.aasta kevadel pärast koolitööd korraldati pedagoogiumi, seminari- ja algkooliõpilaste tööde näitus pedagoogiumi ruumides Vene tn. 22. Näitusel oli eksponeeritud käsitöö-, kellte-, joonistus- ja teiste õppetundide töid. Näitus oli ülevaatlik ja selgitas töötulemusi iga aine suhtes.

1929/30. õppeaastal laienes pedagoogiumi tegevus. Pedagoogiumil olid järgmised klassid: meeskäsitööharu II kursus, meeskäsitööharu ettevalmistusklass, aiandusharu I kursus ja lauluõpetamise haru II kursus. Pedagoogiumi juures töötas Pedagoogiumi algkool ja viimast aastat seminari 2 klassi - VI-a ja VI-b klass. Õppetöö viidi läbi Vene tn. 22 asuvas majas. Pedagoogiumi teise majja Vene tn. 31 oli paigutatud internaat ja lilleäri. Meeskäsitööharus õpetati eelmisel aastal papitööd, kuid nüüd oli korraldatud ka rauatöö õpetamine. Selle läbiviimiseks ehitati meeskäsitööklassi juurde õppesepikoda, mis läks maksma 650 krooni.[1]

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 177.

Pedagoogiumi tegevus laienes ka edaspidi. 1930/31. õppeaastal töötas meeskäsitööharu I kursus, aiandusharu II kursus, esmakordselt avati naiskäsitööharu I kursus ja vene õppekeelega algkooliõpetajate ettevalmistusharu I kursus. Kuna pedagoogiumil puudus võimla täiskasvanutele, siis üüriti 4 tunniks nädalas Kaitseliidu Tallinna maleva võimla.

Pedagoogiumi õpilastel oli ette nähtud ka suvine praktika. Suvine praktika kestis 9 nädalat - 27.maist 30.juunini ja 3.augustist 29.augustini. Õpilased olid jaotatud rühmadesse.[1] Meeskäsitööharu õpilased olid kohustatud suvisel semestril tegema 2 nädalat puutööd, 2 nädalat metallitööd, 2 nädalat naha- ja polstritööd, 2 nädalat nn. vitsatööd ja 1 nädala papitööd. Vene algkooliõpetajateharu meesõpilased olid kohustatud tegema 2 1/2 nädalat puutööd, 1 nädala vitsàtööd, 1 nädala papitöid ja 4 1/2 nädalat aiatööd, naisõpilased pidid töötama 4 1/2 nädalat käsitöö alal ja 4 1/2 nädalat aias.

Naiskäsitööharu õpilased olid kohustatud õppima 3 nädalat rõivaõmblust, 3 nädalat kangakudumist, 2 nädalat pesuõmblemist ja üks nädal nn. lõngatööd. Tööpäeva pikkus oli 8 tundi, kella 7 - 15. Õpilaste tööde üle peeti täpset arvestust. Märgiti üles, kui palju tehtud ja kui palju töö tegemiseks aega kulutatud. Ühtlasi anti ka hinnang töö kohta.

1930/31. õppeaastal aiandusharusse uusi õpilasi vastu ei võetud.[2] Nii töötas sel õppeaastal ainult aiandusharu II kursus.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 204.

[2] Samas.

Meeskäsitööharusse võeti vastu, nagu eelmiselgi aastal, tehnikumi, kunsttööstuskooli ja gümnaasiumi lõpetanuid, kes peale gümnaasiumi olid õppinud ka tööstuskoolis või vastaval käsitööalal tegutsenud. Võistluskatsed olid eesti keeles (suuline ja kirjalik), joonistamises, muusikas ja käsitöös.

Naiskäsitööharu I kursusele võeti vastu keskkooliharidusega naiskutsekooli vastavate osakondade lõpetanuid, Riigi Kunsttööstuskooli lõpetanuid, gümnaasiumide lõpetanuid, kes olid varemalt õpetajatena töötanud ja eraviisil käsitööoskuse omandanud. Võistluskatsed olid neil eesti keeles (suuline ja kirjalik), muusikas, joonistamises ja käsitöös.

Vene õppekeelega algkooliõpetajateharu I kursusele võeti vastu gümnaasiumide lõpetanuid. Neil olid võistluskatsed eesti keeles (suuline ja kirjalik), vene keeles (suuline ja kirjalik), joonistamises, laulmises ja muusikas (nõutav mänguoskus mõnel muusikariistal).

Peale eelpoolmainitu pidid kõik õpilased nagu varemgi, ilmuma arstlikule kontrollile ja psühhotehnilistele katsetele, kus kontrolliti, kas on õpilasel eeldusi pedagoogiliseks tööks.

Õpilaste arv ja päritolu 1930/31.õppeaastal.[1]

Jrk. nr.	Õpilaste päritolu elukoha järgi	Õpilaste arv				
		Naiskäsitööharu	Meeskäsitööharu	Äiandusharu	Venekeelne haru	Kokku
1.	Tallinnast	4	4	1	3	12
2.	Teistest linnadest	3	3	3	25	34
3.	Alevitest	2	-	2	8	12
4.	Valdadest	14	12	17	4	47
	K o k k u	23	19	23	40	105

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 207.

1931.aastal võeti vastu Pedagoogiumide seadus[1], mis ühendas üheks tervikuks 1923.aasta seminaride seaduse ja 1928.aasta Tallinna Pedagoogiumi seaduse ning täiendas ja täpsustas mõnevõrra eelmisi seadusi.

Pedagoogiumide seaduse järgi oli Tallinna Pedagoogiumi ülesandeks, nagu iga teisegi avatava pedagoogiumi ülesandeks, valmistada ette õpetajaid: 1. alg- ja täienduskoolidele, 2. kesk- ja kutsekoolidele aladel, kus õpetajalt ei nõutud kõrgemat haridust, 3. võimaldada õpetajail tõsta oma kvalifikatsiooni oma erialal (§ 1).

Pedagoogiumid olid avalikud, riigi poolt ülalpeetavad õppeasutused, mida võis avada ja sulgeda Haridus- ja sotsiaalministeeriumi ettepanekul valitsuse otsusega (§§ 2-3). Õppetöö kestis pedagoogiumis kaks aastat ja oli maksuta. Nn. kehvematele edukalt töötavatele õpilastele võis anda riigi poolt toetust summa piirides, milline eraldati pedagoogiumile riigi eelarvest. Õppetöö alguse, lõpu ja vaheajad määras kindlaks Haridus- ja sotsiaalministeerium (§§ 6 ja §). Pedagoogiumi esimest õppeaastat nimetati I kursuseks, teist - II kursuseks (§ 10).

Seaduse järgi koosnes pedagoogiumi kursus , nagu varemgi, üldhariduslikkudest, pedagoogilis-metoodilistest ja eriõppeainetest (nn. oskuslikkudest õppeainetest), nende ainete praktilisest harjutamisest ja pedagoogilisest praktikast (§ 11).

---

[1] Vt. "Riigi Teataja" 1930, nr. 43.

Õppetöö jaotati pedagoogiumis endiselt eriharudesse, milliste õppeained ja õppe- ning tunnikavad määras kindlaks ministeerium. Ette oli nähtud 1. algkooliõpetajate ettevalmistamise haru ja 2. eriharud. Esimesse võeti vastu keskkooli (gümnaasiumi) lõpetajaid, teise: 1. vastava eriainelise gümnaasiumi lõpetajaid, 2. tehnikumi ja Riigi Kunsttööstuskooli lõpetajaid, 3. teiste vastavate kutsekoolide lõpetajaid, kellel oli keskharidus (§§ 12 ja 16). Ühel ajal võis töötada mitu haru. Nende avamise ja sulgemise, vastavalt vajadustele, määras kindlaks jällegi Haridus- ja sotsiaalministeerium. Pedagoogiumi õppeained, õppekavad, õppetöö pealtkuulamise ja praktikatundide korralduse, samuti kursuselt kursusele üleviimise, pedagoogiumi lõpetamise ja kutsetunnistuse väljaandmise korra pidi kindlaks määrama haridusminister . Õpilaste arv loengtundides ei tohtinud ületada 50 ja praktikatundides 25.

Eriharude lõpetajad said õiguse õpetada oma eriainet alg-, täiendus- ja keskkoolides ning neis kutsekoolides, kus õpetajalt ei nõutud kõrgemat haridust. Seejuures kesk- (ehk gümnaasiumi-)haridusega eriharude lõpetajad omandasid ka õiguse õpetada kõiki õppeaineid algkoolides. Ilma keskhariduseta eriharude lõpetajad võisid alg- ja täienduskoolides õpetada üksnes oma eriainele lähedasi üldharidusliikke aineid (§ 19).

Haridusministeeriumi korraldusega oli pedagoogiumi õpilastel ette nähtud suvepraktika ja üks kuu puhkust.

Pedagoogiumide seaduse § 20 alusel kehtestas Haridusministeerium 1932.a. pedagoogiumi õpilaste I-lt kursuselt

II-le üleviimise ja pedagoogiumi lõpetamise kohta kindla korra (korraldus nr. 3121, 7.aprillist)[1].

Pedagoogiumi õpilaste üleviimine I-lt kursuselt II-le pidi toimuma pärast praktilistes ainetes nõutavate tööde esitamist ja pärast teoreetilistes ainetes eksamite õiendamist kinnitatud õppekava ulatuses, I ja II semestri eest.[x] Pedagoogiumi õpilased tunnistati pedagoogiumi lõpetanuiks pärast nõutavate tööde esitamist praktilistes ainetes ja eksamite õiendamist teoreetilistes ainetes kinnitatud õppekava ulatuses III ja IV semestri eest. Lõpueksamid tuli sooritada kutsekomisjoni ees 20-31.maini.

Pedagoogiumi õppenõukogu võttis vastu 1931.a. sügisel direktor August Kuksi poolt väljatöötatud alused praktikatundide korraldamiseks. Nende järgi kestsid praktikatunnid I semestril 12 nädalat, 8.oktoobrist 12.detsembrini arvestusega, et tunde tuli anda praktikandil kolmandal nädalal. Kaks esimest nädalat jälgis praktikant tunde ja oponeeris, kolmandal nädalal andis ise tunde. II semestril praktikatunnid kestsid samuti 12 nädalat, alates 12.jaanuarist, selle arvestusega, et üks nädal praktikant oponeerib ja teisel nädalal annab ise tunde.

Tunde tuli anda igal õpilasel I semestril 4, üks neist seeriatund, II semestril 6 tundi ja ka neist üks seeriatund.[2] Tööjaotus normeeris tunnid õppeainete ja nädalate

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 6.

[2] Samas. Seeriatunniks loeti 3-6 tundi järjestikku samas aines ja samas klassis.

[x] Semestri all mõisteti tol ajal poolaastat.

järgi. Päevad, tunnid ja teemad jäid vastavate õpetajate otsustada. Oponente oli igal tunnil kaks, nii et iga praktikant oli oponendiks I semestril 8 korda ja II semestril 12 korda. Üks oponentidest kirjutas õpetaja määramisel protokolli. Protokollid kirjutati spetsiaalselt trükitud blankettidele, kus olid vastavad küsimused esitatud, millele oponent pidi vastuse kirjutama.

Tunni konspekt pidi praktikandil aegsasti valmis olema. Selle ta esitas üks päev varem läbivaatamiseks aineõpetajale ja direktorile. Konspektis näidati ära tunni teema, tunni eesmärk (õpetuslik ja kasvatuslik), õppevahendid, tunni käik.[1] Proovitunnist võtsid osa kaasõpilased, vastava aine metoodik ja direktor. Kohe proovitunni järel toimus antud tunni arutelu. Sõna said esimesena oponendid, siis kaasõpilased ja lõpuks metoodik ning direktor. A.Kuks märgib, et "Tunni arutlus oli heatahtlik, kuid äge puhastustuli". Hinnati nii tunniandja kui ka oponentide tööd. Peale ametlikkude protokollitavate tundide võisid õpilased kokkuleppel vastavate õpetajatega anda harjutustunde nii palju kui keegi soovis.

Eriti suurt rõhku pandi nn. hospiteerimisele, s.o. koolide külastamisele tegeliku koolieluga tutvumise eesmärgil. Praktikandid (hospitandid) olid jaotatud gruppideks, igas grupis 16 õpilast. Praktikantidel tuli viibida 4-5 päeva nädalas linna algkoolides, lasteaedades, ka maakoolides, et

---

[1] A.Kuks, Algkooliõpetajate ettevalmistusest Tallinnas aastail 1917-1937, lk. 24-25.

tutvuda mitmekomplektilise kooli tööga. Iga rühm pidi olema praktikal umbes 120 tundi ja esitama aruande, mis arutati läbi praktilise pedagoogika tundides.[1] Hóspiteerimist juhatas pedagoogiumi inspektor Hildegard Ratassepp.

Hospitantide ülesandeks oli jälgida antud kooli üldilmet, töökorraldust, õpilaste ja õpetajate vahekorda, õpetamise meetodeid, õpilaste teadmiste taset jne.[2] Ühtekokku sai iga rühm tutvuda ca 20 kooliga.

Sellist õppepraktikat rakendati Moskva Šelaputini Pedagoogilises Instituudis, mille kasvandik oli A.Kuks ja kus I Maailmasõja eel oli direktoriks ajaloolane, endine Tartu ülikooli professor, hiljem Moskva ülikooli professor Jaśinski.[3] Ka praktikatundide läbiviimise korraldus, mille kehtestas A.Kuks Tallinna Pedagoogiumile ja Tallinna üheaastaste pedagoogiliste kursuste jaoks, oli koostatud Šelaputini instituudi eeskujust lähtudes.

Enne päevase koolitöö algust toimusid seminari harjutuskoolis, nagu kõigis kodanliku Eesti koolides, hommikpalvused. Need viidi läbi kooli saalis, kuhu kogunesid harjutuskooli, seminari ja pedagoogiumi õpilased. Hiljem asendati palvused kõne ja sobivate muusikapaladega.[4] Tavaliselt kestsid sellised koosviibimised 15 minutit.

---

[1] Praktika (hospiteerimise) läbiviimise kava oli analoogiline üheaastaste pedagoogiliste kursuste praktika kavaga. Mõlemad olid A.Kuksi koostatud.

[2] A.Kuks, Algkooliõpetajate ettevalmistusest Tallinnas aastail 1919-1937, lk. 22.

[3] Samas, lk. 23.

[4] Samas, lk. 21.

Hommikuse koosviibimise pedagoogiliseks eesmärgiks oli õpilaste n.-ö. häälestamine eelseisvaks koolitööks. Esitatava kava koostasid ja viisid läbi seminari ja pedagoogiumi õpilased järgimööda. Teemadeks olid kas päevasündmused, suurmeeste elulood, tähtpäevad, kuid ka lastekohased jutustused. Muusikalises osas esitati mõni koorilaul, laulusoolo või soolo mõnel muusikariistal.

Hommikuse koosviibmise kavad esitati eelnevalt läbivaatamiseks direktorile. Koostatud kõnekonspekte on hulgaliselt säilinud.[1] Esitatava jutukese sisu oli enamasti naiivne ja tavaliselt usulis-õpetliku lõpuga. Kodanlike riigipühade eel ja seoses nn. suurmeeste elulugudega propageeriti kodanliku natsionalismi ideid, sealhulgas kodanlikku ettevõtlikkust ja ärivaimu. Koosviibimiste ideoloogiliseks eesmärgiks oli õpilastes natsionalismi ja klerikalismivaimu kasvatamine, seminaristide ja pedagoogiumi lõpetajate õpetamine ja praktiseerimine seda tegema ka tulevases kutsetöös.

Pedagoogiumide seaduse § 6 alusel kinnitati kehvematele edukalt edasijõudvatele pedagoogiumi õpilastele toetuste andmise kord. Selle järgi määras toetuse kehvematele õpilastele pedagoogiumi õppenõukogu, kusjuures arvestati õpilaste annet ja majanduslikku seisukorda. Osale õpilastele kodanliku korra ajal määratud toetust ei saa võrrelda meieaegse üldiselt antava stipendiumiga. Toetusega kaasnesid ebameeldivad formaalsused. Nimelt pidi toetuse taotleja esitama vastavad ametlikud tõendused politseilt või

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 175.

vallavalitsustelt oma ja vanemate majandusliku seisukorra kohta. Tavaliselt palusid toetust tõesti rasketes majanduslikkudes tingimustes elavad õpilased. Hulgaliselt leidub arhiivis abipalujate palvekirju ja politsei ja vallavalitsuste poolt väljaantud tõendeid palujate majandusliku seisukorra kohta.[1] Tavaliselt kasvatas paluja ema juhusliku tööga üksi 3-4 last, kuna isa oli surnud. Sageli oli näiteks abipalujaks inimene, kel polnud mingisugust sissetulekut ja keda toetas mõni lähedane sugulane.

Toetuse summad maksti välja kuude kaupa. Pedagoogiumi lõpetajad, kes olid saanud toetust eelpool ettenähtud korras, pidid pärast pedagoogiumi lõpetamist töötama kaks aastat õpetajana.

1931.aasta sügisel võeti pedagoogiumi vastu ainult aiandusharru. Vastu võeti aianduse- ja põllumajandusgümnaasiumi lõpetajaid, aianduse- ja majapidamiskoolide lõpetajaid, kes olid töötanud vähemalt ühe aasta oma erialal. Neilt nõuti täiendavaid eksameid filosoofia eelkursuses, ajaloos, võõrkeeles ja loodusteaduses reaalgümnaasiumi kava ulatuses.[2]

Vastuvõtmise katsed määrati: 1) aianduse teoorias, 2) aianduse praktikas, 3) eesti keeles, 4) matemaatikas, 5) joonistamises ja 6) muusikas. Peale katseid pidid kõik vastuvõetud õpilased ilmuma psühhotehnilistele katsetele, kus

---

[1] Vt. ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 104, lehed 102-131.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 6.

tehti kindlaks nende kõlbulikkus pedagoogiliseks tööks, samuti toimus arstlik kontroll.

Pedagoogiumi aiandusharu lõpetamine andis õiguse õpetada aiandust ~~a~~lg-, täiendus- ja keskkoolides ja neis kutsekoolides, kus õpetajatelt sel alal ei nõutud kõrgemat haridust. Gümnaasiumiharidusega lõpetajad omandasid ühtlasi õiguse õpetada kõiki aineid algkoolis ning üldhariduslikke aineid täiendus- ja neis kutsekoolides, kus õpetajalt ei nõutud kõrgemat haridust.[1]

Haridusministeeriumi korraldusel lõpetati aiandusharus teoreetiline kursus katsetega maikuu lõpul. Sellele järgnes suvepraktika. Suvepraktika kestis 15 nädalat - 1.juunist 15.septembrini. Praktikaajal pidid õpilased töötama 6 nädalat pedagoogiumi aias, 2 nädalat Tartu ülikooli botaanikaaias, 2 nädalat Viljandimaal Morna mõisa viljapuuaias, 1 nädala dr. Koppeli mesilas Kuusalus, 1 mädala J. Utso talu sulgloomade kasvatuses. Suvel oli õpilastel puhkust ainult 3 nädalat.[2]

Õpilased olid kohustatud esitama direktorile praktikal saadud muljetest krijaliku aruande. Oma aruandes suvepraktikast Morna mõisas (8 km Õisumõisa jaamast) kirjutas õpilane Hilda Johanson:"Töö algas hommikul kell 5 ja lõppes õhtul kell 8. Esimene töö oli lillepeenarde rohimine. Õhtupoolel harvendasime ja rohisime söögipeete. Töödes vaheldust

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 7.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 204.

ei tulnud. Puukoolis kõblasime ning paar päeva väetasime kapsaid ja loomapeete. Aga aiast olime pettunud, see oli tavaline õunapuuaed, nagu neid kõikjal. Kogu praktikaaja jooksul keegi meile mingisuguseid seletusi ei andnud."[1] Seega näeme, kuidas mõnel juhul kodanlikud majandid kasutasid praktikante palgata tööjõuna, keda ei õpetatud ega kasvatatud, vaid isegi koheldi halvasti, nagu selgub ka eespooltsiteeritud aruandest. Ka elamistingimused olid Mornas halvad. Praktikantidele anti ainult tühi ruum, kus nad ööbisid. Magamine toimus põrandal õlgedel, magamisriided pidi praktikant ise kaasa võtma. Ei olnud ka toitlustamist korraldatud. Tööpäev oli pikk, aga mingisugust tasu õpilased selle eest ei saanud.

Praktikant I.Klaaser kirjutab oma aruandes praktikast Mornas:"Tööpäev oli meil korraldatud nii: kella 5 - 8 töö, 8-10 keskhommik, kella 10-14 töö, kella 14-16 lõunavahe, ja jälle töö kella 16-20. Meie töö seisis viljapuudele tugede allapanemises. Hommikupoolel raiusime metsast tugesid ja vedasime, õhtupoolikul panime tugeid viljapuudele alla. Nii see kestis kogu praktikaaja. Seletusi ei andnud keegi. Ei seletatud mis sorti puud on. Tegime tööd kui harilik päevatööline, kuid mingisuguseid teadmisi me ei omandanud."[2] Seevastu riiklikkudes asutustes suhtuti praktikantidesse hoopis teisiti. Näiteks võeti õpilasi Tartu ülikooli botaanikaaias sõbralikult vastu ja juhendati hästi. Seal oli

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 169, leht 10.

[2] Samas, leht 11.

peamiseks õpilastele teadmiste andmine, kuna töö oli teisejärgulise tähtsusega.

1932/33. õppeaastal töötas pedagoogiumi haruna ainult aiandusharu II kursus. Järgmisel õppeaastal enam uusi õpilasi aiandusharusse vastu ei võetud ja sellega lõpetas aiandusharu pedagoogiumi juures jäädavalt oma tegevuse.

1932/33. õppeaastal oli aiandusharus 16 mees- ja 18 naisõpilast - kokku 34 õpilast. Need 34 õpilast moodustasidki sel õppeaastal kogu paljutõotatud pedagoogiumi õpilaste pere. Pedagoogiumi aiandusharu lõpetasid kõik 34 õpilast ja neile anti õpetajaameti kandidaadi tunnistused.

Uus majanduskriis algas 1929.aastal ja saavutas oma sügavseisu 1932.aastal.[1] Ametlikult registreeritud töötute arv tõusis 1932.aasta talvel 31 767-ni.[2] Kodanlik valitsus oli sunnitud organiseerima töötuile nn. hädaabitöid. Valitsuse otsusega 9.detsembrist 1931 tehti riigiasutustele ja ettevõtetele kohustuseks võtta tööde teostamiseks töölisi tarviduse korral tööbörside kaudu.[3] Sellises olukorras tehti pedagoogiumi aia kuivatustööd.

Riigiasutustes toimus koondamine. Väga paljud õpetajad vallandati. Pedagoogiumis vallandati valitsuse 17.juuni 1932.aasta otsuse alusel Aurelie Soo ja Anette Trakman,[4] kuid juba 1.juulil 1932 anti uus vallandamiskäsk. "Tallinna pedagoogiumi õppejõududest tuleks jätta tuleval õppeaastal

[1] Eesti NSV ajalugu, lk. 475.

[2] Samas, lk. 468.

[3] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 210, leht 1.

[4] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 168, leht 18.

teenistusse senistele kohtadele nõnda palju kui see on tingitud aiandusharu II kursuse ainetest, kuna teised õppejõud tuleks vabastada teenistusest 1.aug. 1932.a."[1]

Pedagoogiumi õppetöös tekkis omamoodi seisak. Õpetajad vallandati, uusi õpilasi vastu ei lubatud võtta. Nii töötas 1932/33. õppeaastal pedagoogiumis ainult aiandusharu II kursus.

Valitsuse 1932.aasta 26.mai otsusega suleti Läänemaa Õpetajate Seminar ühes selle juurde kuuluva algkooliga arvates 31.juulist 1932.[2] Sama otsusega avati Läänemaa Õpetajate Seminari õpilaste jaoks Tallinna Pedagoogiumi juures seminari IV, V ja VI klass, millised töötasid pedagoogiumi juures 29.augustist 1932 järgmise aasta 2.juunini. Seminari klassides õpetati esimese võõrkeelena saksa keelt.

Õpilasi oli siin kokku 106 (IV klassis 19 poeg- ja 16 tütarlast, V kl. 14 poeg- ja 21 tütarlast, VI kl. 11 poeg ja 25 tütarlast).[3] Vanemate elukoha järgi pärines neid "omast" linnast 19, "omast" maakonnast - 2, "võõrast" linnast - 13 ja "võõrast" maakonnast - 72.

Haridusministeerium soovis vähendada õpetajate suurearvulist reservi ja seetõttu ei lubanud ka 1933/34. õppeaastal pedagoogiumis uusi õpilasi vastu võtta. Peale seminaride sulgemist (Võru- ja Läänemaa) suleti ka mitmed

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim, 1, s.-ü. 168, leht 9.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 41.

[3] Samas.

keskkoolid, mistõttu jäi palju keskkooliõpetajaid kohtadeta. Arvestades sellega, et paljud kutsega keskkooliõpetajad jäid ilma kohata, otsustas Haridusministeerium ära jätta ka pedagoogiumi juures töötanud keskkooliõpetajate ettevalmistuskursused laulu ja muusika alal. Nii ei töötanud 1933/34. õppeaastal pedagoogiumis mitte ühtki pedagoogiumi haru. Töötasid ainult suletud Läänemaa seminari V ja VI klass.

Seminari V klassi võeti juurde kaks endist Läänemaa Õpetajate Seminari õpilast. Selle tulemusena õppis V klassis 21 poeg- ja 16 tütarlast, kokku 37 õpilast ja VI klassis 15 poeg- ja 20 tütarlast, kokku 35 õpilast, ehk ühtekokku 72 õpilast.[1]

1934/35. õppeaastal töötas viimast aastat seminari VI klass. Ennelõunal oli praktiline töö ja pealelõunal teoreetilised tunnid.

Seminari lõpetajaile korraldas Haridusministeerium kutsekomisjoni ees eksamid eesti keeles kirjalikult, pedagoogika ajaloos (ühes eesti kooli ajalooga) suuliselt.

Läänemaa Õpetajate Seminari lõpetajatest annab ülevaate järgmine tabel:

1933.a.	lõpetasid	10	mees- ja	25	naisõpilast, kokku	35.
1934.a.	"	10	"	19	" "	29.
1935.a.	"	19	"	16	" "	35.
K o k k u		39		60		99

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 56.

Seoses viimaste seminari klasside lõpetamisega avati pedagoogiumis uued harud. Need töötasid enamasti väga lühikest aega. Mõni haru sai lasta välja ainult ühe lennu.

1934/35. õppeaastal lubas Haridusministeerium avada pedagoogiumis üldharu algkooliõpetajate ettevalmistamiseks. Sellesse harusse võis vastu võtta 40 õpilast, kellest pooled pidid olema venelased ja vähemalt pooled meesõpilased.

Pedagoogiumides seati 1934.aastal sisse õppemaks. Pedagoogiumide seaduse vastava paragrahvi (§ 6) muutmise dekreedi alusel määras Haridusminsteerium Tallinna Pedagoogiumis sel aastal avatud üldharu õppemaksuks 40 krooni aastas.[1] Õppemaksust lubati vabastada 20% õpilastest. Samal ajal maksti, nagu varemgi, vaesematele edukalt õppivatele õpilastele toetust, millega riik ja omavalitsusasutused ei olnud kaugeltki mitte helded.

Pedagoogiumi üldharusse võeti vastu gümnaasiumi lõpetanuid katsetega. Katsed toimusid eesti keeles, matemaatikas, joonistamises ja muusikas, venelastele ka eesti keeles. Peale eelpoolmainitud katsete kontrolliti psühhotehniliselt, kas õpilasel on eeldusi pedagoogiliseks tööks. Samuti toimus ka arstlik kontroll.

Sisseastuja pidi sõõviavalduse juurde lisama eluloo-kirjelduse, foto, gümnaasiumi lõputunnistuse, perekonnaseisutunnistuse, kodakondsuse tunnistuse ja tõendid muu tegevuse kohta.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 76.

Vastuvõtmise katsed toimusid 28.-31.aug. 1934. Sisse astuda soovijaid oli 168, vastu võeti 60.[1] Õppetöö kestis esimesel õppeaastal 10.septembrist 1934 20.juunini 1935. II semestri lõpul korraldati kollokviumid, mis kestsid 25.aprillist 15.maini. Sellele järgnes lühiajaline puhkus 16.-20.maini. Suvine praktika toimus 22.juunist 1. augustini.[2] Esimeseks võõrkeeleks oli eestlastele saksa keel ja venelastel eesti keel.

Üldharus õpetati järgmisi aineid:

1. Pedagoogika ja didaktika - I sem. 2 tundi nädalas
2. Sotsiaalpedagoogika - IV " 2 - " -
3. Pedagoogika ajalugu (antiik- ja keskaeg) - I " 1 - " -
   Pedagoogika ajalugu (uusaeg) - II " 2 - " -
4. Eesti kooli ajalugu ühes uuemate vooludega kasvatamises ja õpetamises - IV " 2 - " -
5. Laste anatoomia ja füsioloogia - I " 2 - " -
6. Koolitervishoid - IV " 2 - " -
7. Praktilised tööd pedagoogikas ja pedagoogika ajaloos - III " 2 - " -

Pedagoogiliste ainete käsitlemine toimus loengute ja referaatide süsteemis. Sellele lisandus kohustusliku kirjanduse lugemine.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 81.

[2] Samas, leht 80.

Psühholoogiline ettevalmistus toimus samuti loengute, kirjanduse lugemise ja praktiliste harjutuste kaudu. Praktilisteks harjutusteks oli laste vaatlemine ja pedagoogilis-psühholoogiliste probleemide lahendamise katsed. Pedagoogiumi kavas oli ette nähtud: pedagoogiline psühholoogia I ja II semestril 2 tundi nädalas. Praktilised harjutused pedagoogilises psühholoogias (laste vaatlemine ja üksikud uurimused) III ja IV semestril kaks tundi nädalas.

Praktilistele harjutustele sel alal, mis oli jällegi Šelaputini instituudi ja revolutsioonieelse vene progressiivse pedagoogika Eestis rakendamise üheks osaks, pöörati suurt tähelepanu, kuna pedagoogiumi juhtkond eesotsas direktor A.Kuksiga oli kindlalt veendunud, et õpetajal-kasvatajal peab olema terast silma õpilase psüühika mõistmiseks.[1] Teisiti ta ei saa õigesti mõjutada õpilaste arengut ja nende käitumist. Pedagoogiumis oldi arvamisel, nagu A.Kuks selgitab, et laste psüühika tundmaõppimiseks sobivad kõige paremini õpilaste tööd ja kirjandid vabadel teemadel.[2] Eriti kohaseks peeti laste mänge. Laste sugestiivseks katsetamiseks rakendati näiteks mängu "Lind lendab", kujutluste ja sõnavara ulatuse selgitamiseks mängu "Antud tähele sõnade leidmist", mälu katsetamiseks - "Ma olen sinu peale pahane, mispärast?", reaktsiooni kiiruse selgitamiseks --"Ühte vähe, kolme

---

1 A. Kuks, Algkooliõpetajate ettevalmistus Tallinnas aastail 1917-1937, lk. 25.

2 Samas.

palju", fantaasia katsetamiseks "Mooramaa kuningas", kompimismeele teravuse jälgimiseks - "Asjade äratundmine kinnisilmi" või "Istu, istu, kelle süles" jne.

Praktiline ettevalmistus toimus osalt õppeaja vältel, osalt peale pedagoogiumi lõpetamist.

Pedagoogiumi kavas oli ette nähtud:[1]

1. Praktiseerimine lasteaedades	-	I sem. 3	- " -
2. Praktiseerimine algkoolis	-	III sem. 3	- " -
3. Harjutustunnid	-	III sem. 8	- " -
4. Harjutustunnid	-	IV sem. 12	- " -
5. Algkooli õppeainete metoodika		I sem. 6	- " -
6. - "	-	II sem. 11	- " -
7. - "	-	III sem. 10	- " -

Pedagoogiumi lõpetanud noor õpetaja pidi praktiseerima kaks aastat algkoolis koolinõuniku ja vastava koolijuhataja järelvalvel, kes andis kutsekomisjonile hinnangu praktikandi töö kohta. Kui otsus oli rahuldav ja õpetajaameti kandidaat oli esitanud rahuldava aruande oma kaheaastase töö kohta, tunnistas kutsekomisjon ta täieõiguslikuks kutseliseks õpetajaks.

Kuna algkooliõpetajad enamikus siirdusid maale, siis peeti silmas, et ei katkeks side noorte õpetajate ja maarahva vahel. Sel põhjusel eelistati vastuvõtmisel maalt pärinevaid abiturient*e. Õppekavas olid ka sellised ained:[2]

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 210, leht 58.

[2] Samas, leht 59.

1. Muusika ja laulmine - I-IV sem. 4 tundi nädalas
2. Võimlemine, sport - I-IV " 2 - " -
3. Käsitöö - I-IV " 2 - " -
4. Aiandus - I " 2 - " -
5. Mesindus - II " 2 - " -
6. Linnukasvatus - III " 2 - " -
7. Kooliaed - IV " 2 - " -
8. Kooliköök - IV " 2 - " -

Peale selle oli ette nähtud praktika kahel suvel aias ja käsitöökodades.

1935/36. õppeaastal töötas ainult algkooliõpetajate ettevalmistusharu I ja II kursus.[1] I kursusel oli 34 mees- ja 2 naisõpilast, II kursusel 22 mees- ja 22 naisõpilast, kokku 56 mees- ja 24 naisõpilast.

I kursusele võeti vastu, nagu eelmistelgi aastatel, võistluseksamitega. Esimesele kursusele soovijate arv polnud suur, sest sooviti vastu võtta meesõpilasi. Kindlasti mõjusid kaasa ka kuuldused õpetajate suurest reservist ja õpetajate palkade langemisest. Üldse esitati 46 sooviavaldust, nendest mõned isegi veel siis, kui katsed olid juba möödas. Haridusministri korraldusel tuli vastu võtta 10 Petseri vaimuliku seminari lõpetajat, kellest kõik siiski ei ilmunud õppetööle.[2] Kokku võeti vastu 35 õpilast. Hiljem tuli juurde üks naisõpilasne, kes töötas kaasa ainult pedagooglistes ainetes, taotledes keskkooli käsitööõpetaja kutset.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 3, leht 44.

[2] Samas, leht 45.

Õppetöö kujunes, nagu eelmistelgi aastatel, pingeëliseks. Väga palju aega nõudsid nii muusikariistadel harjutamine ja kõik teised õppeained. Pedagoogiumi lõpetajad tegid kutseeksamid Haridusministeeriumi poolt määratud kutsekomisjoni ees. Eksamiaineteks olid eesti keel, kasvatusteadus ja joonistamine. 1936.aasta kevadel sooritasid kutsekomisjoni ees eksamid 42 õpilast.[1]

1936/37. õppeaastaks oli kavatsus vastu võtta 70 õpilast, neist 35 mees- ja 35 naisõpilast. Kuid eksamile ilmus 26 meesõpilast ja 85 tütarlast, kellest vastu võeti 20 poissi ja 45 tütarlast.[2] Seetõttu moodustati I kursusel kaks paralleelklassi, üks tütarlaste- ja teine segaklass. Vastuvõetud õpilastest 36 õpilasel elasid vanemad maal, 29 õpilasel linnades.

Õpilaste vanemad olid elukutselt:[3]

1. põllutöölised	-	23 õpilasel	ehk 34,4 %,
2. käsitöölised	-	15 "	ehk 22,4 %,
3. õpetajad	-	10 "	ehk 14,9 %,
4. arst	-	1 "	ehk 1,5 %,
5. ametnikud	-	7 "	ehk 10,4 %,
6. kaupmehed	-	5 "	ehk 7,4 %,
7. raudteelased	-	4 "	ehk 6,0 %,
8. meremehed	-	2 "	ehk 3,0 %.

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 3, leht 48.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 120.

[3] Samas.

Kui võrrelda Tallinna Õpetajate Seminari ja Tallinna Pedagoogiumi õpilaste sotsiaalset päritolu (vt. tabel lk.28)), siis selgub, et tööliste ja popside lapsi pedagoogiumis üldse enam ei õppinud. Hariduse levikut töölisperekondades takistas kõrge õppemaks keskkoolis ja pedagoogiumis. Kriisiaastail tõsteti õppemaks keskkoolides 60 kroonini aastas.[1] Kõige suurema protsendi moodustasid põllutööliste lapsed, kelle hulka olid arvatud ka talukohapidajate lapsed. Seminaris õppis 14,8 protsenti käsitööliste lapsi, pedagoogiumis - 22,4 protsenti. Ametnikkude laste protsent oli tõusnud 4,3-lt 16,4-le (koos raudteelaste lastega. Ka kaupmeeste laste arv oli tõusnud 6,1 protsendi võrra. Seminaris ei õppinud ühtegi intelligentsi esindajat. Pedagoogiumis õppis neid 16,4 protsenti. Seega, nagu näeme, oli õpilaste sotsiaalne koosseis võrreldes seminariga tunduvalt muutunud.

1937.aastal avati uuetüübiline Tallinna Õpetajate Seminar. Pedagoogiumi üldharu jätkas oma tööd. Valitsevad ringkonnad leidsid, et ei ole hea järsku lõpetada õpetajate ettevalmistamist pedagoogiumi kaudu, kuna võib tekkida lünk.

Pedagoogiumi üldharusse võeti ikka endistel alustel õpilasi vastu, kuid nad ei tohtinud olla üle 25 aasta vanad. Pedagoogiumi üldharu - algkooliõpetajate haru töötas 1938/39. õppeaastal järgmise õppeplaani järgi.[2]

---

[1] Õ.Elango, Koolireformist kodanlikus Eestis. "Nõukogude Kool" 1959, nr. 9, lk. 657.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 288, leht 182.

Jrk. nr.	Õ p p e a i n e d	I kur- sus	II kur- sus	Kokku
1.	Pedagoogilised ained:			
	didaktika	2	-	2
	pedagoogika	-	2	2
	pedagoogika ajalugu ühes eesti kooli ajalooga	-	2	
	pedagoogiline psühholoogia	2		
2.	Noorsoo organiseerimine ja kooli administratsioon			
3.	Eesti keel ja metoodika	2	2	4
4.	Matemaatika ja metoodika	2	2	4
5.	Loodusteadus ja Maateadus ühes metoodikaga	2	1	3
6.	Lapse ja kooli tervishoid	-	1	1
7.	Ajalugu ja metoodika	1	-	1
8.	Usuõpetus ja metoodika	1	-	1
9.	Käsitöö ja metoodikam	2/2	2/2	4
10.	Aiandus	2	-	2
11.	Võimlemine ja metoodika	2/2	2/2	4
12.	Riigikaitseõpetus (meesõpil.) ja kodundusõpet. (naisõpil.)	2/2	2/2	4
13.	Joonistamine, joonestamine, kirjatehnika ja metoodika	2	2	4
14.	Muusikaõpetud	2	1	3
15.	Laulmise metoodika	-	1	1
16.	Koorilaul	1	1	2
17.	Klaverimäng	1	1	2
18.	Hääleseade ja kõnetehnika	1	1	2

19.	Orkester			2
20.	Õpetamispraktika	1	6	7
21.	Suvepraktika aianduses ja käsitöö			15
22.	Soome keel vabatahtliku ainena	3	2	5
23.	Valitavad ained	3	2	5
24.	Klassijuhatamine	1	1	2
	K o k k u	34	35	69

Erilise koha omas õppeplaanis muusika ja laul, Sellega rõhutati õpetaja vajalikkust tunda muusikat mitmekülgselt. Pedagoogiumi juhtkonna sooviks oli saata rahva hulka asjatundlikke pedagooge, kes oleksid suutelised edasi viima muusikakultuuri rahva hulgas.

Pedagoogiumi algkooliõpetajate haru töötas eriliste muudatusteta kuni vaadeldava perioodi lõpuni, s.o. 1940. aasta kevadeni.

Pedagoogiumis püüti rakendada viit didaktika printsiipi, millised A. Kuks võttis hiljem kokku järgmiselt:

"1. Iga tund peab olema ette valmistatud, varem hoolikalt läbi mõeldud.

2. Mingil tingimusel ei tohi klassi minna ärritatult, pahas tujus, sest see rikub kohe tunni. Klassis tuleb alati viibida rõõmsa ilmega, sest tunded on väga nakatuvad. Kõik meeleolu häirivad pahandused tulevad unustada, maha suruda nagu seda peab suutma artist astudes lavale.

3. Töö vastu tunnis peab äratama õpilaste huvi, sest huvi tekitab passiivse tähelepanu. Aktiivne tähelepanu on küll väärtuslik ja teda tuleb ka arendada, kuid ta nõuab

suurt energiakulu õpilaselt ning väsitab neid.

4. Peab alati meeles pidama, et õppimine, uue omandamine ei ole pertseptsioon, vaid appertseptsioon. Õpilane ei ole mingi "tabula rasa", vaid erineva psühhikaga isik ja õpetaja sõnad lõikuvad iga õpilase psüühikasse isemoodi. Seda tuleb sügavalt mõista ja sellest lähtuda.

5. Distsipliini klassis tuleb püüda saavutada ilma distsiplinaar abinõudeta - töödistsipliinina."[1]

Kuigi õppetöö pedagpogiumis oli pingeline, tegeldi seal küllalt ulatuslikult isetegevusega. Sellleks oli ka häid eeldusi, kuna kogu õpilaspere oli musikaalne. Õpilased laulsid ja mängisid muusikariistadel iga päev. Aegajalt korraldati õpetajate juhtimisel ja osavõtul omavahelisi koosviibimisi.[2] Lubatud oli ka tants, mis äratas omamoodi tähelepanu Soome seminaristide ja õpetajate hulgas, kes külastasid pedagoogiumi, sest Soome õpetajate seminarides oli tants rangelt keelatud.

Õpilastele hangiti pääsmeid "Estonia" teatri etendustele ja kontsertidele. Kontakt teatriga oli tihe, sest osa pedagoogiumi õpilasi laulis teatri kooris ja töötas statistidena. Igal õppeaastal korraldati "Estonia" kontsertsaalis kooli kontsert, kus esitati koorilaule, orkestripalu, sooloettekandeid, massvõimlemise numbreid jms.

---

[1] A.Kuks, Algkooliõpetajate ettevalmistusest Tallinnas aastail 1917-1937, lk. 25-26.

[2] Samas, lk. 27-28.

Pedagoogiumi kontserdid olid populaarsed ja neid külastati rohkearvuliselt. Sissetulekud kasutati enamasti ekskursioonide korraldamiseks.

Pedagoogiumil oli oma draamaring, mida juhatas "Estonia" näitleja Sergius Lipp. Spordiga tegelemiseks olla jäänud vähe aega. Siiski oli küllalt õpilasi, kes käisid uisutamas ja suusatamas.

"Pedagoogiumis valitses sõbralik õhkkond," kirjutab A.Kuks. "Ei tehtud vahet pedagoogiumi õpilaste ega seminaristide vahel, samuti mitte eestlaste, venelaste ja lätlaste vahel."[1] Ka teistest seminaridest ületulnud õpilased kodunesid kiiresti. Koolis elati ja töötati põhimõttel: "Suutäis naeru on enam kui kotitäis kaeru."

Tallinna Pedagoogiumi lõpetanute kohta annab ülevaate alljärgnev tabel:[2]

Aasta	Lõpetajaid		Kokku
	Poisse	Tütarlapsi	
1930	12	1	13
1931	10	13	23
1932	37	45	82
1933	16	18	34
1934[x]	-	-	-
1935[x]	-	-	-
1936	21	21	42
1937	31	1	32
1938	20	43	63
1939	22	41	63
1940	10	25	35
		Kokku	387

[1] A.Kuks, Algkooliõpetajate ettevalmistusest Tallinnas aastail 1917-1937, lk. 29.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 288, leht 41.

[x] Lõpeta

Pedagoogiumis said a. 1930-1940 ettevalmistuse meeskäsitöö alal 31, naiskäsitöö alal 21 õpilast; aianduse ettevalmistusharu lõpetasid 26 poeg- ja 31 tütarlast, kokku 57 õpilast; algkooliõpetajate ettevalmistusharu 127 poeg- ja 150 tütarlast, kokku 277 õpilast; laulu- ja muusikaõpetajate ettevalmistusharu ainult 1 tütarlaps.[1]

1934.aastal teostatud reaktsioonilise koolireformi jätkuks oli pedagoogiumide reorganiseerimine. Valitsuse ringkondades tekkis arvamine, et pedagoogiumid ei ole küllalt sobivad õppeasutused õpetajate ettevalmistamiseks. 1936.aastal pidas verivärske haridusminister A.Jaakson kõne, milles mainis, et algkooliõpetajate koosseis ei ole rahuldav. Algkooliõpetajate ettevalmistamine 2-aastase kursusega pedagoogiumides olevat lühike ja mitterahuldav. Juba lähemal ajal tulevat pedagoogiumide juurest pöörduda 4-klassiliste seminaride juurde. Õpetajate ettevalmistus tulevat reorganiseerida.[2] Sellele teele varsti asutigi.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 288, leht 41.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 257, leht 311.

3. Pedagoogiumi juures tegutsenud kursused ja eriklassid

Pedagoogiumi tegutsemise esimesel aastal korraldati kahekuulised pedagoogilised kursused. Selleks andis Haridusministeerium vastava korralduse. Kursused viidi läbi 30.juulist 22.septembrini 1928.aastal kutse- ja täienduskooli õpetajate ettevalmistamiseks õmblemise, kudumise, naiskäsitöö ja majapidamise alal.[1]

Kursuste kavas olid pedagoogilised ained ja eriainete metoodika. Peale selle toimus õppepraktika.

Kursustele võisid astuda tööstuskoolide seaduse põhjal töötavate avalikkude naiskutsekoolide, eranaiskutsekoolide või täieliku gümnaasiumi haridusega isikud.

Avaldusi laekus 115 inimeselt, kellest nõutavad eksamid (kõneoskuses ja nn. kombinatsioonivõimeis) sooritasid 13. Õpilased, kes ruumi puudusel jäid nimekirjast välja, esitasid Haridusministeeriumile endi vastuvõtmiseks avalduse. Seda arvestades tegi Haridusministeerium korralduse kõigi registreeritud õpilaste vastuvõtmiseks. Seega võeti kursustele vastu 115 õpilast. Kursustel õppisid lõpuni ning said kutse- ja täienduskooli õpetaja kutse õmblemise, kudumise, naiskäsitöö ja majapidamise alal 107 kursuslast.[2]

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 172.

[2] Samas, leht 73.

Nii nagu Tallinna Õpetajate Seminari juures, nii korraldati ka pedagoogiumi juures kevadeti ühenädalased kordamiskursused õpetajaameti kandidaatidele, kellel oli lõppenud praktikaaeg. Kursuste korraldamise aluseks oli Õppejõudude teenistuse seaduse paragrahvid 6, 16, 17, 19, 20 ja 30.[1] Selle seaduse paragrahviga 6 ettenähtud pedagoogiliste õppeasutuste kutsekomisjonide ülesandeks oli algkooliõpetajatele kutse andmise otsustamine. Need komisjonid moodustati kõigis õpetajate seminarides ja pedagoogiumides. Kutsekomisjoni kuulusid Haridusministeeriumi esindaja ja koolinõunik, kelle määras haridusminister igal aastal hiljemalt 1.maiks.

Kursustest osavõtjad pidid vastavalt algkooli õpetajaameti kandidaadi pedagoogilise tegevuse aruande koostamise määrusele esitama pedagoogiumi direktorile aruande.[2] Lisaks eelmisele nõuti sellele koolinõuniku, kelle piirkonnas praktikant töötas, kirjalikku hinnangut praktikandi töö kohta.

Kursustel korraldati pedagoogiumi õppejõudude poolt loengud ja praktikandid andsid proovitunnid. Peale selle kuulasid praktikandid tunde pealt ja võtsid osa proovitundide arutamisest. Peamine tähelepanu pöörati praktikaaasta kohta koostatud aruannete läbiarutamisele.[3] Kutsetunnistuse väljaandmisel võeti arvesse koolinõuniku hin-

[1] Vt. "Riigi Teataja" 1931, nr. 59.

[2] Vt. "Riigi Teataja" 1931, nr. 104.

[3] Esitatud aruandeid vt. näit. ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 87.

nang, praktikaaasta aruanne ja kursustel antud proovitundide hinnang.

Kordamiskursuste lõpetanute kohta on järgmised andmed:[1]

Omandatud kutse	Aastad			
	1931	1933	1934	1935
Kesk- ja kutsekooli oskusainete õpetaja	7	5	20	19
Kesk- ja kutsekooli oskusainete ja algkooliõpetaja kutse	-	-	-	4
Algkooliõpetaja kutse	34	36	86	65

Kõik kursustest osavõtjad ei saanud õpetajakutset. Näiteks 1934.aasta kursustest osavõtnud 10 algkooli õpetajaameti kandidaadi tööd praktikaajal ja kordamiskursustel ei loetud rahuldavaks. 1935.aastal oli selliseid algkooliõpetaja kandidaate 3. Nendele kutse andmise küsimus lükati edasi üheks aastaks, kusjuures nad pidid uuesti ilmuma kordamiskursustele. Kas kordamiskursusi korraldati ka järgmistel aastatel, ei ole teada, kuna vastavaid andmeid arhiivist ei õnnestunud leida. Tõenäoselt siiski kursuste süsteemist ei loobutud.

Pedagoogiumi juurde asutati 1929/1930. õppeaastal Aiandustäienduskool. Vastu võeti sinna mõlemast soost algkoolilõpetajaid ilma eksamiteta. Õppimine oli maksuta, kusjuures kooli lõpetamine mingisuguseid õigusi ei andnud.

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 20; nim. 2, s.-ü. 1, leht 123, leht 218; nim. 2, s.-ü. 2, lehed 61 ja 94.

Omandatud teadmisi võis rakendada eraelus ja eramajapidamistes. Täienduskooli juhtis pedagoogiumi direktor.

Aiandustäienduskooli õppekavasse kuulusid näidatud nädalatundide arvuga järgmised ained:[1]

Jrk. nr.	Õ p p e a i n e	I kl.	II kl.
1.	Eesti keel	3	2
2.	Tervishoid	-	1
3.	Kodanikuõpetus ühes ühiskonna- ja kombeõpetusega	2	-
4.	Joonistamine ja joonestamine	2	2
5.	Võimlemine	1	1
6.	Naiskäsitöö ja õmblemine	0/2	0/2
7.	Laulmine	1	1
8.	Majapidamine	0/4	0/4
9.	Puutöö	6/0	6/0
10.	Linnukasvatus	2	2
11.	Aiandus	10	10
12.	Mesindus	2	2
13.	Saksa keel	2	2
14.	Matemaatika, arvepidamine, aiandus	2	2
15.	Aiatöö praktika	4	4
	K o k k u	37	35

Aiandusäätienduskool oli 2-aastane. Kuna õpilasi oli vähe, siis koondati 2 klassi (I ja II) ühte klassikomplekti. Talvekuudel toimus teoreetiline õpetus, sügisel ja

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 225.

kevadel võeti läbi teooria koos praktikaga. Suvel toimus praktiline töö aias, mesilas, kanalas. Õpilased said suvel ühe kuu puhkust. Praktikaajal oli tööpäeva pikkus 6 tundi.[1]

Aiandustäienduskooli õpilastest annab pildi alljärgnev tabel:[2]

Õppeaasta	I klass		Kokku	II klass		Kokku
	P.	T.		P.	T.	
1930/31	8	10	18	1	5	6
1931/32	8	18	26	4	2	6
1932/33	11	15	26	3	1	4
1933/34	10	14	24	5	3	8
1934/35	16	15	31	4	2	6
		K o k k u		17	13	30

Tabeli andmetele toetudes võime järeldada, et paljud õpilased lahkusid koolist seda lõpetamata. Näiteks 1930/31. õppeaastal õppis I klassis 18 õpilast, kuid järgmisel aastal õppis II klassis ainult 6 õpilast. Analoogilist pilti pakuvad ka järgmised õppeaastad.

Aiandustäienduskoolis õpiti puht talumajapidamisega seoses olevaid õppeaineid. Siin valmistati kapitalistliku talumajapidamise jaoks ette tulevasi peremehi ja perenaisi.

Suurem enamus aiandustäienduskooli õpetajatest olid pedagoogiumi õpetajad. Nad töötasid siin enamasti alates

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 225.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 226; nim. 2, s.-ü. 2, lehed 22, 66, 97.

1929., 1930.aastast (H.Kasvandik, A.Jahnetz, T.Kinol, E.Lepp, M.Püümets, A.Raudkats, M.Romberg, F.Rossman, J.Soo, O.Tannenbaum, J.Utno, T.Vettik).[1]

Kuna Aiandustäienduskooli lõpetamine ei andnud mingisuguseid õigusi ega kutset, siis oli tema vastu huvi tagasihoidlik ja ta tegutses lühikest aega (1930-1935).

1937/38. õppeaastal hakkas Tallinna Pedagoogiumi ja seminari juures töötama Kutseliste eri- ja oskusametite õpetajate pedagoogiline klass. Klass töötas Vene tn. 31 majas. Tema juhatajaks oli Elmar Etverk. Õppetöö kestis ühe aasta ja selle eest võeti õppemaksu 40 krooni.

Kooli vastuvõtmise tingimused olid õige ulatuslikud. Võeti vastu gümnaasiumi lõpetanuid, kes peale selle olid lõpetanud veel vähemalt 2-aastase kutsekooli või kõrgema astme kutsekooli. Ka nõuti 10-kuulist eelpraktikat. Vastuvõtmine toimus eksamitega, millised määras õppenõukogu. Eksamid olid suulised, kirjalikud ja praktilised - nõuti praktiliste tööde oskust.

Arvestades vajadust avati järgmised osakonnad: kangakudumine, naiskäsitöö, joonistamine ja joonestamine, laulmine ja muusika.

Õppetöö jaotus oli läbi viidud järgmiselt:[2]

1. Noorsoo organiseerimine ja kooli administratsioon (Elmar Etverk) - 2 tundi nädalas
2. Pedagoogika , pedagoogiline psühholoogia, praktilised tööd psühholoogias (Meinart Meiusi) - 5 - " -

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1. leht 225.
[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 288, leht 124.

3. Pedagoogika ajalugu (ühes Eesti kooli ajalooga) ja didaktika (Oskar Oissar)	-	4 tundi nädalas
4. Kooli tervishoid ja esmaabi (Herman Jürgenson)	-	1 - " -
5. Käitumisõpetus, kodunduslik üldõpetus (Alma Imakaevu)	-	1 - " -
6. Rakenduslik joonistamine ühes stiiliõpetusega	-	2 - " -
7. Võimlemine (Anna Raudkats)	-	2 - " -
8. Kodunduse metoodika õpetamispraktika (Alma Martin)	-	3 - " -
9. Õpetamispraktika kodunduse alal (Marta Roomere)	-	2 - " -
10. Tekstiilalade metoodika õpetamispraktika (Adele Kaare)	-	5 - " -
11. Joonistamine, joonestamine ja kunstiainete metoodika õpetamispraktika (Hans Kuusik)	-	2 - " -
12. Eesti keel, soome keel (Ants Selmet)	-	4 - " -
K o k k u		33 tundi nädalas.

1937/38. õppeaastal õppis koolis 40 õpilast. Linnades elasid 11 õpilase vanemad, maal 29 õpilase vanemad.

1938/39. õppeaastal oli lubatud Haridusministeeriumi poolt vastu võtta kodunduusalale 10, tekstiilialale 18, joonistamise, joonestamise ja kunstiainete alale 5, laulmise ja muusika alale 7, kokku 40 õpilast.[1] Tegelikult võeti vastu

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 288, leht 114.

39 õpilast, kelle vanemad elasid linnades 25 ja maal 14 õpilasel.

Kooli (klassi) eesmärgiks oli valmistada käsitööõpetajaid koolidele. Kool allus Haridusministeeriumi Kutseoskuste osakonnale. Haridusministeeriumi korraldusega otsustati 1939/40. õppeaastaks Kutseliste eri- ja oskusainete õpetajate pedagoogilist klassi mitte enam avada.[1]

Tantsuõpetajate kutse- ja õpetamisoskuse hindamiseks moodustati Haridusministeeriumi Kutseoskuste osakonna korraldusel eksamikomisjonid Tallinnas ja Tartus.[2] Eksamikomisjoni liikmeiks olid Haridusministeeriumi Kutseosakonna esindaja, komisjoni asukoha asutuse juhataja - eriteadlane pedagoogika ja didaktika alal komisjoni juhatajana, kolm liiget Haridusministeeriumi Kutseoskuse osakonna direktori määramisel (üks võimlemisõpetaja ja kaks tantsuõpetajat). Kolm viimast liiget määrati üheks aastaks (§ 2).

Vastu võeti isikuid, kes olid vähemalt 21-aastased ja kellel oli haridust 2 aastat rohkem kui 6-klassiline algkool - tingimusel, et tema oskuslik ettevalmistus tunnistati eksamikomisjoni poolt küllaldaseks.

Tallinna Pedagoogiumi juures hakati korraldama eksameid tantsuõpetajatele alates 1936.aasta jaanuarist. Eksamikomisjoni kuulusid Haridusministeeriumi Kutseoskuse osakonna esindaja J.Kiivet, komisjoni juhataja pedagoogiumi

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 302, leht 146.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 253, leht 146.

direktor A.Kuks, liikmed: võimlemisõpetajad A.Raudkats, E.Idla, tantsuõpetajad H.Küttim ja J.Adamtau.[1]

Eksamid toimusid järgmistes ainetes: 1. pedagoogika, didaktika, 2. käitumisõpetus, 3. üldine õpetus tantsudest, tantsude ajalugu, teadmised ja oskused tantsumuusikast, 4. püsiva laadiga tantsud ja rahvatantsud, 5. muutuva laadiga tantsud, 6. tantsuõpetuse metoodika, 7. proovitunnid.

Proovitundideks otsustati anda igale eksaminandile aega 1,5 tundi, millise aja vältel tuli tal õpetada kolm tantsu(rahvatants, püsiva loomuga tants ja muutuva laadiga tants).

Õpetamine korraldati pedagoogiumi saalis. Tantsijaiks olid pedagoogiumi vanema kursuse õpilased, 30-40 inimest.[2]

Eksamineerimise iseloomustamiseks olgu toodud üks näide Eduard Kuusiku eksamiküsimustest 1938.aasta jaanuaris. 1. Üldõpetus: antiiktantsud, moodsate tantsude päritolu, menuett, taktimõõt, seltskondlik tants noorsoo kasvatusegurina. 2. Püsiva loomuga tantsud: põhitantsud, masurka põhisammud. Muutuva laadiga tantsud: Silvestri meetod, tolleaegsed uudistantsud slow-foxtrott. Käitumisõpetus: tervitamine esitlemine, võõrsõnad, söögikombed.

Eksamite sooritanuile anti välja tantsuõpetaja kutse-

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 325, leht 1[a].

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 325, leht 2.

tunnistus, mis andis õiguse õpetada tantse. Kutsetunnistus oli maksev kolm aastat. Seejärel tuli uuesti korrata eksameid.

Tantsuõpetajatele kutseeksamite korraldamine toimus mitu korda aastas. 1936.aastal korraldati eksamid jaanuaris, märtsis, maias, oktoobris, 1937.aastal jaanuaris, mais ja septembris. Eksamid korraldati vajaduse järgi, olenevalt osa võtta soovijate arvust.

Tallinna Pedagoogiumi juures sooritasid kutsekomisjoni ees tantsuõpetaja kutseeksamid näiteks tuntud tantsuõpetajad Arseni Poolgas, A.Praakli, Pääsuke jt.

4. Pedagoogiumi õppe-katsebaasidest

Pedagoogium hakkas tööle seminari endistes ruumides. Direktor A.Kuks leidis algul, et ruumid on pedagoogiumi jaoks rahuldavad, kuid juba 26.oktoobril 1931aastal tegi haridusministrile ettekande, et ruumid ei suuda rahuldada pedagoogiumi nõudeid.[1] "Ei ole ühtegi vaba ruumi praktiliste tööde jaoks, " kirjutas A.Kuks, "Pedagoogika ja psühholoogia laboratooriumide sisseseade on paigutatud direktori kabinetti. Puudub ruum praktikatundide arutamiseks, seda tehakse õpetajate toas. Kantselei asjaajamine toimub jällegi õpetajate toas. Puuduvad lugemistuba ja kabinetid rahulikuks töötamiseks: pedagoogiumi õpilasi

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 231, leht 48.

võib näha alatasa eeskojas ja saaliaknal kirjutamas ja praktikatunde ettevalmistamas."[1]

Pedagoogiumi õppenõukogu tegi haridusministrile ettepaneku ehitada pedagoogiumile oma maja, et saaks ruumide küsimus lähendatud. Tehti ettepanek ehitada maja pedagoogiumi aeda Vilmsi (praegu Laulupeo) tänavale. Ehitada oleks tulnud uued ruumid pedagoogiumi õpilastele, eeldusega, et Lasnamäe algkool, mis asub otse pedagoogiumi aia kõrval, antakse pedagoogiumi harjutuskooliks. Kuid seda ettepanekut ei võetud vastu ja maja jäigi pedagoogiumi jaoks ehitamata. Pedagoogium jäi endistesse ruumidesse taastöötama kuni nõukogude võimu kehtestamiseni Eestis 1940. aastal. Pedagoogiumile ja Tallinna Õpetajate Seminarile anti uus maja Narva mnt. 5[2], kus tänini on töötanud sama õppeasutuse järglane Ed.Vilde nim. Tallinna Pedagoogiline Instituut.

Meeskäsitöökodade sisseseadmisele asus pedagoogium juba 1929/30. õppeaastal, kui pedagoogiumis avati eelklass tööstuskooli lõpetajaile. Järgnevail aastail jätkati töökodade varustamist ja organiseerimist. Osteti masinaid metallitöödeks ja suurendati tööriistade arvu. Töökodasid kasutasid ka pedagoogiumi juures töötava täiendus- ja algkooli lapsed. Pedagoogiumi juurde seati sisse ka nn.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 231, leht 7.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 313, leht 123.

vitsatöökoda (vitspunumise töökoda).

Haridus- ja sotsiaalministeeriumi korraldusega 18. septembrist 1930 andis Saksi tütarlastekodu Tallinna Pedagoogiumile üle Udriku nõdramõistuslikkude lastekodu Saksi ületoodud vitspunumise töökoja sisseseadest mitmesuguseid riistu 513.55 krooni väärtuses.[1] Saadud esemed kasutati pedagoogiumi vitsatöökoja sisseseadeks. Pedagoogiumi aeda asutati vitsaistandus, kust hakati materjali saama punumistöödeks.

Naiskäsitööharu avamisega oli pedagoogium asetatud vajaduse ette luua selle haru õpilastele võimalus jätkata õppepraktikat käsitöö alal. Selleks kasutati ära saal pedagoogiumi hoones Vene tn. nr. 31. Osteti õmblusmasinad, kangasteljed ja teised tööriistad. Naiskäsitöökojale ostetud varustusega oli õpilastel hea töötada, kuid ruumid jäid kitsaks.

Pedagoogiumi seaduse paragrahv 6 alusel[2] andis Haridusministeerium 7. aprillil 1932 määruse Pedagoogiumi internaadi kohta. Selle järgi võis pedagoogiumi juures avada Haridusministeeriumi loal õpilastele internaadi, mis allus järelvalve korras pedagoogiumi direktorile, õppenõukogule ja õpetajatele. Internaadi tegelikuks majapidamise juhatajaks oli internaadi perenaine, kes oli ühtlasi kohustatud teostama järelvalvet internaadi sisekorra alal.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 1, leht 216.

[2] "Riigi Teataja" 1931, nr. 43.

Internaadi kodukorra töötas välja pedagoogiumi õppenõukogu ja selle kinnitas Haridusministeerium. Õpilaste vastuvõtmise internaati otsustas pedagoogiumi õppenõukogu õppeaasta algul sellekohaste sooviavalduste põhjal. Erijuhtudel võis õpilasi internaati vastu võtta ka hiljem. Internaadi ruumide, kütte, valgustuse ja majanduslikud kulud ning palgad internaadi perenaisele ja teenijatele kaeti pedagoogiumi eelarve summadest. Õpilaste ülalpidamise kulud internaadis kaeti õpilaste igakuulistest maksudest, mille suuruse määras pedagoogiumi õppenõukogu iga õppeaasta algul. Elukalliduse muutumisel võis õppenõukogu õpilaste maksu suurust muuta ka õppeaasta keskel. Õpilaste ülalpidamise kulude ja tulude eelarve kinnitas Haridusministeerium.

Pedagoogiumi õppenõukogu töötas välja internaadi kodukorra ja selle kinnitas haridusminister. Kehtestatud korra järgi oli tõusmine hommikul kell 7, pühapäeval kell 8. Iga õpilane seadis korda oma voodi ja kapi. Toa puhtuse järele valvas toa korrapidaja, kelle kohuseks oli ka toa tuulutamine. Meesinternaadis oli korrapidaja kohuseks veel puude lõhkumine, ülestoomine ja ahjude kütmine. Põhjalik tubade puhastamine toimus üks kord nädalas. Internaadist võis ööseks lahkuda ainult internaadi juhataja loal. Külalisi võis vastu võtta külalistetoas. Raskemate haiguste puhul võis pedagoogiumi juhatus saata haigeid haigla, kulud kandis haige ise. Õpilased pidid olema kodus kell 22.30, kell 23 oli öörahu.

Internaadis elavad õpilased maksid ülalpidamise eest ühtlaselt. Erandeid ei tehtud toidu valikus ega tasus. Ülalpidamise eest internaadis tuli maksta õppenõukogu poolt kindlaksmääratud tasu iga kuu eest ette algava kuu esimestel päevadel. Igal internaadis elaval õpilasel pidi olema vähemalt 3 komplekti ihupesu, 2 komplekti voodipesu, voodivaip ja padi. Internaadis elavatel õpilastel oli võimalik iga kuu käia kaks korda saunas. Hommikueine oli Vene tn. 22 kell 7.30 - 8.45, lõunasöök kella 13 - 14.45 ja õhtusöök kella 19 - 21.

Peale internaadi perenaise oli internaadis veel 3 teenijat. Internaat asus Vene tn. 31.

Internaadis elas 44 õpilast. Kui 1932.aastal toodi pedagoogiumi juurde üle Läänemaa Õpetajate Seminari klassid, siis jäid internaadi ruumid kitsaks. Internaati tuli laiendada. Pedagoogium üüris Luise tn. 11 ja 18 asuvad majad ja asutas neisse majadesse internaadi. Luise tänavale paigutati meeste internaat. Internaadi ruumide eest maksti üüri 1000 krooni aastas. Internaadi juhatajaks määrati õpetaja P.Parts, kes sai 5 nädalatunni tasu.[1] Internaat naisõpilastele asus Vene tn. 31, juhataja jaks oli A.Freiberg. Internaadis elas 80 õpilast.[2]

Üldiselt olid elamistingimused internaadis head, sest oli lahendatud ka toitlustamise küsimus. Toitlustamise

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 34.

[2] Samas.

juures peeti silmas seda, et toidust jätkuks kasvava organismi arenemiseks ja õpilased ei kannataks alatoitluse all.

Kuid neid hüvesid ei saanud õpilased kuigi kaua kasutada. Reaktsioon oli alustanud pealetungi koolidele. Töötati välja uut koolireformi. Koolielu ümberkorralduste tulemusena oli tekkinud suur töötute õpetajate armee. 1933/34. õppeaastal ei lubatud enam pedagoogiumi uusi õpilasi vastu võtta. Luise tänaval asuv internaat suleti, sest seda polnud enam vaja, kuna ei olnud enam kasutajaid. Internaat jäi töötama üksnes Vene tn. 31, kus elas 40 õpilast. Internaadis elavaile õpilastele kästi rangelt vett ja elektrit kokku hoida. Lõpetati ka õpilaste toitlustamine, selle eest pidid nad ise hoolitsema. Läänemaa Õpetajate Seminari viimaste klasside sulgemise järele lõpetati 1935.aastal pedagoogiumi internaadi tegevus lõplikult. Vabanenud ruume hakati kasutama õppetööks.

Edukalt tegutsenud Tallinna Õpetajate Seminari aed[1] anti seoses seminari likvideerimisega üle pedagoogiumile. Pedagoogiumi tegevuse ajal laiendati aeda kogu aeg. Seda tehti peamiselt aiast saadud sissetulekute arvel, kuna riigilt saadud toetus moodustas vaid 20% kogu aia tuludest.[2]

Ajajooksul ehitati suur kasvuhoone, paekividest võlvitud kelder ühes eesruumiga, suvemaja mesilasse, kus õpilased võisid tööks ümber riietuda, majandushooned ja vabaõhuklass. Vesitaimkonna ja loomastiku vaatlemiseks oli

---

[1] Vt. lk. 53-55.

[2] ORKA. f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 86.

ehitatud bassein. Rajatud oli botaaniaaed, puukool, vitsaistandus, viljapuu- ja marja-, juurvilja- ja lilleaed, mesila ning kanala.

Kuigi aed ei olnud veel lõplikult välja arendatud, oli temast ometi olnud 9 aasta jooksul palju kasu. Selle aja jooksul olid siin saanud erihariduse 57 aiandusõpetajat, omandanud teadmisi ja oskusi aianduses 480 seminari ja pedagoogiumi üldharu lõpetajat, õppinud 134 aianduse täienduskooli õpilast. Peale selle oli aia baasil korraldatud kahel suvel aianduskursusi algkooliõpetajatele. Aianduspraktikal olid siin käinud linna Tütarlaste Täienduskooli õpilased, tasuta olid praktiseerinud mitmed eraisikud. Kuna Tallinnas sel ajal puudus taoline õppeaed, siis oli peale kõige öeldu alaliselt juhendatud aianduse, mesinduse ja linnukasvatuse alal asjast huvitatud nii suuliselt, kirjalikult kui ka telefoniteel.

Aeda külastas Tallinnast 76 kooli 3380 õpilasega ja 100 õpetajaga. Praktilisi tunde korraldati koolidele aias 162 korda.

Väljaspoolt Tallinna külastasid aeda 160 kooli 3510 õpilase ja 240 õpetajaga. Seega külastas aeda ühtekokku 236 kooli 6890 õpilase ja 340 õpetajaga.[1]

Kuigi pedagoogiumi aed ei olnud veel täielikult välja arendatud ja tal polnud sõna otseses mõttes varustusosakonda, käisid paljud Tallinna koolid igal sügisel ja kevadel aiast õppetundideks taimi viimas. Neid andis aed

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 86.

enamasti tasuta või üsna väikese tasu eest, mida võeti pistikute, põõsaste jne. eest.

Pedagoogiumi aed oli rajatud õppeeesmärgil ja seda vajati hädasti. Ometi võeti koolide üldise koondamise raamides valitsuse otsusega 29.märtsist 1935 pedagoogiumilt tema õppeaed ära ja anti alates 1.aprillist üle kogu varaga Kadrioru pargi valitsusele.[1] Kõik pedagoogiumi protestid jäid tagajärjetuks.

Pedagoogiumi maja juurde Vene tn. 22 asutati 1934. aastal väikene aed. Õppeotstarbeks teda kasutada ei saanud. Aeda rajati kõnniteed ja lillepeenrad, istutati mõned ilu- ja viljapuud. Eelkõige oli see iluaed, kuid ta kohaldati mõnevõrra õppeotstarbeks nii, et seal sai ka õppetunde läbi viia.

Tallinna Pedagoogiumi õppekatsebaasid, millest oli eelnevalt juttu, rajati ja peeti ülal eelkõige eraettevõtlikul teel. Riik toetas neid vähe ja teatud tingimustes likvideeris nad hoopis. Kodanliku ühiskonna kitsastes tingimustes aga arendati nii pedagoogiumi internaat kui ka õppeaed hästi välja ja nad teenisid õppe-kasvatuslikke eesmärke edukalt. Nende likvideerimine oli kodanliku reaktsioonilise hariduspoliitika üheks väljenduse avalduseks, mis toimus üldise reaktsiooni raamides.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 2, s.-ü. 2, leht 84.

III TALLINNA ÕPETAJATE SEMINAR

(1937-1940)

Fašiseeruv kodanlus tegeles juba aastaid koolireformiga. Kui ühe haridusministri reformimispoliitika jooksis ummikusse, siis asendati üks minister teisega. Nii toimus see ka 1936.aastal haridusminister Nikolai Kanniga. Uueks ministriks määrati kolonel A.Jaakson, mis tähistas koolielus edasisi militariseerimise taotlusi. Kodanlik ajakirjanduski märkis sel puhul, et uus minister asub Haridusministeeriumi juhtimisele raskes olukorras, mis olevat tingitud koolireformi senisest käigust ja mille tõttu nähtavasti osutuski vajalikuks vahetus Haridusministeeriumi juhi kohal.[1]

Kodanluse poolt kiidetud pedagoogiumid, mis omal ajal avati seminaride asemele, pidid kindlustama kodanlusele sobiva meelsusega õpetajate ettevalmistuse, ei suutnud uues ajaloolises olukorras täita kodanliku hariduspoliitika eesmärke. Uus haridusminister otsustas 1937.aastal uuesti avada algkooliõpetajate ettevalmistamiseks õpetajate seminarid. Uuesti avati õpetajate seminarid Tallinnas ja Tartus.

Uutes seminarides oli õppeaeg ette nähtud 4 aastat, kusjuures vastu võeti keskkooli või keskkoolile vastava

---

[1] Õ.Elango, Koolireformist kodanlikus Eestis. "Nõukogude Kool" 1959, nr. 10, lk. 741.

kutsekooli lõpetanuid. Seminarilõpetanu omandas gümnaasiumilõpetanu õigused. Uus seminaritüüp oli teatavaks kompromissiks endiste algkoolile rajatud õpetajate seminaride ja gümnaasiumile järgneva 2-aastase pedagoogiumi vahel.[1]

Õpetajate seminaride uus seadus anti välja 18.mail 1937.aastal.[2] Sama seadusega tühistati 1923.aasta seminaride seadus.

Õpetajate seminaride ülesandeks oli, nagu seaduses määratleti, valmistada ette õpetajaid algkoolidele. Seminare pidas üleval riik, kuid samal ajal võeti õppemaksu. Õppemaksu suuruse ja õppemaksust vabastamise alused määras kindlaks haridusminister (§ 5). Samuti määras haridusminister abirahade maksmise korra. (Eelistatud järjekorras olid klassisõjast osavõtnud vanemate lapsed.) Haridusministeeriumil oli õigus tarviduse korral anda määrusi õpilaste vastuvõtmise kohta, soo ja päritolu järgi (§ 4). Ka internaat võidi avada haridusministri määruse alusel (§ 8). Klasse nimetati õppeaastate järgi I, II, III, IV klassiks (§ 9). Seminari I klassi võeti vastu keskkooli või keskkoolile vastava kutsekooli täieliku kursuse lõpetanuid (§ 10). Õpetajate seminaride tunni- ja õppekavad määras kindlaks haridusminister. Seminaris olid õppeaineteks kasvatusõpetus, pedagoogika ajalugu, didaktika, pedagoogiline psühholoogia, nn. kooli administratsioon, noorsoo orga-

---

[1] Õ.Elango, Koolireformist kodanlikus Eestis. "Nõukogude Kool" 1959, nr. 10, lk. 743.

[2] "Riigi Teataja" 1937, nr. 46, lk. 953.

niseerimine, filosoofia algkursus, algkooli õppeainete metoodika, õpetamispraktika, üld- ja koolitervishoid, eesti keel, usuõpetus, matemaatika, loodusteadus, füüsika, kosmograafia, maateadus, ajalugu, kodaniku- ja majandusteadus, inglise keel, käsitöö, võimlemine, riigikaitseline õpetus, joonistamine, joonestamine, laulmine, instrumentaalmuusika, majapidamine ja aiandus. Õpetajate seminari astuja pidi olema terve, füüsiliselt korralikult arenenud, vaba defektidest, mis takistaksid õpetajaameti pidamist.. Lõpetajaile anti algkooliõpetaja kutse Õppejõudude teenistuse seaduse ettenähtud alusel ja korral (§ 24).

Tallinna Õpetajate Seminar avati valitsuse 18.juuni otsusega[1] ja alustas tööd 1.augustil 1937.

Seminariga paralleelselt jätkas tööd pedagoogiumi algkooliõpetajate ettevalmistusharu. Esimesel õppeaastal esitati seminari õppima astumiseks 54 sooviavaldust. Seminari sisseastuja ei võinud olla üle 19 aasta vana. Avalduste järgi otsustades olid sisseastujate vanemad:[2]

1. Talupojad	-	15 õpilasel	(27,7%)
2. Käsitöölised	-	5 "	(9,25%)
3. Põllutöölised	-	4 "	(7,45%)
4. Töölised	-	6 "	(11,11%)
5. Riigiametnikud	-	11 "	(20,37%)
6. Kaupmehed	-	2 "	(3,75%)
7. Õpetajad	-	11 "	(20,37%)

[1] "Riigi Teataja" 1937, nr. 46, lk. 1123.

[2] Tabel koostatud sisseastujate avalduste põhjal. Vt. ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 278, lehed 1-60.

Kui võrrelda siin esitatud andmeid varasema Tallinna Õpetajate Seminari[1] ja Tallinna Pedagoogiumiga[2], siis selgub, et töölistele, käsitöölistele ja põllutööliste-le olid uues Tallinna Õpetajate Seminaris hariduse omandamise võimalused jäänud veelgi piiratumaks kui varem. Nende lapsi õppis seal vaid 27,81 %. Seevastu talupidajate, riigiametnike ja kaupmeeste laste arv (28) ja protsent (51,82) oli endisest veelgi suuremaks tõusnud. Samal ajal oli tõusnud ka õpetajate laste protsent (pedagoogiumis - 14,9, nüüd 20,37). Seoses sellega tuleb silmas pidada, et kalli õppekuludega seminaris said õppida eelkõige kõrgemate palkadega (gümnaasiumide, reaalkoolide jne.) õpetajate lapsed.

Siinkohal toodud Tallinna pedagoogiliste õppeasutuste õpilaste sotsiaalse päritolu analüüs ja vastav võrdlus kodanliku diktatuuri teiste aastatega näitab tolleaegse kooli tõelist klassisisu. See kinnitab leninlikku teesi, et "klassikool pole suletud kellegi ees, kellel on raha õppimiseks".[3] paikapidamist ka kodanlikus Eestis.

Seminarile koostati, lähtudes Haridusministeeriumi vastavast määrusest 1938.a., õppeplaan, mis nägi välja järgmiselt:[4]

---

[1] Vt. lk. ?

[2] Vt. tabel lk. 101.

[3] V.I.Lenin, Teosed, 2. kd., lk. 414.

[4] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 288, leht 169.

Õppeained	Klass I	II	III	IV	Kokku
1. Pedagoogilised ained:					
filosoofia	2	-	-	-	2
didaktika	-	2	-	-	2
pedagoogika	-	-	-	2	2
pedagoogika ajalugu ühes eesti kooli ajalooga	-	-	2	-	2
2. Noorsoo organiseerimine ja kooli administratsioon	-	-	-	1	1
3. Eesti keel ja metoodika	3	3	3	3	12
4. Matemaatika ja metoodika	2	2	1	-	5
5. Tervishoid (üld- ja kooli)	-	-	-	2	2
6. Loodusteadus ja metoodika	2	2	1	-	5
7. Füüsika	2	2	1	-	5
8. Kosmograafia	-	-	-	1	1
9. Maateadus ja metoodika	-	1	2	-	3
10. Ajalugu ühes met. (kodanikuteadus ja majandusteadus)	2	2	1	1	6
11. Üsuõpetus ja metoodika	-	1	2	-	3
12. Inglise keel	3	3	2	2	10
13. Soome keel	-	-	2	2	4
14. Käsitöö ja metoodika	2	2	2	2	8
15. Võimlemine ja metoodika	2	2	2	2	8
16. Riigikaitseõpetus (meesõpil.), kodundusõpetus (naisõpil.)					
17. Joonistamine, joonestamine, kirjatehnika ja metoodika	2	2	2	-	6
18. Aiandus	-	-	2	-	2
19. Muusikaõpetus	2	1	2	1	6
Kokku	26	27	29	21	104

Loodusteaduses ja füüsikas olid õppeplaani järgi ette nähtud II klassis praktilised tööd, mistõttu nendel tundidel oli klass poolitatud. Käsitöö ja võimlemise õpetamine toimus eraldi mees- ja naisõpilastele. Rühmadeks olid jagatud õpilased klaverimängu, hääleseade ja kõnetehnika tundides. Aianduses oli III klassis ette nähtud ühekuuline suvepraktika, mille vältel töö kestis 8 tundi päevas.[1] II kursuse lõpul oli käsitöös 10-päevane suvepraktika. Võimaluse korral tuli suvepraktika organiseerida riigikaitseõpetamise eripäevadel.

1938.aasta õppeplaanil oli õppeainete poolest väga palju sarnasust Tallinna Pedagoogiumi üldharu (algkooliõpetajate haru) 1938/39. õppeaasta õppeplaaniga.[2] Viimases oli ainult mõnevõrra väiksem nädalatundide arv, kuna ka õppeajas oli vahe (seminaris 4 aastat, pedagoogiumis 2). Võrreldes kodanlikus Eestis a. 1924-1932 kasutatud 1924.aasta seminaride õppeplaaniga[3] oli 1938.aasta õppeplaan ilmne tagasiminek, sest kõiki algklasside põhiaineid (emakeel, matemaatika, looduslugu, maateadus, ajalugu) hakati nüüdsest peale õpetama tunduvalt väiksema arvu tundi didega.

Ühenduses Hitleri võimuletulekuga Saksamaal 1933.a. ja saksa fašistide võrdlemisi avalike agressiooniplaanidega Ida-Euroopa maade suhtes tugevnesid rahva ja demokraatliku intelligentsi hulgas saksavastased tendentsid,

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 288, leht 169.

[2] Vt. lk. 102-104.

[3] Vt. lk. 22.

mis väljendusid ka "saksa keele ülemvõimu murdmise" taotluses. Rõhutati, et saksa keele asetamine esikohale ei ole soovitav Saksamaa imperialistlike eesmärkide pärast ning soovitati ühtlasi kõrvaldada saksa keel kohustuslike õppeainete hulgast.[1] Tallinna Õpetajate Seminaris, mis töötas 1919-1930, oli esimeseks võõrkeeleks saksa keel, teiseks inglise keel. Hiljem muudeti mõlemad keeled võrdseks, lubati koolidel endal valida, missugust keelt sooviti õppida. Nüüd näeme seminari õppekavast, et õpitakse võõrkeeltena inglise ja soome keelt.

Fašismi pealetungi aastail toimunud koolielu militariseerimise nähtused ilmnevad ka Tallinna Õpetajate Seminari ajaloost. Riigikaitse õppuse raamides oli meesõpilastele ette nähtud igal kevadel korraldatavad erilised riigikaitse õppuse päevad. Haripunkti jõudis koolide militariseerimine kolonelist haridusministri A.Jaaksoni päevil, kes korraldas 1937.aastal laagripäevad Tondil ka koolijuhatajaile. "Kasvatuse ideaalid kaitseväes ja koolis olgu ühised - relv ja raamat käigu käsikäes", ütles A.Jaakson laagri avamisel.[2] Eriti rangelt kontrolliti õpilaste puudumisi riigikaitse eripäevadel korraldatud õppustelt. Kontrollimise rangusest annab selgust 3.diviisi ülema resolutsioon 24. ja 25.mail 1938.a. seminari õpilaste puudumise kohta riigikaitselistest õppustest. "Sõjaringkonnaülem palus

---

[1] Õ.Elango, Koolireformist kodanlikus Eestis. "Nõukogude Kool" 1959, nr. 10, lk. 812.

[2] Tsiteeritud ülalmainitud artikli järgi.

õpilasi hpiatada, et nad kerge haiguse tõttu ega mõjuva põhjuseta õppustelt ei puuduks, vaid ilmuksid hommikul ambulantsi arstlikule järelvaatusele, kus neid siis kas täielikult või osaliselt õppusest vabastatakse. Samuti on tarvilik kontrollida kodus haigestunud õpilaste aadresse, enne ambulantsi teatamist, et garnisoni arstil oleks võimalik neid kodus järele vaadata. On tarvis veel kord hoiatada õpilasi, et puudujad saavad kontrollitud ja põhjuseta puudujad võetakse vastutusele ning tehakse vastavad järeldused. Õppustelt puudus 34 õpilast. Kontrollimisel oli ainult 27 niisugused haiged, keda vabastati. Ülejäänud, keda kätte saadi, saadeti õppusele. 6 õpilast ei leitud kontrollimisel kodunt, 4 õpilast ei elanud antud aadressil."[1]

Selleks et mürgistada töötava rahva noorsoo teadvust kodanliku ideoloogiaga, kasvatada teda natsionalismi ja klerikalismi vaimus, asutas eesti kodanlus rohekarvuliselt noorsoo organisatsioone nii koolis kui ka väljaspool kooli. Nende patroonideks ja hoidajateks olid tähtsamad kodanluse liidrid (vabariigi president, vägede ülemjuhataja jt.).[2] Seda laadi organisatsiooniks oli Tallinna Õpetajate Seminaris ja Tallinna Pedagoogiumis mõlema õppeasutuse ühine organisatsioon - „Tallinna Õpetajate Seminari ja Tallinna Pedagoogiumi õpilasper[illegible]".[3]

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 289, leht 77.

[2] Vt. Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957, lk. 498.

[3] "Haridusministeeriumi Teataja" 1937, nr. 3.

Pedagoogilise kaadri militarismi, natsionalismi ja klerikalismi vaimus kasvatamise eesmärke taotlesid ka mõned õppeained ja nende sisu seminari õppeplaanis (näiteks humanitaarained - ajalugu, eesti keel jt., samuti riigikaitse õpetus, kodanikuõpetus, usuõpetus ja mõned teised ained).

Samadel eesmärkidel pandi suurt rõhku noorsoo organiseerimise oskuste õpetamisele seminaris. I klassis oli õppeplaanis ette nähtud salga juhtimise teoreetiline-praktiline kursus ühes laagripraktikaga. II klassi lõpetanuile korraldati 7-10 päevane õppelaager, kus erilist rõhku pandi ujumisoskuse omandamisele. III klassis toimus õpilasringide tegeliku tööga tutvumine koolides.[1] Seminari algkooli juures töötas noorkotkaste, kodutütarde, skautide ja gaidide ringid. Nende organisatsioonide juhtimisest olid seminari õpilased kohustatud osa võtma.

Seminari juures tegutsesid muusikaring (puhk- ja keelpillimäng), näitering ja koolikooperatiiv.

Fašistliku koolipoliitika tulemusena vähenes meesõpilaste arv pedagoogiumides ja seminarides. Üle maa tunti puudust meesõpetajate järele. Haridusministeeriumis märgiti, et meesõpilaste juurdevool pedagoogilistesse õppeasutustesse on väikene ja edaspidi võib see veelgi väheneda. Seminari pedagoogikanõukogu arvates

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 302, leht 46.

oli meesõpilaste vähesus tingitud kõrgetest õppemaksudest ja sellest, et algkooliõpetajate ettevalmistus oli väga keeruliseks tehtud.

"Et tulevikus vältida raskusi õppejõudude kohtade täitmisel vastavate kandidaatide puudusel, teeb Haridusministeeriumi Kooliosakond Maa- ning Linnavalitsustele ettepaneku määrata stipendiume õpetajate seminaride ja pedagoogiumi õpilastele.

Stipendiumi kasutajad annavad kohustuse töötada teatav arv aastaid selle maakonna või linna piirides, kelle stipendiume nad kasutasid õppimisel ja seega saaksid maaning linnavalitsused avaldada mõju kandidaatide saatmiseks oma piirkonna algkoolidele."[1]

1937.aastal õppis seminari I klassis ainult 6 meesõpilast. Stipendiumi hakati seminaris maksma 1938/39. õppeaastal. Stipendiumi maksmisega tõusis märgatavalt meesõpilaste arv. 1938/39.õppeaastal võeti I klassi vastu 20 meesõpilast ja 15 naisõpilast, meesõpilaste arv tõusis esimese õppeaastaga võrreldes üle kolme korra.

Kodanliku diktatuuri lõpuaastatel Tallinna Õpetajate Seminaris õpilastele määratud toetustest saab ülevaate allpool toodud tabeli abil:[2]

Aasta	Õpilased P.	Õpilased T.	Kokku	Toetust said Õpil. arv	Toetust said %	Summa kr.
1937/38	6	29	35	-	-	-
1938/39	26	44	70	50	71,4	1690,00
1939/40	42	61	103	59	57,3	1822,26

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 302, leht 46.

[2] Andmed tabeli koostamiseks saadud: ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü.288, leht 30; nim. 1, s.-ü. 313, leht 135.

Esmajärjekorras maksti toetust klassisõjast valgete poolel osavõtnud vanemate lastele ja tavaliselt määras Haridusministeerium ise kindlaks õpilased, kellele ta lubas stipendiumi maksta. Saadud toetust, mis keskmiselt võttes oli umbes 30 krooni, ei saa tolleaja tingimustes pidada suureks. Samal ajal oli seminaris õppemaks 40 krooni aastas. Sellest 1937/38. õppeaastal kedagi ei vabastatud, 1938/39. õppeaastal vabastati täielikult 6 õpilast, osaliselt 20. 1939/40. õ.-a. olid need arvud vastavalt 15 ja 28.[1] 1938/39. õppeaastal oli õppemaksust vabastatud täielikult ja osaliselt 37,1 protsenti ja 1939/40. õppeaastal 41,7 protsenti õpilastest.

Nii nagu stipendiumi maksmisel, nii arvestati ka õppemaksust vabastamisel esmajärjekorras õpilase vanemate teeneid kodanluse huvide kaitsmisel klassisõjas. Seminari juhtkonnale esitati õppemaksust vabastamisega seoses näiteks järgmisesisulisi tõendeid:"Käesolevaga tõendatakse, et erukolonelleitnant August-Voldemar Jaani p. Schvartz' ile on annetatud Vabariigi Valitsuse otsusega 18. veeb. 1925.a. Vabadussõjas ülesnäidatud teenete eest I liigi 3. järgu Vabadusrist.

Tõend on antud esitamiseks õppeasutuses kol. ltn. Schvartzi poja Erhardi koolirahast 5Ø % ulatuses vabastamise asjas."[2]

---

[1] Vt. ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 288, leht 301; nim. 1, s.-ü. 313, leht 135.

[2] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 289, leht 148.

Nagu eespool nägime, olid uuesti avatud seminaris endiselt ülekaalus maalt pärinevad õpilased. Ka hiljem, 1939/40. õppeaastal õppis I klassis 20, II klassis 21 ja III klassis 16, kokku 57 õpilast, kelle vanemad elasid maal. Linnadest pärines 46 õpilast, kellest I klassis õppis 15, II klassis 14 ja III klassis 17 õpilast.[1]

Õpilaste üleviimine järgmisse klassi toimus seminaris aastahinnete ja eksamihinnete alusel. Eksamid olid ette nähtud igas klassis kahes aines. Eksamiained määras õppenõukogu. Õpilastele tehti need teatavaks üks kuu varem. Eksamid toimusid õppetöö viimase nädala vältel. Järeleksameid võis anda kahes aines.

Seoses pedagoogilise hariduse reorganiseerimisega on ilmselt endise seminari ja pedagoogiumi kindlailmeliselt väljakujunenud ja enam-vähem stabiilne pedagoogide kaader lagunenud. Seda näitab alljärgnev tabel,[2] kust selgub, et 1939/40. õppeaastal oli suur osa Tallinna Õpetajate Seminari õpetajatest kas tööle tulnud viimastel aastatel või olid nad tunniandjateks.

Õpetaja nimi	Õppeaine	Tööle asumise aeg
1. Meinart Meiusi	Filosoofia ja pedagoogika	Tallinna Õpetajate Seminari k.t., ka pedagoogiumi juhataja 1.aug. 1939.
2. Aleksander Vaisner	Loodus- ja maateadus	Tallinna Õpetajate Seminari ja Pedagoogiumi inspektori k.t. 1.aug.1939.

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 302, leht 65.

[2] Samas, leht 66.

3. Elmar Araste	Algkooliõpetaja	Õpetaja k.t. 1.aug.1939.
4. Else Arul	Laulu- ja muusikaõpet. kandidaat	Õpetajaameti kandidaat 1.aug. 1939.
5. Eng. Hildebrant	Vene keel ja filosoofia	Tunniandja 1.aug.1939.
6. Paul Hinnov	Ajaloofilosoofia	Tunniandja 1.aug. 1939
7. Adele Kaare	Rõivaõmblus	Õpetaja 1.aug. 1939.
8. Marta Kaasik	Laulu- ja muusikaõpetaja	Õpetaja pedagoogiumis 1.aug. 1939
9. Hilma Karma	Kutseta	Õpetaja k.t. 1.aug. 1939.
10. Jakob Kents	Loodus- ja maateadus	Tunniandja 1.aug. 1939.
11. Edgar Oissar	Pedagoogika ja filosoofia propedeutika	Tunniandja 1.aug. 1939.
12. Paul Parts	Matemaatika, füüsika ja kosmograafia	Õpetaja 1.aug. 1937.
13. Evald Prems	Kutseta	Tunniandja 1.aug. 1939.
14. August Pruul	Muusika ja laulmine	Õpetaja 1.aug. 1937.
15. Linda Pärl	Käsitöö algkoolis	Õpetaja
16. Riho Päts	Algkooliõpetaja	Õpetaja k.t. 1.aug. 1939.
17. Anna Raudkats	Võimlemine	Õpetaja 1.aug. 1937.
18. Hildegard Ratassepp	Kirjandus	Õpetaja 1.aug. 1937
19. Aleks. Ridali	Joonistus ja joonestus	Õpetaja 1.aug. 1938.
20. Marta Roomere	Majapidamisõpet.	Tunniandja 1.aug.1938.
21. Ants Selmet	Eesti keel ja üldine kirjandus	Õpetaja 1.aug. 1937.
22. Aleks. Sibul	Kutseta	Õpetaja k.t. 1.aug. 1939.
23. Vello Taar	Käsitöö (algk.)	Õpetaja 1.sept. 1939.
24. Ardo Tarem	Võimlemine	Tunniandjja 1.aug. 1939.
25. Karl Tiit	Usuõpetus	Õpetaja 1.aug. 1938.
26. Erika Usai	Saksa ja inglise keel	Tunniandja 1.aug. 1939.
27. Villem Vaimsalu	Riigikaitseõpetus	Õpetaja 1.sept. 1938.

28.	Matilde Visnapuu	Muusikaõpetaja	Tunniandja 1.aug.1939.
29.	Karl Vool	Aiamajanduslikud ained algkoolis	Õpetaja 1.aug. 1937.

Endise seminari või pedagoogiumi "raudvara" hulgast olid õpetajate seas märgitud õppeaastal veel õpetajad Jakob Kents, Anna Raudkats ja Hildegard Ratassepp (Kasvandik).

Põhiliselt jäid eelnenud tabelis loetletud seminari õpetajad töötama ka 1940/41. õppeaastal, kui Eestis taas-kehtestati nõukogude võim.[1] Meinart Meiusi määrati 1.juunist 1940[2] pedagoogiumi ja seminari direktoriks.

1940.aasta kevadeks ei lasknud seminar veel välja ühtegi lendu, sest sel kevadel lõpetas alles III klass. Uue seminari esimene lend sai ühtlasi esimeseks nõukogude seminari lennuks, mis lõpetas 1941.aasta kevadel. Kuna sel ajal seoses koolielu ümberkorraldamisega tunti suurt puudust õpetajatest, siis andis ENSV Hariduse Rahvakomissariaat korralduse lugeda seminari lõpetajateks ka III kl. lõpetajad, kusjuures kolmanda klassi lõpetajad omandasid kõik seminari lõpetaja õigused.[3]

Seminari lõpetajad ja suurem osa seminari õpetajatest lülitus uue nõukogude elu ehitamisele ja nõukogude noorsoo kasvatamisele, mille ootamatult katkestas fašistliku Saksamaa kallaletung Nõukogude Liidule.

---

[1] Vt. ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 313, leht 90.

[2] "Riigi Teataja" 1940, nr. 42.

[3] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 313, leht 77.

Järeldusi

Õpetajate ettevalmistamine kodanliku diktatuuri perioodil Tallinnas (1919-194o) toimus kolmes õppeasutuses, mis olid peaaegu kogu aeg reorganiseerimisel. Peale selle valmistati õpetajaid ette nende õppeasutuste juures toimunud mitmesugustel kursustel. Seega pakub tolleaegne õpetajate ettevalmistamise süsteem vôrdlemisi kirjut pilti.

Kodanliku diktatuuri algul asutati algkoolile rajanev 6-aastane Tallinna Õpetajate Seminar, mis töötas 1919.-193o. aastani. Seoses Tallinna Pedagoogiumi seaduse vastuvôtmisega 1928. aastal lôpetati seminari tegevus järk-järgult (a. 1928-193o) ja reorganiseeriti nimetatud seaduse alusel Tallinna Pedagoogiumiks. Gümnaasiumile rajanev 2-aastase kursusega pedagoogium tegutses 1928.-1941. aastani.

Fašismi pealetungi tingimustes reorganiseeriti kogu haridussüsteem Eestis, sealhulgas ka õpetajate ettevalmistus. Sellega ühenduses muudeti Tallinna Pedagoogium 1937. aastal uuesti Tallinna Õpetajate Seminari nimeliseks 4-aastase õppeajaga õppeasutuseks, kuhu vôeti vastu keskkooli vôi keskkoolile vastava kutsekooli lôpetanuid. See, tinglikult öeldes, uus seminari muudeti 1941. a. nôukogude õpetajate seminariks; ta töötas okupatsiooniaastail ning jätkas tööd pärast Suurt Isamaasôda kuni Tallinna Ed. Vilde nimeliseks Pedagoogiliseks Instituudiks

muutmiseni, millisena ta tegutseb praeguseni. Kõrvuti Tallinna Õpetajate Seminariga jäeti aastail 1937-1940 tegutsema Tallinna Pedagoogiumi mõned kursused. Kui arvestada ka seda, et kõikide uurimisobjektiks olnud õppeasutuste õppeplaane võrdlemisi sageli (1919, 1923, 1928, 1931, 1937) muudeti, siis on selge ainuüksi Tallinna pedagoogiliste õppeasutuste ajaloo alusel, et kodanlik pedagoogilise kaadri ettevalmistussüsteem oli aastail 1919-1940 peaaegu pidevalt reorganiseerimise olukorras. Pedagoogilise kaadri ettevalmistamise süsteemis ebastabiilsusest käsitletud ajajärgul kõneleb samuti õige arvukas mitmesuguste õpetajate kursuste süsteem, mida samuti pidevalt muudeti.

Tallinna Õpetajate Seminaris kujunes 1919.-1930.a. jooksul, täpsemalt öeldes 1920-ndate aastate keskpaiku võrdlemisi tugev ja põhiliselt stabiilne õpetajate kaader. Kooli silmapaistvamatest ja tuntumatest õpetajatest võib nimetada August Jansenit, Timotheus Kuusikut, Anna Raudkatsi, Jakob Kentsi, August Topmanit, Tuudor Vettikut ja August Kuksi. Seminari õpetajatest läks suur osa üle Tallinna Pedagoogiumi, kus nende pedagoogilised võimed veelgi edasi arenesid. Seoses fašistliku diktatuuri aegsete ümberkorralduste (võib-olla osalt ka mehhaanilise liikumise tulemusena) lagunes endine Tallinna pedagoogiliste õppeasutuste põhikaader. Juurde tuli rida uusi noori õpetajaid, näiteks Elmar Etverk jt. 1939/40. õppeaastal näeme Tallinna Õpetajate Seminari peres Aleksander Valsineri, Meinart Meiusit, Edgar Oissart, Linda Pärlit, Riho Pätsi, Hilde-

gard Ratassepp-Kasvandikku, Ants Selmetit. Erika Usaid ja endiselt Jakob Kentsi ning Anna Raudkatsi.

Tallinna seminarides ja pedagoogiumis said kodanliku diktatuuri perioodil (1919-194o) pedagoogilise ettevalmistuse 773 ôpetajat. Peale selle lôpetasid Tallinna Pedagoogiumi juures 99 Läänemaa Ôpetajate Seminari kasvandikku. Üheaastaste pedagoogiliste kursuste kaudu, mis töötasid a. 1922-1927 osalt Tallinna Ôpetajate Seminari juures, osa aega iseseisvalt selle ôppeasutuse ôpetajate kaadriga, said pedagoogilise hariduse vähemalt 98 ôpetajat. Lisaks kôigele eelnevale väärivad märkimist Tallinna Ôpetajate Seminari juures tegutsenud 2-kuulised algkooliôpetajate ettevalmistamise kursused (vähemalt 133 lôpetajat), üheaastased algkooliôpetajate ettevalmistuskursused (23 lôpetajat) ja 2-aastased keskkooli käsitööôpetajate ettevalmistuskursused (22 lôpetajat), Tallinna Pedagoogiumi juures 1928. aastal tegutsenud 2-kuulised kursused kutse- ja täienduskooli ôpetajate ettevalmistamiseks ômblemise, kudumise, naiskäsitöö ja majapidamise alal (1o7 lôpetajat). Kutseliste eri- ja oskusametite ôpetajate pedagoogiline klass Tallinna Seminari juures alates 1937/38. ô.-a., mille lôpetajate kohta andmed puuduvad, samuti tantsuôpetajate kutseeksamite komisjoni ning Küpsus- ja kutseeksamite komisjoni töö.

Kui Võru ja Läänemaa ôpetajate seminarid paistsid silma revolutsioonilise liikumise poolest ja mônikord on avaldatud arvamust, et Tallinna Ôpetajate Seminaris seda ei olnud, siis selgub, et ka Tallinna seminari ôpilased võtsid osa kodanliku diktatuuri algaastail revolutsioonilisest liikumisest.

Kui aga kõrvutada kodanliku diktatuuri aegseid Tallinna pedagoogilisi õppeasutusi teiste õpetajate seminaridega, näiteks Võru seminariga, kus arenes eesrindlik pedagoogiline mõte, siis näeme, et ka Tallinna õpetajate Seminaril, hiljem pedagoogiumil, oli oma pedagoogiline nägu. Tallinna Õpetajate seminaris (eriti 192o-ndate aastate keskelt alates) ja Tallinna Pedagoogiumis elas edasi revolutsiooni-eelse vene eesrindliku pedagoogilise mõtte ja praktika üks omapäraseid suundi, nimelt Moskva Šelaputini Pedagoogilise Instituudi kogemused. Neid ja teisi eesrindliku pedagoogilise mõtte ideid ellu viies, andsid Tallinna Õpetajate Seminar ja Tallinna Pedagoogium oma kasvandikele oma aja kohta hea praktilise ettevalmistuse.

Tallinna pedagoogiliste õppeasutuste ajaloos kodanliku diktatuuri aastail kajastub ilmekalt kodanlik hariduspoliitika. See kajastub näiteks nende õppeasutuste õppeplaanides, mida eespool on analüüsitud. Märgime siinkohal vaid ühte, nimelt seda, et 1937. aasta õppeplaan oli sammuks tagasi võrreldes eelmistega ning selles kajastub rohkem kui teistes kodanluse taotlus kasvatada õpetajaid natsionalismi ja militarismi vaimus.

Kodanluse reaktsiooniline hariduspoliitika väljendub ka Tallinna Õpetajate Seminari pedagoogiumiks muutmises, sest selle eesmärgiks oli piirata elanikkonna vaesemate kihtide juurdepääsu pedagoogilisele haridusele. Õpilaste sotsiaalse päritolu analüüsi alusel nägime, et kodanlus saavutas selle eesmärgi, kui mitte soovitud ulatuses, siis vähemalt osaliselt.

Võitluses seminaride sulgemise ja nende asemel gümnaasiumile baseeruva pedagoogiumi asutamise küsimustes arenes terav ideoloogiline võitlus, kus ametlikku reaktsioonilist suunda esindasid N. Kann jt., kellele vastu seisis J. Käisi juhtimisel õpetajaskonna kogu demokraatlik osa. Selles ideoloogilises võitluses toetas kodanlikku reaktsioonilist suunda A. Kuks, kes seejuures lähtus eelkõige puht praktilistest pedagoogilistest eesmärkidest ning oma energilise ja silmapaistvalt suure organisaatori talendiga objektiivselt toetas kodanluse reaktsioonilisi hariduspoliitilisi eesmärke.

Pedagoogiline haridus jäi veelgi piiratumale ringile kättesaadavaks pärast seda kui kehtestati pedagoogiumis õppemaks, mis jäi püsima ka 1937. aastal avatud Tallinna Õpetajate Seminaris. Sellest kõneleb ka eespool tehtud õpilaste sotsiaalse päritolu analüüs 1937. aastast ja vastavad võrdlused varasemaga.

Käsitletud pedagoogiliste õppeasutuste tegevus toimus kodanlikus ühiskonnas. Nende eesmärk oli kasvatada kaadrit kodanlikule riigile. Vastavalt sellele eesmärgile oli korraldatud ka õppetöö koolis ja väljaspool kooli. V. I. Lenin väljendas seda tabavalt, üteldes et "sidet rahva töö organiseerimise tegelike ülesannete ja õppetöö vahel kapitalistlikus ühiskonnas ei olnud."[1]

---

[1] V. I. Lenin, Teosed, 30. kd., lk. 348.

Kuid kodanlik hariduspoliitika ei saavutanud kaugeltki kôiki oma reaktsioonilisi eesmärke. Tallinna pedagoogilised ôppeasutused andsid palju häid pedagooge, kellest on saanud silmapaistvaid ühiskonna- ja kultuuritegelasi. Näiteks vôiks nimetada kirjanik Paul Rummot, kes lôpetas seminari 1930. aastal[1] ja kes nôukogude vôimu taaskehtestamisel Eestis aitas uut ühiskonda üles ehitada. Suure Isamaasôja päevil fašistliku Saksamaa vastu vôideldes kaotas oma elu Leen Kullman, kes samuti on Tallinna Ôpetajate Seminari kasvandik.

Seega on Tallinna Ed. Vilde nimelise Pedagoogilise Instituudi ajalugu huvitav, sisurikas ja seotud eesti rahva ajaloo tähtsate murranguliste momentidega, rahva ajaloo kogu arenguga, kus instituudi enda osa, eriti hariduse ja eesti pedagoogika ajaloos, on jätnud püsivaid jälgi.

---

[1] ORKA, f. 1829/1830, nim. 1, s.-ü. 256, leht 23.

R e s ü m e e
==========

Подготовка учителей в Таллине в период буржуазной диктатуры (1919 - 1940)

I. Таллинская учительская семинария в 1919-1930 гг.

Семинария начала свою работу в помещении женской коммерческой гимназии по улице Яани, 13 (Теперь Таллинское мореходное училище, Пярну маантээ, 13).

В 1920 г. семинарии дали новые помещения по ул. Вене, 22 и 31. В этих помещениях семинария оставалась до восстановления Советской власти в Эстонии. Затем семинария получает строящийся дом английского колледжа, по ул. Нарва маантээ, 59, где работает до настоящего времени под названием Таллинского педагогического института имени Э..Вильде.

Основанная в 1919 году семинария была закрыта буржуазией окончательно в 1930 году. Причиной закрытия было обнаружение в семинарии тайно действующих коммунистических ячеек. Деятельность семинарии следует считать прогрессивной, ибо в ней получали образование из-за отсутствия платы за обучение и дети рабочих семей. В буржуазной же Эстонии все средние школы были платные, что препятствовало распространению образования в рабочих семьях.

II. Таллинский Педагогиум (1928-1940)

Вместо закрытой семинарии был открыт педагогиум, где должны были учиться верные государству люди, а не такие его противники, какими считали учащихся семинарии.

Педагогиум работал в годы экономического кризиса, что препятствовало успешности работы педагогиума. В первые годы педагогиум вообще не занимался подготовкой учителей для начальной школы. Работали только группы мужского и женского ручного труда. Министерство просвещения разрешало принимать на учебу только небольшое число учащихся. Было даже предусмотрено, сколько учащихся какой национальности можно принять. Но вскоре выяснилось, что педагогиумы не обеспечивают достаточной подготовки учителей.

Ш. Таллинская учительская семинария в 1937-1940 гг.

Снова было решено открыть обновленную учительскую семинарию в 1937 году. Время учебы в семинарии было предусмотрено 4 года, принимали окончивших среднюю школу (9 классов) по сдаче вступительных экзаменов. Школа была платной.

При семинарии и педагогиуме были организованы разные курсы по подготовке учителей начальной школы. В основном эти курсы были организованы с 1919 по 1927 г. Частые экономические кризисы загнали буржуазную экономическую политику в тупик. В целях экономики закрывали средние школы, уменьшили расходы на содержание начальных школ. Образовался большой резерв учителей, в связи с чем министерство просвещения запретило подготовку учителей начальной школы на курсах.

L i s a : Fotod Tallinna pedagoogiliste õppeasutuste õppehoonetest.

Tallinna Õpetajate Seminar alustas oma tööd 1919/1920. õppeaastal Jaani tn. 13 (praegu Pärnu mnt. 13).

1920.aastal anti seminarile Vene tn. 22 (ülal) ja 31 (kõrval) asuvad majad. Majas Vene tn. 22 asus varem kõrgem linna algkool, kus on õppinud eesti kirjanikud Eduard Brunberg (Bornhöhe) a. 1873-1877 ja Eduard Vilde a. 1878-1887.

Isikunimede register

Adamtau, J. - 116.

Ader, A. - 34.

Araste, Elmar - 137.

Ardon, A. - 25.

Arul, Else - 137.

Ass, J. - 25, 54.

Bauer, H. - 63-65.

Brüller, Christian - 13, 31, 34, 40.

Bornhöhe (Brunberg), E. - 148.

Elango, Õie - 59, 102, 125, 126, 140.

Etverk, Elmar - 113, 140.

Georgin, Artur - 13.

Gustavson, Konstantin - 13.

Hasan, J. - 25.

Helila, J. - 25, 26.

Henchman, Villiam - 13, 14,

Hildebrant, Eng. -- 137.

Hinnov, Paul - 137.

Hitler, A. - 130.

Hünerson, J. - 59.

Idla, E. - 25, 116.

Imakaevu, Alma - 114.

Jaakson, J. - 125, 131.

Jahnetz, A. - 25, 26, 113.

Jansen, August - 13, 14, 35, 36, 40, 140.

Jašinski - 88.

Johanson, Hilda - 91.

Jõgi, Aleksander - 13.

Jürgenson, Herman - 114.

Kaare, Adele - 114, 137.

Kaasik, Marta - 137.

Kadak - 30, 31.

Kalkun, Julius - 13, 40.

Kann, Nikolai - 48, 59, 60, 64, 67, 68, 125, 143.

Karma, Hilma - 137.

Kasvandik-Ratassepp, Hildegard - 77, 113, 140.

Keller, E. - 27.

Kents, Jakob - 13, 14, 40, 140, 141.

Kevend, Elise - 13, 14, 40.

Kingissepp, Viktor - 33.

Klaaser, J. - 92.
Klementi, Vilhelmine - 34.
Koort, A. - 25.
Koppel, Oskar - 13, 40.
Kotkas, Amalie - 13.
Kuhlberg, M. - 25.
Kuks, August - 4, 5, 25-27, 40, 48-52, 55, 65, 66, 68, 73, 77, 78, 80, 86-88, 104-106, 116, 117, 140, 143.
Kullman, Leen - 141.
Kuusik, Hans - 114.
Kuusik, Timotheus - 13, 25, 40.
Käis, J. - 65, 66, 69-74, 143.
Köögardal, A. - 25.
Küttim, H. - 116.

Laarman, Martin - 13, 14.
Laidoner, J. - 35, 59.
Laur - 30, 32.
Lauristin, Johannes - 34.
Lenin, V.I. - 60, 128, 143.
Lepp, E. - 54, 113.
Lindpere, Samuel - 13.
Luhaäär, A. - 13, 14.
Luik, A. - 25, 26.

Martin, Alma - 114.
Meiusi, Meinart - 136, 140.
Mihkelson, K. - 54.
Mirka, Olli - 13, 14.

Nael, Helmi - 13, 14.
Nano, Villem - 13, 14.
Nikiforoff, E. - 25, 26.
Nurk, M. - 34, 35.

Oissar, Edgar - 137, 140.
Oissar, Oskar - 114.
Orgussaar, Tõnis - 13.

Parts, Paul - 137.
Perli, A. - 25, 26.
Peterson (Särgava), Ernst - 40.
Poolgas, Arseni - 117.
Praakli, A. - 117.
Prems, Evald - 137.
Pruul, August - 137.
Pärl, Linda - 137, 140.
Päss, Viktor - 13, 14.
Päts, Riho - 137, 140.
Pääsuke - 117.
Püümann, Elfriede - 27.
Püüman, Mait - 13.
Püümets, M. - 113.

Rajamaa, H. - 69.
Ratassepp, Hildegard - 137.
Raud, M. - 62, 66.
Raudkats, Anna - 13, 14, 25, 26, 113, 114, 116, 137, 140, 141.
Raudsepp, Johannes - 30, 32.
Rebane - 5.
Ridali, Aleksander - 137.
Romberg, M. - 25, 113.
Roomere, Marta - 114, 137.
Roos, Hans - 10, 13, 26, 27, 33, 59.
Rossman, P. - 113.
Rummo, Paul - 144.
Rägo, Richard - 13, 40.

Saaresto, August - 40.
Schvartz, A. - 135.
Selmet, Ants - 114, 137, 140.
Sepp, P. - 25, 26.
Sibul, Aleksander - 137.
Soo, A. - 25, 26, 93.
Soodla, August - 13, 40.
Štaputin, P. G. - 88, 89.
Taalman, Theodor - 30, 32.
Taar, Vello - 137.
Tannenbaum, O. - 113.
Tannenberg, O. - 25.
Taram, Ardo - 137.
Taska, Eduard - 13, 14.
Tiit, Karl - 137.
Topman, August - 13, 14, 25, 40, 140.
Tork, J. - 66.
Trakman, A. - 25, 26, 93.
Triik - 35, 36.
Tutt - 30, 31, 33.
Usai, Erika - 137, 140.
Utno, J. - 113.

Vaimsalu, Villiam - 137.
Veidenbaum, Helene - 34.
Valsiner, Aleksander - 140.
Vettik, Tuudor - 25, 26, 113
Vilde, Eduard - 148, 144.
Visnapuu-Mikk, Mathilde - 13, 138.
Vool, Karl - 138.
Välbe, Mihkel - 13, 25, 31.
Vätri - 34.

Õunapuu, Johannes - 13.

Kasutatud allikad ja kirjandus

V.I.Lenin, Narodniklike teostamatute plaanide pärlid. Teosed, 2. kd., lk. 409-427.

V.I.Lenin, Kõne II ülevenemaalisel õpetajate-internatsionalistide kongressil 18.jaanuaril 1919. Teosed, 28. kd., lk. 378-381.

V.I.Lenin, Kõne III ülevenemaalise kubermangude rahvahariduosakondade, koolivälise töö allosakondade juhatajate nõupidamisel 25.veebruaril 1920. Teosed, 30. kd., lk. 346-350.

x

Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riiklik Keskarhiiv (ORKA). Fond nr. 1829/1830 (Tallinna Õpetajate Seminar, Tallinna Pedagoogium):

nim. 1, s.-ü. 3 (kahekuuliste algkooliõpetajate ettevalmistamise kursuste lõpetanute tunnistuste ärakirjad);

nim. 1, s.-ü. 35 (õpetajad);

nim. 1, s.-ü. 36 (õpilased);

nim. 1, s.-ü. 56 (õpetajad);

nim. 1, s.-ü. 65 (juhtkirjad, õppetöö, aruanded, õpilased);

nim. 1, s.-ü. 87 (peod, näitused, kuulutused);

nim. 1, s.-ü. 146 (pedagoogiumi varanduse hindamine ja aruanded);

nim. 1, s.-ü. 168 (õpetajad);

nim. 1, s.-ü. 169 (õpilased);

nim. 1, s.-ü. 175 (pedagoogiumi õpilaste hommikuse kõne konspektid);

nim. 1, s.-ü. 210 (juhtkirjad, õppetöö, aruanded);

nim. 1, s.-ü. 231 (majanduslikud asjad);

nim. 1, s.-ü. 253 (kutseeksamid);

nim. 1, s.-ü. 256 (Tallinna Pedagoogiumi Õppenõukogu protokollide raamat);

nim. 1, s.-ü. 257 (õppetöö, õpetajad);

nim. 1, s.-ü. 278,(seminari sisseastuda soovijad);

nim. 1, s.-ü. 286 (õpilaste edasijõudmine);

nim. 1, s.-ü. 288 (õppetöö);

nim. 1, s.-ü. 289 (õpilased);

nim. 1, s.-ü. 302 (õppetöö);

nim. 1, s.-ü. 313 (õppetöö);

nim. 1, s.-ü. 325 (Tallinna Pedagoogiumi ja Tallinna Õpetajate Seminari õppenõukogu protokolliraamat);

nim. 1, s.-ü. 331 (majandus);

nim. 2, s.-ü. 1 (Tallinna Õpetajate Seminari ja Pedagoogiumi kroonika raamat 1919-1931);

nim. 2, s.-ü. 2 (Tallinna Pedagoogiumi kroonika raamat).

Tallinna Linna Riiklik Arhiiv (TLA). Fond nr. 52 (Tallinna Linnavalitsus):

nim. 1, s.-ü. 133 (kooli ja allasutuste statistilised andmed ja kirjavahetus).

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Teadusliku Raamatuko-

gu Haruldaste ja käsikirjaliste raamatute sektor:

A.Kuks, Algkooliõpetajate ettevalmistusest Tallinnas aastail 1919-1937. (Käsikiri masinkirjas 43 lk., koostatud Võrumaal Viitinas 1963-1964).

x

"Riigi Teataja" 1928, nr. 48.

"Riigi Teataja" 1930, nr. 43 ja 145.

"Riigi Teataja" 1931, nr. 59 ja 104.

"Riigi Teataja" 1937, nr. 46.

"Riigi Teataja" 1940, nr. 42.

"Haridusministeeriumi Teataja" 1937, nr. 3.

x

Eesti NSV ajalugu kolmes köites. II köide. XIX sajandi 50-ndaist aastaist kuni 1917.aasta märtsini. Toimetuse kolleegium: peatoimetaja J.Saat, tegevtoimetaja A.Vassar, E.Jansen, H.Kruus, A.Päss. Tallinn, 1963.

Eesti NSV ajalugu (kõige vanemast ajast tänapäevani). Teine trükk. Toimetanud G.Naan. Tallinn, 1957.

Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. II osa. (Aastad 1920-1940). Toimetanud A.Panksejev, M.Pesti, Tallinn, 1963.

Õ.Elango, Koolireformist kodanlikus Eestis. "Nõukogude Kool" 1959, nr. 9-11.

H.Bauer, Kas meil on kooliõpetajate seminari vaja? "Päevaleht" 5.XII 1922.

N.Kann, Algkooliõpetajate ettevalmistamisest. "Päevaleht" 1.X 1925, nr. 225.

N.Kann, Kas kaheaastased pedagoogiumid või neljaaastased pedagoogilised harud üldhariduslistes keskkoolides. "Päevaleht" 7. II 1925, nr. 36.

N.Kann, Keskkoolide ja seminaride sulgemisest. "Päevaleht" 13. VI 1930, nr. 157.

N.Kann, Rahvakooliõpetajate ettevalmistamisest Eestis. "Päevaleht" 26. III 1922.

N.Kann, Seminaride koondamine. "Päevaleht" 2. I 1927, nr. 1.

N.Kann, Üllatavad andmed Tallinna seminarist. "Päevaleht" 27. III 1925, nr. 83.

A.Kuks, Algkooliõpetajate kutseline ettevalmistus. "Kasvatus" 1922, nr. 16.

J.Käis, Algkooliõpetajate ettevalmistuse pedagoogilised ja sotsiaalsed alused. "Kasvatus" 1930, nr. 5.

J.Käis, Õpetajate ettevalmistuse ülesanded ja seminaarid. "Kasvatus" 1922, nr. 16.

H.Rajamaa, Õpetajate seminarid vaekausil. "Kasvatus" 1930, nr. 3.

M.Raud, Kas kooliõpetajate seminarid või pedagoogika klassid. "Päevaleht" 29. IX 1921.

J.Tork, Veel algkooliõpetajate ettevalmistusest. "Kasvatus" 1922, nr. 23/24.

Sisukord

Sissejuhatus ..... 2 - 8

I Tallinna Õpetajate Seminar (1919-1930) ..... 9 - 61

1. Seminari asutamine ja tegevus esimesel õppeaastal (1919/20) 9

Õpilaste esimene vastuvõtt - 10. Õpetajate koosseis 1919/20. õ.-a. - 12. Seminari esimene õppeplaan (1919/20. õ.-a.) - 14.

2. Seminari tegevus aastail 1920-1930. 18

Ruumidest - 18. 1923.aasta Õpetajate Seminaride seadus - 19. Seminaride 1924.aasta õppeplaan - 21. Kordamiskursustest 1923.a. - 23. Õpetajate koosseis a. 1920-1930 - 24. Õpetajate välisreisidest - 26. Õpilaste sotsiaalsest koosseisust 1924/25. õ.-a. - 27.

3. Revolutsioonilisest liikumisest seminaris 29

4. Õpetajate täienduskursused ning Küpsus- ja kutseeksami komisjon seminari juures 38

Kahekuulised algkooliõpetajate ettevalmistuskursused a. 1919-1921 - 38. Üheaastased algkooliõpetajate ettevalmistuskursused 1919/20. õ.-a. - 41. Kaheaastased keskkooli käsitööõpetajate ettevalmistuskursused a. 1920-1922 - 44. Küpsus- ja kutseeksami komisjon a. 1920-1923 - 45. Tallinna pedagoogilised kursused a. 1922-1927 - 48.

5. Seminari õppe-katsebaasidest 52

Harjutuskool (seminari algkool) - 52. Raamatukogu - 52. Seminari õppeaed - 53. Internaat - 55. Majapidamistunnid ja õpilaste toitlustamine - 56.

6. Seminari sulgemine 58

II Tallinna Pedagoogium (1928-1940) 62-124

1. Poleemika õpetajate seminaride ja pedagoogiumide küsimustes. Tallinna Pedagoogiumi asutamine 62

2. Pedagoogiumi profiil ja õpetajate ettevalmistamine pedagoogiumis a.1928-1940 75

Tallinna Pedagoogiumi seadus (1928) - 75. Meeskäsitööharu avamine 1928.a. - 77. Tallinna konservatooriumi keskkooli laulu- ja muusikaklassist - 78. A.Kuksi õppereis 1928.a. - 78. Sisseastumiskatsed - 80. Õpilastööde näitus 1928.a. - 81. Suvine praktika - 82. Naiskäsitööharu ja vene õppekeelega algkooliõpetajateharu avamine 1930/31. õ.-a. - 83. Õpilaste arv ja päritolu 1930/31. õ.-a. - 83. Pedagoogiumide seadus (1931) - 84. Praktika korraldamise eeskirjad (1931) - 86. Hospiteerimine - 87. Hommikused koosviibimised - 88. Õpilastele toetuste andmise korrast - 89. Vastuvõtt aiandusharru 1931.a. - 90. Suvepraktika - 91.

3. Pedagoogiumi juures tegutsenud kursused ja eriklassid 108

Kahekuulised pedagoogilised kursused - 108. Aiandustäienduskool - 110. Kutseliste eri- ja oskusametite õpetajate pedagoogiline klass - 113. Tantsuõpetajate kutseeksamid - 115.

4. Pedagoogiumi õppe-katsebaasidest 117

Pedagoogiumi ruumid - 117. Käsitöökojad - 118. Internaat - 120. Õppeaed - 122.

III Tallinna Õpetajate Seminar (1937-1940) ... 125

Õpetajate seminari seadus 1937.a. - 126. Õppeplaan - 129. Õpilaste toetamine - 134. Seminari õpetajad - 137.

Järeldusi 139

Resümee 145

Lisa 147

Isikunimede register 149

Kasutatud allikad ja kirjandus 152